

Handwritten text on the spine, possibly in Latin or German, including the word "Hundert" and "Kocher".

Sammelband. Lex. 200

DE BONIS OPERI/
bus Docto. Martini
Lutheri Li/
ber.

Denuo Recognitus .

AD LECTOREM.

Quid deceat pplm Chri cognomie sacru.
Hic breuibus verbis, ecce, libellus habet.

Vuittemberg,
1521.

PHILIPPVS MELANCH-
THON PIO LEC-
TORI. S.

¶ Quisquis est, qui hunc Lutheri cōmentariū de bonis operibus in sermonem latinum conuertit, ne ille mihi rem videtur vtilem & piam fecisse. Nam si linguis omnibus ac gentibus communis est Christus, cur non in omnium linguas illius Euangelium transfundatur? quod hoc libello, vt alias sincerissime docet Lutherus, cum quæ boni operis conditio & natura sit, aperit. Quia in re, ne dici quidem potest, vt fallant fallanturq; mendaces quidam spiritus, qui adulterato verbo dei, p pietate impietatem, pro bonis operibus hypocrisin docuere. Exiges ergo nō illorum tantū traditiones, sed & vniuersam vitam tuam, ad hanc a Luthero præscriptam regulam, non aliter atq; ad Lydium lapidem, aurum solet. Et quanq; immenso interuallo dissideant pietas & hypocrisis tamen adeo obscurum discrimen est, vt & spiritualibus nonnūq; imponat superstitio. Quo accuratius hæc tibi velut hypographa pietates cognoscenda, versanda, & relegenda est iterum atq; iterū, quæ tocius vitæ tuæ cursum regat. Interim bene precabere Luthero, & Euangelio eius, vt & confirmet deus, quod per eum operatus est, & disperdat omnia labia loquentia mendaciū. Romanensem fecem puto, & Sophistas, Vale in Christo. ANNO. M.D.XXI.

PIO LECTORI S. D.
PARAPHRAS-
TES.

¶ Multo, & dignior, & salubrior est hic libellus, quā vt finibus linguæ nostræ vernaculæ, hoc est, germanicæ, in qua natus est, cohibitus, non sit & in alias multas transponendus linguas, pro publica totius Christiani orbis salute. Habes igitur & si vtcunq; in linguam latinam versum, tamē vndecunq; autoris sui Christianissimi illius Doctoris Theologiæ Martini Lutheri, tum eruditionem, tum mores referentem. Peream. n. nisi iuraueris, hæc legens, deesse & aures, & oculos, & nares, nedum iudicium, quis cunq; tantum virum, haud dubie diuinitus huic seculo, velut alterum Danielem datum, tot diris deuorent, tot conuitijs sugillant. Nam si hæc sunt hæretica, quid obsecro sit Christianū? Bene vale in domino: & nihil prius, nihil antiquius pura Christi Theologia habe. M. D. XX.

ILLVSTRI PRINCIPI ET DOMINO. D.
IOANNI, DVCI SAXONIE, LANTGRA-
VIODVRINGIAE, ET MARCHIONI
MISNIAE, SVO CLEMENTI, ET
DOMINO, ET PATRONO
DEDITISSI. DOCTOR
MARTINVS LV.

AVGVS.
VVITTENBERGEN. SALVTEM
ET FOELICITATEM.

Illustris Princeps, & Clemens domine, iam pridem non
inuitus GR. T. & obsequia, & officia merce ecclesiastica,
mea humilitate digna probassem, nisi meam inopiam emensus
semper minorem inuenissem, quam vt promittere sibi posset in-
uenturam, quod Illustri gratia tua non indignum esset. Ceterum,
quando Clementiss. Princeps & dominus meus, Fridericus, dux
Saxoniae, Sacri Roma. Imp. Archimarscalcus, Elector, & Pro-
rex, Lantgravius Duringae, & Marchio Misniae, Frater H. C. tue
germanus, opusculum meum nihili suae Illusterrimae gratiae
nuncupatum dedicatum: non solum non contempsit, verum etiam
am clementer excepit, post hac quod non putassem fore, typis
excusum, sumpsi animam ex tam gratioso exemplo, persuadens
mihi, vt sicut principalis sanguis, ita & principalis mens in beneuo-
lentia & mansuetudine clementi & gratiosa consimilis & concors
esset, sperauitque pro gentilitia ista comitate & gratia Ill. Gratiae tuae
meam quantacumque est, paupertatem non futuram contempui.
Siquidem quicquid hoc est opusculi, fortasse magis necessarium
fuit editu, quam aliquid meorum, vel opusculorum, vel sermo-
num: postquam orta est maxima omnium interrogatorum de
bonis operibus. In quibus sicut innumerabiliter plures & doli
mali & fraudes quam in vllis sunt creaturis, ita imperitus & sim-
plex homo adeo facile decipitur, vt Christus saluator noster nos
bis preceperit, attendendum esse a falsis prophetis qui ad nos ve-
niunt in vestimentis ouium, intus alentes lupos rapaces. Neque enim
vel argentum, vel aurum, vel gemmae, vel vlla res preciosa tam
multipliciter adulterari possunt, quam bona opera. Vt quae necesse
sit habere vnicam eandemque simplicem bonitatem, sine qua ni-
hil nisi meri colores, offusca, & doli sint. Quamuis autem multos
sciam, & cotidie audiam, qui meam inopiam contemnant, dicentes,
me nihil nisi paruos condere sexterniones, & conciones gerentes,
A ij

Pestilens doc-
trina operum
sine doctrina
fidei.

manicas pro vulgo prophano & laicis, nihil tamen id me mo-
uet. Optarim enim me omni meo æuo, omnibus meis viribus
vel vnico subseruisse laico pro sua salute, eo cōtentus, deo gra-
tias agerem, tum q̄ libentissime permittens omnia mea perire o-
puscula. Nam an magnos & multos libros condere artificiosū,
Pernicies rei & reip. Christianæ sit conducibile, aliorum esto iudicium. Ego
Christianæ, vero in eo sum, vt si pro arte illorum mihi liberet ingentes exa-
multi com- rare libros, fortasse deo adiuuante, mihi foelicius id cessurū, quā
mentarij. ipsis meo more vel minutum aliquem sermonem contexere. Si
enim tam facile esset adsequi q̄ persequi, iam diu Christ⁹ denuo
esset e cœlo eiectus, & sedes dei subuersa. Si non licet omnibus
fingere, licebit saltem omnibus iudicare. Equidem vnicuiq; ex
animo libenter magnarum rerum gloriam pmiserim, nihil mi-
nus quā vt laicis germanice & scribam & concioner erubescens.
Quamquam vel hoc ipsum quoq; mediocriter callens, mihi ta-
men persuadeo, si fuisset hactenus & deinceps esset id genus do-
cendi frequentius, Christianæ fidei multo plus inde fuisse acces-
surum incrementi, quam ex sublimibus & magnis codicibus &
questionibus, in scholis a doctis dumtaxat tractatis. Ad hæc ne-
minem vnq; mortalium vel coegi vel rogavi, vt vel me audiret,
vel sermones meos legeret. Ego libere seruiui in publicū ex mu-
nere diuinit⁹ accepto. Qui hoc nolet, & legat & audiat alios. Ne-
que multum retulerit, si me indigere nolint. Mat enim satis, imo
plus quam satis fuerit, nōnullos laicorum, eosq; præstantissimos
se se ita demittere vt meas cōciones legant. Quod si nulla me alia
causa mouere posset, hæc certe mihi locupletissima fuerit. Ill. gra-
tiæ tuæ huiusmodi opuscula Germanica placere, eamq; cupidis-
simam esse intelligēdi notionem vt bonorum operum, ita fidei.
Cui merito conueniebat suppliciter me subseruire. Quapropter
humiliter obsecro Illu. gratiam tuam, vt hoc quantulumcunq;
est opusculi, gratiofo excipiat anō, donec diuino munere, nact⁹
otium, FIDEL vim luculentius enarrem. In presentiarum enim
hoc volui docere, quemadmodum fide in omnibus bonis ope-
ribus vti debeamus, eiq; concedamus vt præstantissimum sit
o nniū operum. Deo igitur largiente alias fidem per se tracta-
bo, conmonstraturus quo modo cotidie eam orare siue dicere
nos deceat. Ita Illu. gratiæ tuæ me commendo. Datum Vuits-
tembergæ. Die. 29. Marcij. ANNO. M.D. XX.

I H E S V S.

Primo omnium sciendum, nullum esse bonū opus, nisi quod deus præceperit: & rursus, nō esse peccatum, nisi quod deus vetuerit, inhibueritq;. Ergo bona opera vel cogniturus vel facturus, non eget nisi notitia præceptorum dei. Ita enim Christus ait Mathei. 16. Si vis vitā ingredi, serua mā data. Itemq; interroganti adulescenti, Math. 19. quid nam faciens salu⁹ fieret, nihil aliud Christ⁹ q̄ decem obtulit præcepta. Quamobrem necesse est a nobis disci bonorū operum discrimen, ex dei præceptis, & nō ex specie, magnitudīe, aut multitudine operū in seipsis. Sed ne ex opinione quidem & arbitrio hominum, vel modo legum traditionum & inuentiuncularum humanarū, vel ratione nostro conspectui obuia, q̄ vt hætenus fefellit, ita semper faller nos cæcos, dum p̄ hominum traditionibus cōtemnimus præcepta diuina.

Nō sunt bona, aut mala opera q̄ humanis traditionibus præcipiuntur.

SECUNDO.

¶ Et primum, & summum, & nobilissimum omnium bonorum operum est fides in Christum. Vt vel ipse dixit Ioann. vi. Nam Iudeis interrogantibus, quid faciemus, vt operemur opera dei: ita respondit: Hæc est opus dei, vt credatis in eum quem misit ille. At nos hoc vel audientes, vel prædicantes cursim transimus, arbitantes & vile, & facile factu, quū tamē hic nobis standum esset, & hoc ipsum fideliter meditandum. Nam in hoc opere necesse est vt omnia opera gradiantur, & vt influxus bonitatis eorum hinc non sec⁹ atq; feudum accipiant. Id quod crassius, vt intelligant, a nobis describēdum est. Inuenies em multos, qui ieiunant fundant, hoc & illud faciunt, bonam vitam coram hominibus viuunt, quos si interrogas, an certi sint placere deo, quod ita viuunt, respondent, Nescire id sese, vel dubitare. Præterea sunt etiam nonnulli doctorum qui eos corumpunt & seducunt, dicentes, non esse opus vt huius rei sint certi, q̄ quis alioquin nihil nos nisi bona opera docentes. Ecce omnia illa opera procedunt extra fidem. Nam qualis eorum est erga deū conscientia & fides, talia sunt & opera ex eadem proficiscentia. Verum cum ibi nihil sit fidei, nihil bonæ conscientiæ erga deum, ergo operibus caput deest, & tota eorum vita & bonitas pœnitus nihil. Inde venit, vt dū extollo tantiq; facio fidem, & eiusmōi infidelium opera reñcio, sunt qui me culpant & accusant, veluti prohibentem bona opera, quamuis interim nihil vehementius cupiam, q̄ vt vere bona fidei opera doceam.

Fides caput radix & fons operum bonorum.

Oportet firmus certi de gratia dei per fidem.

A iij

TERCIO.

Bona opera
sunt omnia
fidelium
opa. . .

Ecclesiastes.

¶ Eos amplius interrogans, an & hoc ipsum p bono opere ducant & existiment, qñ manibus suis opificiũ laborant, stant, eunt, comedunt, bibunt, dormiũt, & oĩm generũ opera, vel ad sustentationẽ corporis, vel temp. necessaria faciunt, & an credãt Deo se in illis ipsis placere, inuenies dicturos, Nõ & bona opera adeo in arctũ detrusuros, ut nihil nisi in tẽplis orare, ieiunare, & eleemosynis inopes iuuare, p bonis habeant operibus, reliqua omnia uana & frustranea existimantes, & que deus nihili faciat. Et ita dãnatissima perfidia deo suam seruitutẽ & culturã, cui seruit quicquid in fide fit, agitur, & cogitari potest, cõminuunt, & circũdant & abbreviant. Ita docuit Ecclesiastes. 9. Vade ergo & comede in letitia panem tuum, & bibe cum gaudio vinum tuũ, quia deo placent opera tua. Omni tempore sint vestimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat: perfruere vita cum vxore quam diligis, cunctis diebus vite instabilitatis tue, qui dati sunt tibi sub sole omni tẽpore vanitatis tue. Vestimenta candida esse omni tẽpore, est omnia nostra opera bona esse, quocũq; sint nomine indiscriminatum. Tunc aut sunt candida, qñ certus sum, & credo ea deo placere. Sic em nũq; mihi defuit oleũ hilaris & gaudẽtis cõscientie a capite meę animę. Ita Christus dixit Iohan. 8. Ego que placita sunt ei facio semper. Quõ ea faciebat semper, suo interim tñ tempore & edens & bibens, & dormiens. Vnde prima Iohãnis tertio. Per hoc cognoscimus, quod ex veritate sumus, & in cõspectu eius suadebimus cordibus nostris. Quoniã si reprehenderit nos cor nostrum, maior est deus corde nro, & nouit omnia. Et fiducia habemus ad deũ, & quicquid petierimus accipiemus ab eo. Quoniã mandata eius custodimus, & ea que sunt placita coram eo, facimus. Item. Qui ex deo natus est, idest qui credit, & in deũ cõfidit, non peccat, nec peccare põt. Item psal. 33. Et nõ delinquent omnes qui sperant in eo. Immo psal. 2. Beati omes qui confidũt in eo. Quod si uerũ est, necesse ẽ bonũ esse, quicquid ipsi faciũt, vel saltem ipsis statim remitti & ignosci quod peccant. En iterũ hic cur tantopere fidem extollã, omnia opera ad eandẽ referam, sed & reñciam quicquid operum inde nõ defluit.

Q VARTO.

¶ Hic vnicuiq; facile est cõsiderare & sentire, quãdo aliquid & qñ nihil faciat boni. Nam inueniens cor suum hac fiducia instructũ, vt credat sese deo placere, tum opus ẽ bonũ, etiã si adeo

sit parū, adeo vile, vt culmū tollere. Si uero desit vel fiducia v^p
spes ad deū, tum opus non est bonū, etiā si omēs mortuos re-
suscitet, & homo sese cōburendum permittat. Sic S. Paulus ad
Ro. 14. docuit. Omē quod non est ex fide peccatū est. Nā a fide
& nullo alio opere hoc nomine ornatur vt Christi fideles vo-
cemur, veluti a primario opere. Siquidem omnia reliqua opera
etiam Ethnicus, Iudeus, Turca, peccator possit facere, Sed confi-
dere & credere firmiter, se deo placere, nō est possibile, nisi Chris-
tiano, gratia dei & illustrato & confirmato. Verum huiusmodi
sermōnes raros esse, & me a nōnullis hoc nomine hereticū accu-
sari, ideo fit quod cōcām rationem & ethnicā scientiam secuti, Fides nō est
fidem posuerunt, non supra sed iuxta alias virtutes, attribuentes
ei peculiare & propriū opus, separatū ab omnibus alijs operib⁹ ociosus habi-
tibus. Quum tamen fides sola omnia reliqua tus.
opera faciat vt bona, ita accepta & digna: in eo quod deo confi-
dit, & non dubitat, coram ipso bene factum, quicquid homo fa-
ciat. Imo non permiserunt fidem opus manere, sed vt ipsi lo-
quuntur, ociosum habitum ex ea fecerunt, quamuis tota scriptura
sacra nulli operum nomen diuini boni, prāterq̄ soli fidei tribu-
ente. Itaq; non est mirum, eosdem ipsos & cōcos & cōcorum
ductores factos esse. Hęc enim fides statim secum ducit, vt cha-
ritatem & pacem, ita gaudium & spem. Nam quicumq; deo cre-
dit & confidit, eidem statim & sanctum dat spiritum. teste S.
Paulo ad galatas dicente. Accepistis spiritum, non ex vestris bo-
nis operibus, sed quod verbo dei credidistis.

Q V I N T O .

¶ In hac fide omnia opera fiunt paria & equalia, & vnum al-
teri simile est, Tum concidit omnis differentia operū, siue mag-
na sint siue parua, siue longa, siue breuia, siue multa, siue pauca.
Nam opera sunt deo grata nō in seipsis, sed propter fidem, quæ
sola & vnica, & indiscriminatim in vniuersis & singulis est ope-
ribus, operatur & viuit quam multa & differentia fuerint, non
secus atq; omnia membra capitis beneficio viuunt, operantur,
& nomen habent. Et sine capite nullum membrū neq; viuere,
neq; operari, neq; nomē habere potest. Ex quo amplius & hoc
sequitur, Christiano in hac fide viuenti non esse opus doctore
bonorum operum, sed facere quicquid in manus eius venit. Et
omnia bene facta sunt, sicut sanct⁹ Samuel ad Saulem dicebat.
In alium virum mutaberis quando spiritus domini in te venerit.
Tunc fac quod in manus tuas veniet, deus tecum est. Ita
legimus etiā de Sancta Anna Samuelis matre, quando

Differentia
operū nulla
est, nisi per
fidem.

sacerdoti Heli credidit dei gratiam promittenti, hilarem & pacatam domum reuersam, neque faciem eius posthac in diuersa mutata, hoc est, ipsi postea omnia vnum idemque, & cuncta eadem & æqualia esse facta, in quecumque incidit. Sanctus quoque Paulus dixit, omnia esse libera vbi spiritus dei sit. Nam fides non permittit sese, neque vllis alligari operibus, neque rursus sibi vlla adimere opera. Sed quemadmodum in primo est Psalmo, fructum suum dabit in tempore suo, hoc est, vt cunctis & venit & vertit.

SEXO.

Exemplo docet quid sit fides.

¶ Quod crasso & carnali exemplo nobis videre liceat. Vbi vltim vir vel foemina, sibi de altero gratissima & amicissima quecumque persuadet, idque constanter credit, quis tum eos docet, quomodo sese gerat, quid facere, omittere, dicere, tacere, cogitare debeat? Sola enim & vnica fiducia instituit cum omnia, & plusquam necesse sit. Tum nihil habet in operibus discriminis. Facit magna, longa, multa, tam libenter, quam parua, breuia, pauca. Et ediuerso. Ad hæc hilari, pacato, securo corde, & est profus liberi animi. Vbi vero aliquid est dubitationis, tum exurgit & nascitur quid optimum sit, tum incipit differentia operum se depingere, quibus modis possit gratiam consequi, & tamē sic quoque graui corde, & magna cum molestia accedit, pene captiuus, & plusquam dimidio deploratus desperatusque, & sæpe sub hæc stultestit. Ita Christianus homo in hac erga deum spe & fiducia viuens, scit omnia, potest omnia, conatur omnia facienda. Et omnia facit hilariter & libere, non ad aggreganda colligendaque multa bona merita, & opera, sed quæ ipsi iucundum & voluptas est, deo sic bene placere, & pure deo gratis seruire, hoc vno contentus quod deo placeat. Et rursus, qui dubitat vtrum placeat deo, curit & curat sollicitè quomodo velit satisfacere, & deum multis operibus mouere. Is curit ad S. Iacobum, Romam, Hierosolymam, huc & illuc, vltro citroque, orat. S. Brigittæ orationes, hoc & illud, ieiunat hunc & illum diem confitetur hic, confitetur ibi, interrogat hunc & illum, & tamen interim requiem & tranquillitatem non inuenit, hæc omnia cum magna faciens molestia, dubitatione, & indignatione cordis sui. Adeo, vt scriptura eiusmodi bona opera hebraice nominet *Auen Amal*, que alia lingua fatigationem & laborem dixeris. Jam vero ne bona quidem sunt opera, & omnia perdit, omnia vana & inania. Proinde multi sub hæc ita insanierunt, vt præ angere in nullas non calamitates inciderint. De quibus est Sapientie. v. Lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis, & ambulauimus vias difficiles, viam autem domini ignorauimus. Et sol iustitie non illuxit nobis.

Septimo

SEPTIMO.

¶ Qm̄ in his operibus fides adhuc vilis, infirma, & imbecillis est, interrogemus vltimus, pressos calamitate & aduersitate aliqua vel corporis, vel bonorum, vel honoris, vel amicorum, vel rerum reliquarum quas possidēt, an tum quoq; credant se adhuc deo placere, & deum calamitates & aduersitates ipsorū siue magnas siue paruas clementer in eos admittere. Hic tum artis est, de se iratum & infestum preferente, nihilo tamen secius oēs nostros sensus, nostrumq; intellectum bonam habere fiduciam, & meliora sibi de deo persuadere quam se ostendat. Hic enim est absconditus, quemadmodū sponsa dicit in Canticis. En stat post parietem, & videt per cancellos. Id est, sub passionibus & aduersitatibus, pene nitentibus nos ab eo instar parietis, vel potius muri, disseparare, stat occultus, & tamen me respiciens nō desorrit. Nam stat & est paratus mihi in gratia succurrere, permittēs sese per fenestras obscuræ fidei videri. Et Hierem. in Threnis. Non enim humiliavit ex corde suo, & abiicit filios hominum. Hanc fidem prorsus nesciunt estimātes se a deo destitutos, ipsiq; deū esse inimicum. Quin potius eiusmodi mala, & hominibus, & caecodemonibus imputant. Ita vt nihil omnino ad deum fiduciam habeant. Quam ob causam ipsis eorum calamitates & passiones semper sunt vt scandalo, ita damno, interim tamen procedentibus, & ipsorum iudicio bona opera faciētib; eiusmodi fidem nihil penitus curantibus, respicientibusq;. Verum deo in illiusmodi malis & calamitatibus credentibus, & constanter fiduciam erga eum seruantibus, deo se placere, eiusmodi eorū mala & aduersitates mera sunt preciosa merita, & nobilissima omnium bonorum nemini mortaliū estimabilia. Nam fides & fiducia, omnia erga deum faciūt preciosa, alioquin reliquis damnosissima. Quod etiā de morte scriptum est Psalmo. 115. Preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius. Nam quo melior, sublimior, & fortior est fides & fiducia i hoc gradu, eo magis excellit passiones in eadem fide omnia opera in fide. Et sic est inter eiusmodi & opera & passiones inestimabilis differentia melioris, conditionis, & precij.

OCTAVO.

¶ Præterea gradus fidei summus est, deo non temporalib; malis & passionibus, sed morte, inferno, & peccato conscientia pueniente, & pene gratiam & misericordiam negāte, & veluti perpetuo damnaturo & irascituro. Id quod pauci mortalium experie

B

Vsus fidei
i aduersitate.

In supra-
mentatione fi-
dei vsus.

untur. Sicut Dauid psal. 6. conqueritur, Dñe ne in furōre tuo corripas me. Tum em credere deo nos bene placere, summū est opus, qđ fieri pōt ab & in creatura. De quo iusticiarij & sancti operarij, & benefactores nihil prorsus sciunt. Nam quō vellent sibi hic bonitatem & clementiā de deo polliceri & persuadere, in suis operibus incerti, & vel in minimo fidei gradu dubitantes & ambigui. Ecce sic dixi, sic fidem semper laudavi, sic omnia opera sine illiusmodi fide facta reieci, ad homines a falsis, fictis, splendentibus, pharisaicis, infidelibus bonis operibus, quorū omnia Cenobia, templa, domus, inferiores & superiores ordines & status, pleni & referti sunt, ad iusta, & uera, & a fundamētis bona & fidelia opera adducendos. In quo mihi nemo aduersum it, p̄ter immunda animalia, quorū pedes nō sunt, vt est in lege Mosi, bisulci, nō patientia discrimē honorū operū, sed ita in premeditato irruunt, vt vbi tantū oratū, ieiunatū, fundatū, confessum, & satisfactū est, omnia velint esse bona, quāuis nihil fidei ī eis habuerint diuinę gratię & benignitatis & clementię. Quin potius tū maxie bona opera existimant, quādo honorū operum dūtaxat, multa, magna, longa, fecerint. Et ita nō ad diuinā gratiā, sed in sua ip̄ora opera suā collocavit fiduciā, hoc est, super arenā & aquas edificant, vnde postremo eos necesse est grauem facere casum. Sicut Christus Matt. 7. dicit, Hanc em bonā voluntatē & cōplacentiā, super qua nostra stat fiducia, angeli coelitus adnunciauerunt, in nocte Natiuitatis dñice, cantantes, Gloria in excelsis deo, in terra pax, hominibus bona volūtas.

NONO.

Opus pri-
mi p̄cepti.

¶ Ecce hoc est opus primi p̄cepti, quo p̄ceptū est. Ne has alias deos. Quod est, Postq̄ ego solus sum deus, debes in me totā tuā fiduciā, spem & fidem, & in neminem aliū ponere. Nam hoc nō est vnū habere deū, si tu eū extra ore nomines, vel genibus flexis vel gestib⁹ adores. Sed si ei ex corde & animo cōfidis, tibi omnia bona, gratiā & beneuolentiā de eo pmittens, non minus in passionibus & aduersitatibus, quā operibus, nō minus in morte q̄ in vita, nō minus in amaris & duris q̄ iucundis & leuibus. Quēadmodū dñs Christus dixit Iohan. 4. ad mulierem Samaritanā. Spiritus est deus, & eos qui adorant eū, in spiritu & veritate oportet adorare. Atq; hęc fiducia, spes, & fides cordis

vera est adimpletio huius primi præcepti. Sine qua alioqui nullum est prorsus opus quod huic præcepto possit satisfacere. Et sicut hoc præceptum est omnium primū, altissimum, optimū, ex quo omnia alia defluunt, in quo omnia procedunt, & secundum quod omnia necesse est dirigi & moderari, ita & eius opus, hoc est, spes & fiducia ad gratiā dei, semper est omnium primū, sublimissimū, optimū, ex quo omnia reliqua nascantur, proficiscantur, permaneant, dirigantur & moderentur necesse est. Omnia igitur cetera opera huic comparata sunt, veluti, si reliqua præcepta sine primo sint, & tanquā nullus sit deus. Quapropter diuus Augustinus præclare dixit, primi præcepti opera esse, credere, sperare & diligere. Porro dictū est supra, eiusmodi fidem & fiduciam secū afferre charitatem & spem. Immo si probe rem introspicias, charitas est prima, vel saltem equalis cum fide. Neque enim possem deo confidere, nisi cogitarem eum velle mihi clementem, propitium, mitem & mansuetū esse. Quo adducor, ut & ipse eum vicissim diligam, eique ex animo confidā, mihi de eo optima queque persuadens.

DECIMO.

¶ Nunc ipse vides, omnes quicumque non semper deo confidunt, neque sibi ipsis eius promittunt gratiam, fauorem, & benevolentiam, in omnibus suis operibus vel passionibus, in vita vel morte. Sed id ipsum circa alias res, vel apud seipsos querunt, hoc dei præceptum non seruare, & vere Idololatriam exercere, etiam si omnium reliquorum præceptorum opera facerent, atque adeo omnium sanctorum orationes, ieiunia, obedientiam, patientiā, castitatem, innocentiam, in vnum simul cumulum congesta haberent. Nam ibi non est opus principale & capitale, sine quo omnia alia nihil sunt penitus aliud, nisi merus fucus, species, color: De quibus nos dominus præmonuit Mathei. 7. Attendite vobis a falsis prophetis qui ad vos veniunt in vestimentis ouium, intus autem sunt lupi rapaces. Quales sunt quicumque, ut ipsi loquuntur, multis operibus bonis sibi deum conciliant, & amicum faciunt, a deo velut comparantes eius gratiam & fauorem. Tanquam vero deus sit propola, institor, & mercenarius, & qui nolit gratiam & benevolentiam suam gratis dare. Hi sunt peruersissimi omnium mortalium in orbe terrarum, & qui vel difficile, vel nunquam ad veram viam conuertantur.

B. ij.

Charitas eū
fide cōiun-
ctis.

Quid idē
Idolatria: non
cōfidere deo

Op. Confis-
lium in cala-
mitatibus.

Consimiliter quicumque in suis calamitatibus & aduersitatibus, huc illuc, vltro citro cursitantes, vbiq; consilium, opem & solacium querunt, omisso deo, apud quem ea querenda esse ipsis maxime præceptum est. Quos Propheta Esaias .9. sic increpat. Populus meus stultus, & non est reuersus ad percutientem se, hoc est, dominus percussit eos, & immisit eis passiones & omni iugas calamitates & aduersitates, vt ad ipsum concurrerent, eiq; confideret. At ipsi ab eo currunt ad homines, nunc in Aegyptum, nunc in Assiriam, Aliquando etiã ad satanam, Cacodemonem. De qua Idololatria multa, vt in eodem ppheta, ita in libro Regum scripta leguntur. Ita hodieq; faciunt omnes sancti Hypocritæ, vt quodocumq; aduersitate aliqua præmuntur, non ad deum currant, sed ab & præ eo fugiant, hoc tantum cogitantes, quò vel per seipsos, vel humana ope suis malis liberentur, interim tamen sese non modo bonos homines iudicantes, sed etiam iudicari permittentes.

VNDECIMO.

Iustus ex fi-
de viuit.

Cæmoniæ.

Hæc est diuini Pauli in multis locis sententia, in quibus tantum fidei attribuit, vt dixerit. Iustus ex fide sua viuit. Nam fides id ipsum est, propter quod homo apud deum iustus habetur. Si ergo iusticia est in fide, clarum est eandem solam omnia dei præcepta implere, & omnia sua opera iustificare. Quando alioquin nemo iustus est nisi omnia dei præcepta impleat. Rursum, neminem quoq; opera sine fide iustificant. A deo igitur pleno ore S. Apostolus opera rejicit, & fidem commendat & extollit, vt nonnulli verbis eius offensi, dixerint, Ergo nihil bonorum faciemus operum. Sed hos tamen tanquam errabundos, & parum prudentes reprehendit. Ita hodieq; fit. Nobis enim rejicientibus magna & splendentia opera, absque omni fide facta nostro seculo, aiunt dumtaxat credendum & nihil boni faciendum esse. Nam opera primi præcepti appellantur his temporibus, cantare, legere, organum pulsare, rem diuinam facere, siue celebrare, matutinas, vespers, & reliquas horas canonicas orare, templa, altaria, monasteria fundare & ornare, campanas, ornamenta, vestes, & thesauros accumulare, Romam & a sanctos currere. Deinde sic vestiti, genua flexentes, rosaria & psalteria orantes, & hæc omnia non ante idolum sed ante sanctam crucem dei vel imagines sanctorum eius facientes, hoc ipsum dicimus deum colere, adorare, & argumento primi præcepti nullos alios habere deos. Quæ tamen & usurarij, & adulteri, & omnigeni peccatores, & faciunt,

& facere possunt quotidie. Vbi ergo hæc hæc fiunt fide, ut credamus omnia deo placere, tum sunt laudabilia, non sua ipsorum virtute, sed propter fidem ipsam, cui omnia opera, ut dictum est, æqualia sunt. Nobis vero vel dubitantibus, vel non existimantibus deum nobis clementem & propitium esse, & nos deo placere, vel nobis presumptibus, nos per & post opera deo placere, tum nihil sunt nisi meræ fraudes, imposturæ, & deceptiones, exterius deum colere, & interius seipsum pro idolo ponere. Hæc igitur causa est, quare tam frequenter contra talia opera, pompas, ostentationes, multitudines, locutus, & reiecerim. Quod in professo & aperto sit, eadem non solum in dubitatione, & sine tali fide facta esse, verum etiam inter mille homines vix vnum esse, qui non suam fiduciam in ea collocet, sibi persuadens ita dei gratiam & fauorem se assecuturum, & eius sese gratiam preuenturum, & ex eo mundinas facturum. Id quod deus ferre non potest, ut qui gratiam suam gratis pollicitus, velit ut a gratia eius incipiamus per fiduciam, & in eadem omnia opera quibuscunque sint nominibus, perficiamus.

DVODECIMO.

¶ Ex his tu ipse consideres, quam longe distent inter sese, primum præceptum externis operibus, & interna fiducia implere & perficere. Nam hoc reddit vere viuos dei filios, illud dumtaxat deteriore Idololatriam, & longe nocentissimos Hypocritas omnium quæ in terris sunt, innumeros mortalium suo ingenti splendore in suam rationem ducentes, permittentes tamen ipsos sine fide manere, & ita miserabiliter eos decipiant, herentes in externo strepitu & apparatu. De quibus Christus dixit Math. 4. Tunc si quis vobis dixerit, Ecce hic Christus, aut illic, nolite credere. Item Iohannis. 4. Mulier crede mihi, quia venit hora quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis patrem. Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Nam & pater tales querit, qui adorent eum. Hæc & eiusmodi sententiæ sicut me mouerunt, ita & omnes mouere debent, ad rejiciendam magnam pompam cum bullis, sigillis, vexillis, indulgentiis, quibus miserum vulgus adducitur ad construenda templa, ad dandum, ad fundandum, ad orandum, & tamen interim fides supprimitur, & silentio inuoluitur, imo prorsus opprimitur. Nam, quando fides inter opera nullum habet discrimen, non potest iuxta eam constare vllum opus præ alio, adeo inflatum & elatum. Siquidem fides sola vult dei

Impletio
primi præcepti.

Fides non
externus fuscus.

Impie docetur
bona opera sine fide.

B. iij

seruitus & cultura esse, neq; vlli operi alteri, vel nomen, vel honorem huiusmodi permittere. Nisi quantum ipsa ei honoris impertit. Quod tum facit, quando opus in & ex ipsa fit. Quod malum in veteri testamento est presignatum, quando Iudei deserto templo offerebant in alijs locis, in lucis & motib. Ita & hi faciunt, solliciti & proprii facere oia, hoc capitale op^o fidei nuq; facientes.

DECIMOTERTIO.

¶ Vbi ergo nuic sunt, interrogantes, quæ sint bona opa, quid facere debeant, quomodo boni esse debeant? Imo vbi sunt etiã, dicentes, nobis de fide prædicantibus nulla nos opa docere, neq; facere debere? Nonne hoc primum præceptum plus facit nobis negotij, quam quisq; possit implere? Nam si vnus homo mille homines, vel omnes homines, vel omnes esset creaturæ, ipsi tamen hic satis esset impositum, & plus quam satis, dum ipsi præceptum est, semper in fide & fiducia erga deum viuere & peregrinari, neq; fidem in quempiam alium ponere, & ita vnũ dumtaxat, eumq; verum deum habere. Quum ergo vita & natura humana ne momento quidem possit esse sine vel facto, vel delicto, passione vel fuga (Neq; enim vita, vt videmus, vnquam conquiescit) Itaq; incipiat quicumq; velit probus esse, & plenus bonorum operum fieri perpetuo in hac fide, discat assiduo omnia & facere & dimittere in eiusmodi fiducia. Ita enim inueniet quantum habeat negotij, & quã omnia in fide consistant. Neq; vnquam posse in ocio esse, quando ocium quoq; in fidei exercitio & opere fieri necesse est. Et breuiter, nihil in nobis, vel esse, vel perire & concidere potest, credentibus vt debemus, omnia deo placere. Tum enim non possunt non esse & bona & meritoria. Ita ait S. Paulus. i. ad Cor. 10. Fratres siue igitur editis, siue bibitis, siue quid facitis, omnia in gloriam dei facite. Non aut potest fieri in nomine eodem, nisi eadem fiat fide. Item ad Rom. 8. Scimus quoniam diligentibus deum, omnia cooperantur in bonum. Ideoq; verbum dicentium, bona opera esse prohibita, nobis fidem solam prædicantibus, perinde est atq; si me dicente egroto cuiquam, si haberes sanitatem, haberes & omnia membrorum opera, sine quibus omnium membrorum opus est nihil, ipse ex hoc intelligeret, me opera membrorum prohibuisse, quum tamen mea sententia fuerit, vt sanitatem oportere & esse & operari omnia opera omnium membrorum. Ita debere esse fidem opificem, architectum, & ducem in omnibus operibus. Alioquin enim opera profus esse nihil.

Similitudo
elegans.

DECIMOQVARTO.

¶ Quod si dixeris, quare tam multas habemus & sacras & prophanas leges: tam multas ceremonias templorum, monasteriorum, ciuitatum, ad mouendos, cogendos & prouocandos homines ad bona opera, si fides per primum preceptum omnia facit: Responsio. Non ob aliud, nisi quod fidem non omnes, neque habemus, neque sentimus. Nam si eam omnes haberemus, nunquam nobis ullis esset opus legibus, sed vnusquisque nostrum bona opera semper faceremus, sicut eum eadem fiducia docet. Sunt autem quatuor hominum genera. Primi iam nominati, quibus nullis legibus est opus. De quibus Paulus. i. ad Ti. i. dicit. Iusto (hoc est credenti) lex non est posita. Verum eiusmodi homines faciunt libero animo quicquid & sciunt & possunt, hoc solum firma & stabili fiducia respicientes, dei gratiam & beneuolentiam ipsis in omnibus rebus adspirare. Secundi sunt, qui volunt eadem libertate abuti, & ea falso subnixi & freti pigrescunt. De quibus Sanctus Petrus. i. Petri. 2. Quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut serui dei. Quasi diceret, libertas fidei non dat licentiam peccandi, neque eam conuelat, sed dat libertatem omnigena opera faciendi, & omnia paciendi, utcumque in manus venerint. Ita, ut nemo, vel vni, vel aliquibus operibus peculiariter & dumtaxat sit alligatus. Sicut & Sanctus Paulus ad Galatas. 5. ait. Vos enim in libertatem vocati fuistis fratres, tamen ne libertatem in occasionem detis carni. Hi igitur agendi sunt legibus & custodiendi doctrinis & admonitionibus. Terrij sunt improbi homines, ad peccata & vicia semper proni, quos oportet leighbus sacris & prophanis cogere tanquam efferos, & equos, & canes. Quod si parum profuerit etiam ultimo supplitio afficiendi gladio temporali. Quemadmodum Sanctus Paulus ad Roma. 13. dicit. Principes non sunt terrori bene agentibus, sed male. Vis autem non timere potestatem, quod bonum est facito. Dei enim minister est tibi in bonum, quod si feceris, id quod est malum time. Non enim frustra gladium gestat. ¶ Quarti sunt, qui adhuc feroces, infirmi, & pueri in intellectu sunt fidei & vite spiritualis, quos necesse est veluti pueros allicere & inuitare exterioribus, ceremonijs, ornamentis, lectionibus, orationibus, ieiunijs, canticis, templorum cultu, organis, & quicquid ut in templis, ita Cenobijs ponitur vel obseruatur, donec & ipsi discant fidem cognoscere. Quamquam hic magnum est discrimen, ubi principes & magistratus, ut nunc prohi dolor fit, eiusmodi ceremonijs & opibus exterioribus, ita versantur & fatigantur,

Traditiones
cerimoniaꝝ.

Quatuor
genera ho-
minum.

quasi vera essent opera, omissa interim fide, quam semper circa hæc docere debuissent. Non secus atq; mater puero iuxta lac, & reliquos ingerit cibos, donec puer ipse per se cibos robustiores comesse possit.

DECIMOQ VINTO.

Infirmi tolerandi.

¶ Cæterum, quum oēs non sumus pares & consimiles, oportet id genus homines a nobis tolerari, & perferri, eaq; obseruare & portare quæ ipsi obseruant & portant. Neq; eos contemnere, sed veram fidei viam docere. Sicut S. Paulus ad Ro. 14. docet. Infirmum in fide suscipite ad instruendum. Quod & ipse fecit. i. ad Cor. 9. Et factus sum Iudeis tanq; Iudeus, vt Iudeos lucrarem his qui sub lege sunt quasi sub lege essem, cum ipse non essem sub lege, vt eos qui sub lege erant lucrificerem. Et Christus Mar. 17. daturus tributum, quod tamen non debebat, disputauit cū S. Petro: deberent ne filij regum tributum, an vero dumtaxat reliquorum hominum filij. Respondente igitur Petro, tantū aliorum hominū filios idipsum debere: ait Christus. Ergo filij sunt liberi, vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscē qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore eius inuenies fraterem, illum sumens da eis pro me & te. Hic videmus vt omnia opera, sic cunctas res Christiano esse liberas, p suam fidem, & ab eo tamen cum incredulis & ferri & obseruari id quod non debeat. Id autem facit ex libertate, vt certus & nihil addubitans sic deo placere. Idq; libenter facit, suscipiens vt aliud opus libere, quod sine ipsius electione & proposito in manus eius incidit. Vt qui hic tantum cupiat, & nihil aliud requirat, quā quemadmodum in fide sua ita operetur, vt deo placeat. Verum qm̄ proposuimus in hoc sermone docere, quænam vere bona sint opera, & nunc loquimur de summo omnium opere, manifestum est nos nō de secundis, terijs, aut quartis hominibus, sed de primis loqui, quibus necesse est omnes alios consimiles fieri, & interim a primis doceri & perferri. Itaq; eiusmodi infirmæ fidei homines, parati benefacere, & meliora addiscere, & tamē imprudentiores quam vt capere & intelligere possint, in eorum ceremonijs non sunt contēnendi, si credant, de se actum esse. Ergo accusent eorum indoctos cœcorū doctores, qui eos fidem nūc q; docuerunt, sed tam profunde in opera traxerunt. Igitur clementer & paulatim educendi sunt ex operibus in fidem, nō alit atq; cum ægroto fit, & permittendū aliquibus operibus aliquādiu propter ipsorū conscientiam adherere, atq; ducendi & agēdi ad salutē

ad salutem, donec fidem recte amplectantur. Ne nobis conantibus eos tam seueriter & acriter extrahere ex operibus, eorum conscientia confternata & couulsa erret & diuagetur incerta, neque fide, neque opera retinens. Sed dure ceruicis homines, in operibus pertinaciter obstupefacti, relinquendi sunt, ut cæcus cæcum ducat, sicut & Christus docuit & fecit.

DECIMOSEXTO.

¶ Cæterum dixeris, quomodo mihi certo persuadeam, omnia mea opera deo placere, interdum nimium loquens, comedens, bibens, dormiens, vel alioquin a recto discedens, quod mihi vitare sit impossibile. Respondeo. At ista interrogatio arguit, abs te fidem adhuc non aliter quam reliqua haberi opera, neque super omnia cætera existimari opera. Neque enim alio nomine fides est summum opus, nisi quod permanet extinguens venialia & quotidiana peccata, quia credis deum tibi fauere, & ad eiusmodi casus & defectus quotidianos conuiuere. Quin etiam si casus mortalis fiat (id quod tamen in fide & fiducia erga deum uiuentibus, vel raro, vel nunquam euenit) resurgit tamen fides, neque dubitat, peccata sua modo abolita esse. Ut est. 1. Iohan. 2. Filioli mei, hæc scribo vobis, ut non peccetis. Sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum. Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris aut tamen, sed etiam pro totius mundi. Et Sap. 15. Si peccauerimus tui sumus, scientes magnitudinem tuam. Et puer. 24. Septies in die cadet iustus, & resurget. Immo hanc fidem & fiduciam oportet tam sublimem & fortem esse, ut sciat homo omnem eius & vitam & actionem nihil aliud nisi damnabilia esse peccata in dei iudicio. Ut scribitur psal. 142. Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Quin potius desperandum est a deo in nostris operibus, ut credamus non posse bona esse, nisi per hanc fidem, nullum iudicium, sed puram gratiam, fauorem, beneuolentiam, mansuetudinem, & misericordiam sibi a deo persuadens, ut est psal. 25. Misericordia tua ante oculos meos est, & complacui in veritate tua. Et psal. 4. Signatum est super nos lumen vultus tui domine (hoc est agnitio tuæ gratiæ per fidem) & per hoc dedisti letitiam in corde meo. Nam sicut credis & confidis, ita tibi fiet. Ecce sic ex misericordia & gratia dei, non ex sua natura sunt opera sine culpa inania & frustranea. Sed propter fidem, eadem misericordia nitentem, bona sunt. Ita oportet nos propter opera timere, sed propter dei misericordiam consolari. Ut scribitur psal. 146. Beneplacitum est domino super timentes eum, & in eis qui sperant

Fidei usus in
quodidianis
opibus, imo
etiam in pec-
catis.

super misericordia eius. Ita nos plena oramus fiducia. Pater nos-
ter, qui es in caelis, nihilo secius obsecrantes, dimitte nobis debi-
ta nostra. Sumus filij, & tamen interim peccatores. Sumus accep-
ti, & tamen non satisfacimus. Id quod totum facit fides in dei fi-
ducia confirmata & stabilita.

DECIMOSEPTIMO.

Vnde fides:
nempe ex
uerbo, seu
Euangelio
Christi.

¶ Quod si interrogas, ubi fides & fiducia inueniri possent, aut
vnde proficisci. Hoc vero maxime omnium est necessarium scitu.
Primum, proculdubio non proficiscitur, neque ex tuis operibus,
neque meritis, sed tantum ex Ihesu Christo id ipsum gratis pollici-
to & dante. Vt Paulus scribit ad Ro. 5. Commendat autem cha-
ritatem suam deus in nobis, quoniam si cum adhuc peccatores
essemus secundum tempus, Christus pro nobis mortuus est, quas-
si diceret, An illud nobis non fortem & inuictam faciat fiducia,
Christum pro nostris peccatis esse mortuum, priusquam id petere-
mus, eoque nomine nondum solitudine afficeremur? imo tum
in peccatis semper pergentes. Deinde sequitur. Multo igitur ma-
gis nunc iustificati in sanguine ipsius salui erimus ab ira per ipsum.
Si enim cum inimici essemus reconciliati sumus deo per mortem
filij eius, multo magis reconciliati salui erimus in vita ipsius. Et
ita oportet ut in te Christum & imagineris, & videas, quomodo
in eo tibi deus suam misericordiam proponit & offert, sine om-
nibus tuis precedentibus meritis, ut ex eadem effigie eius gratiae
tum fidem, tum fiduciam remissionis omnium peccatorum tu-
orum haurias. Quapropter fides non ab operibus incipit, sed eam ne
opera quidem faciunt. Nam, fidem opus est ex sanguine, vul-
neribus, & morte Christi scaturire & profluere. In quo videns
deum tibi ita propitium esse, ut etiam filium suum pro te tradat,
necesse est cor tuum dulcescere, & vicissim ita adfici ut deum di-
ligas. Et ita fiduciam ex mera dei gratia & benevolentia erga te,
& tua rursus erga eum oriri. Sic enim legimus, nunquam datum es-
se cuiquam spiritum sanctum operanti, sed semper Euangelium a
Christo & misericordiam audientibus. Ex quo verbo hodieque
oportet, neque aliunde fidem proficisci. Nam Christus est petra,
ex qua butyrum & mel, ut Moses dicit, Deuteronomij. 32.
sugitur.

DECIMO OCTAVO. DE SECUNDO PRÆCEPTO.

Op^o secūdi
præcepti.

¶ Ecce haftenus tractauimus primum opus, & primum præceptum, & tamen breuius, crassius, & in transcurso, vt de q̄ plura possint dici. Nunc igitur per sequentia præcepta queramus opera lauius. Est igitur secundum & proximum opus post fidem op^o secūdi præcepti, vt dei nomen honoremus, neq; eo in vanum utamur. Quod non minus, quam omnia alia opera, sine fide fieri non potest. Si autem sine fide fit, nihil est prorsus, nisi mera hypocrisis & species. Post fidem nihil possumus maius facere, quam dei laudem, honorem, nomē, laudare, prædicare, cantare, & modis omnibus extollere & magnificare. Et quamuis superius dixi, & verum est, nullam esse in operibus differentiam, vbi fides & est, & operatur, id tamen ita intelligendum est, quando cum fide opera conferuntur. Sed comparando opera cum operibus, habent discrimen, & vnum est altero sublimius. Sicut em̄ in corpore membra, quod ad sanitatem attinet, nihil habent discriminis, & sanitas perinde in vno atq; in altero operatur, sunt tamen interim membrorum opera diuersa & separata, & vnum altero altius, nobilius, & commodius, ita & hic dei nomen & gloriam laudare melius est operibus aliorum præceptorum, & tamē oportet id ipsum non minus q̄ reliqua præcepta omnia in eadē fide procedere. Sed scio hoc operis parui fieri, sed & ignotum esse factum, ideo diligentius inspiciamus, contenti dixisse, vt hoc opus in fide & fiducia fiat, deo placeat. Imo nullum est opus in quo ita euidenter & efficaciter sentias fiduciā & fidem, vt in cultura nominis diuini. Et mirificum est adiumentum fidei & augendæ & confirmandæ, quamuis & oīa opera ad id ipsum p̄sunt. Vt S. Petrus 2. Petri. 1. dicit. Fratres magis satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis.

DECIMONONO.

¶ Sicut primum præceptum prohibet, ne habeamus alienos deos, interim præcipiens vnum eundemq; verum deum colendum, per firmam fidem, fiduciam, benevolentiam, spem, & charitatem, quæ sola sunt opera quibus vnum deum habere, colere, & seruare possumus. Nā nullo alio ope pōt deus, vel impetrari, vel amitti, quā sola, vel fide, v̄ incredulitate: fiducia v̄ desperatione. Neq; em̄ aliquid reliquorū operū deum attingit. Ita & in secundo opere prohibetur, ne nomen dei inuani sumamus.

C. ij

Quod tamen non satis sit, sed inter id etiā præcipitur, vt nomen eius colamus, inuocemus, prædicemus & laudemus. Nec reuera possibile est nomen dei non irreuerenter haberi vbi non vere colitur. Quāuis em̄ ore, genuum flexione, osculatione, vel alijs gestibus honoratur, tamē si hoc non sit ex corde per fidem in fiducia erga deum, nihil tamen est nisi species & color hypocriteos & simulationis. Nunc vide, quā multiplicia bona opera possit hō in hoc præcepto om̄ibus horis facere, & nunq̄ sine bonis opibus huius præcepti esse, si velit, vt certe non habeat opus longe peregrinari, aut loca sancta visitare. Dic ergo, quod nam momentū transmitti possit, quo non sine intermissione, vel bona dei accipiamus, vel malas aduersitates patiamur? Quid aut̄ sunt dei bona & aduersitates aliud, quā perpetuę admonitiones & puocamenta ad deū laudandū, colendū, & benedicendū, eumq; & eius nomen inuocandū? Itaq; etiam rerū omniū vacuus & feriatuſ, nonne satis habeas negotij in hoc vel vnico præcepto, vt deum perpetuo benedicas, cantes, laudes & colas? Nam ad quid aliud lingua, vox, idioma, & os cōdita sunt: vt est in psal. 50. Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuā. Item. Labia mea laudabunt te. Quid em̄ in cœlo est operis, nisi huius secundi præcepti? Vt legitur psalmo. 83. Beati qui habitant in domo tua dñe, in secula seculorū laudabūt te. Sic Dauid in psalmo 33. Semper laus eius in ore meo. Et S. Paulus. 1. Cor. 10. Siue ergo manducatis, siue bibitis, vel aliud quid facitis omnia in gloriam dei facite. Itē ad Coloss. 3. Omne quodcūq; facitis in verbo aut in opere, om̄ia nomine dñi nostri Ihesu Christi agite, gratias agentes deo, & patri per ipsum. Quod si hoc opus obseruaremus, hic in terris regnū cœlorū haberemus, sed & semper satis superq; quægeremus, sicut & beati in cœlo.

VIGESIMO.

¶ Hinc venit admirabile & iustū dei iudiciū, quod interdum inops & pauper homo, quē nemo respicit, multa & magna opa secum habeat, & domi suę & secū vel deum hilariter laudat, in rebus secundis, vel in aduersis plena cum fiducia inuocat, in eo maius & acceptius faciens opus, q̄ alius multū ieiunans, orans, tēplacōdens, peregrinans, & hic & alibi sese multis operibus defatigans. Hic em̄ eidem fit fatuo, vt oscitet respiciens ad magna opa, ita prorsus cœcus, vt hoc tam magnū opus nunquam obseruet. Vt deum laudare in eius oculis parū sit opus, præ magnis imaginibus excogitatis p̄prijs operibus. In quibus fortassis seipsum plus quā deum laudat, vel saltem voluptatem ex illis capit ma-

forem quā in deo, & ita bonis operibus secundū pręceptū dei & eius opera oppugnat. Sicut phariseus in Euāgelio & publicanus horum omnium figuram exhibent. Nam peccator in suis peccatis deum inuocabat, & laudabat, tangens duo summa pręcepta, fidē & dei honorem. Phariseus uero neutrum horum assecutus sese ostendebat in alijs bonis operibus, quibus non in deo, sed semetipso gloriabatur, magis in seipso quā in deo confidens. Quapropter hic merito reiectus, & ille electus est. Quod totum facit, quod quę sublimiora & meliora sunt opera, eo minus splendent. Ad hęc quod unusquisque pręsumit sese opera facile facturum. Cernimus enim neminem adeo simulare sese dei nomen & gloriam laudare, ut eos qui hoc nunquam faciunt, & eo opere quando cor sine fide est, precioso operi contemptum conciliant. Ita ut sanctus Apostolus Paulus non dubitaret ad Ro. ij. libere dicere, eos potissimum dei nomen blasphemare, qui se de lege dei iactant. Nam nomen dei nominare, & honorem eius papyro & parieti inscribere, facile factum est, sed ipsum ex animo laudare, & benedicere in eius benefactis, & constanter in omnibus aduersitatibus inuocare, hęc sane rarissima, & summa omnium operum post fidem sunt. Adeo, ut si videre liceat quam pauci sint horum in reipublica Christiana, possemus pro calamitate mori, interim tamen semper crescentibus sublimibus pulchris, supernitidis operibus ab hominibus excogitatis, quę his ueris operibus colore sint similia, intus uero & in fundamento omnis & fidei & fiducia expertia, & quę nihil prorsus habeant boni. Ita reprehendit Isaias xlvij. populum Israhel, Audite hęc domus Iacob qui uocamini nomine Israhel, & de aquis Iuda existis, qui iuratis in nomine Domini, & Dei Israhel, recordamini non in ueritate, neque in iustitia. Hoc est, quod hęc non uere in fide & fiducia faciebant, quę uera est ueritas & iustitia, sed confisi in seipsis, sua opera, & suas uires. Dei tamen inuocabant & laudabant nomen, quę non conueniunt.

VIGESIMOPRIMO.

¶ Primum ergo opus huius pręcepti est, Deum laudare in omnibus suis beneficijs, quę inestimabiliter multa sunt, ita, ut huiusmodi laudis & gratiarum actionis merito nulla, neque intermissio, neque finis esse debeat. Nam, quis eum possit perfecte pro naturali laudare uita, ut taceam pro omnibus temporalibus & sempiternis bonis. Ita est homo hoc unico capite huius pręcepti bonis & preciosis operibus obrutus & accumulatus. Quibus si uera utatur fide, sane non frustra hic fuerit. In hac autem re nemo mortalium uehementius peccat speciosissimis sanctis, sibi ipsis

Laudare deū

Pericolosū
ethnics his-
torias legere,
nisi premu-
nitus sit ani-
mus verbo
dei.

bene placentibus, sese libenter iactantibus, vel saltem libenter sus-
as laudes, honores, & præconia coram mundo audientibus. Itaque
secundum opus huius præcepti est, fugere & vitare omnes tem-
porales honores, glorias & laudes, & nequaquam suū nomen, lau-
dem, & celebritatem querere, ut oēs de eo, quod dicitur, & can-
tent, & loquantur. Quod valde periculosum, & tamen vilitatis-
simum omnium est peccatorum, & proh dolor contemptum.
Volunt enim omnes videri, & nemo minimus haberi, ut cunctis
humilis & sordidus sit. Adeo profunde natura est deprauata, in
sua propria opinione, & in sui ipsius propria fiducia, contra duo
prima præcepta. Nunc autem hoc immane scelus in mundo præ-
summa iudicant virtute, quo nomine summi est periculi. Ethni-
corum historias & libros legere, vel audire, non dum satis expertos
& instructos diuinis præceptis & historiarum sacre scripture. Si-
quidem oēs ethnici & gentiles libri hoc veneno querēde laudis
& honoris sunt referti. In quibus secundum cœcam rationē dis-
citur, non esse magnificos & egregios homines, qui laude & ho-
nore non tangantur, & pro optimis haberi, qui corpore & vita,
propinquis & opibus, & breuiter reliquis rebus omnibus con-
temptis, laudem & honorem persequuntur. Omnes enim sancti
patres de hoc vicio conquesti sunt & magno consensu decreue-
runt, extremum esse omnium viciorum ad vincendum. S. Au-
gustinus dicit, omnia reliqua vitia in malis fieri operibus, excep-
to honore & beneplacito, quod fiat in & de bonis operibus. Ideo-
que si homo nihil aliud iterum habeat negotij, quā hoc secundū
opus huius præcepti, satis tamen habeat per totam vitam suam
occupationis & laboris depugnandi cum hoc vitio. Tam calli-
dum & pernicax est, tam renitens eijcienti. At nunc relictis his
omnibus bonis operibus nos exercemus in multis alijs viliori-
bus bonis operibus. Imo plane alijs bonis operibus hoc subuer-
timus & obliuione obliteramus. Ita sanctum dei nomen per
nostrum maledictum nomen, beneplacitum, honoris requisiti-
onem, & ambitionem in vanum sumitur, & irreuerēter habetur,
dignum quod solum & vnum colas & honores. Quod peccas-
tum grauius est coram deo, quam & homicidium, & adulteriū.
Sed eius malitia non tam liquido cernitur ut homicidij & adul-
terij, propter eius subtilitatem. Nam non in crassa carne, sed in
spiritu perficitur.

VIGESIMOSECVNDO.

¶ Sunt qui existiment posse iuuentuti, eam iactantia, honore,
& laudibus, & rursus dedecore & infamia prouari & moueri ad
bene faciendū atque vivendū. Nam sunt multi vifacientes bona,

ita omittentes mala metu infamie, & amore laudis, que alioquin nequaquam viderentur vel omitterent. Quos suo relinquit iudicio, sed regimur quomodo vere bona opera sint facienda. Ad quod quicumque propensi sunt, non egent ut timore dedecoris, & studio honoris agatur, sed habent & habere debent nobiliorum impulsione, hoc est dei preceptum, dei timorem, dei beneplacitum, & eorum fidem & amorem erga deum. Qui hanc impulsione non habent, vel non curant, permittentes sese honore vel infamia agi, accipiunt mercedem suam, ut dominus dixit. Math. 6. Et qualis est impulsio, tale est & opus & merces. Neutrū vero bonum, nisi in oculis seculi. Ego autem iudicari tam facile hominem nondum adultum assuefacere & agere dei timore & preceptis, ut nulla re alia. Vbi vero hoc nihil profuerit, necesse est eos a nobis perferri, ut propter infamiam & honorem bona faciant, omittant mala. Sicut tolerare cogimur, in probos homines vel imperfectos, de quibus superius dictum est. Neque est quod in hoc amplius faciam, nisi ut eis dicam, quomodo eorum factum coram deo non sit sufficiens & iustum, eos ita permittentes suis ipsorum moribus, donec discant propter deum bene facere. Quomodo infantes donis & promissionibus parentum ad orandum, ieiunandum, discendum provocantur quod tamen non bene fuerit per totam facere vitam, & nunquam discere, timore dei bene facere. Multo deterius, si assuescerent propter laudem & honorem bene facere.

VIGESIMOTERTIO.

Hoc tamen verum est, oportere nobis esse bonum nomen & honorem. Vnusquisque igitur sese eiusmodi prestat, ut nihil de eo mali possit dici, ne quisquam in eo offendant. Ut dicit sanctus Paulus ad Romanos. 12. Prouidentes bona, non tantum coram deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Et. 2. Cor. 4. Commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram deo. At uero hic magna opus est & diligentia & prudentia ne eiusmodi honor & nomen bonum tumefaciat, & sibi in ipsis amorem & complacentiam pariat. Hic enim precedit verbum Solomonis: Sicut ignis in fornace probat aurum, ita homo probatur ore laudantis eius. Necesse est ergo paucos & profus sublimiter spirituales esse homines, qui in laudibus & honoribus ita liberi & equales perseuerent, ut nihil talium amplexi, sibi in illis non placeant, toti liberi & vacui permanentes, soli deo suum honorem & nomen adscribentes, & ad illum referentes quicquid habent excellentie, neque ipsis alio sum quam ad gloriam dei utentes, & ad utilitatem proximi, nihil autem minus quam ad priuam sui ipsius commoditatem, vel prerogatiuam. Ita, ut sibi de suo honore nihil presumant, nihil efferantur, supra vilissimum & sordidissimum.

Timore dei,
non ambitio
ne prouocanda
ad
bona opera
iuuentem.

Non bonum
nomen, sed
boni nominis
abusio
mala est.

omnium mortalium qui in terris vivere potest. Sed seipsum rec-
cognoscant ut seruos dei, largitoris eiusmodi honoris, ad seruien-
dum deo & proximo. Non aliter, q̄ si eis commisisset aliquot au-
reos suo nomīe pauperibus distribuendos. Ita dixit Math. 5. Lus-
ceat lux vestra coram hominibus, ut videant opa vestra bona,
& glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Non dicit, ut glo-
rificent vos, sed vestra opera, ipsis tantum ad meliorem frugem
& utilitatem seruiant, ut per hoc deum in vobis & in seipsis lau-
dent. Hic enim verus est vsus boni nominis & honoris, quādo
deus his laudatur cum aliorum utilitate. Hominibus vero volē-
tibus nos ipsos, & non deum in nobis laudare, ne patiamur, sed
id omnibus viribus deprecemur, & fugiamus, ut grauissimum
omnium peccatorum, & furtum honoris diuini.

VIGESIMOQ VARTO.

Quomodo
etiam p pec-
cata humili-
emur.

¶ Hinc fit, ut sepaenunero permittente deo, homo in grauiā
incidat peccata, vel ipsis inuolutus iaceat, ut tam coram se ipso q̄
alijs infamis fiat, alioquin minime p̄ hoc tā immani vitio inā-
nis honoris & nominis saluus futurus, si in magnis muneribus
& virtutibus steterit. Deum enim oportet huic peccato alijs gra-
uibus peccatis occurrere, ut sanctum eius nomē in honore ma-
neat. Ita vnum peccatum alterius fit remedium & medicina, pp̄-
ter nostram peruersam malitiam, non solū omnia facientem ma-
la, sed etiam omnibus bonis abutentem. Nunc vide quantū sit
homini negotiorum, volenti bona facere opera, ipsius manibus
semper magno cumulo occurrentia, quibus cū sit stipatus, prohi-
dolor ea per cœcitatē sinit iacere, alia pro suo arbitrio & volū-
tate requirens & sequens, ita, ut nemo satis contra hoc loqui, ne-
mo satis hoc vitare possit. Cum hoc omnibus prophetis fuit nes-
gotium, qui omnes ob id trucidati sunt, tm̄ quod eiusmodi opa
electitia, & vltro suscepta & excogitata reñciantes & damnantes
dei p̄cepta dumtaxat p̄dicarent. E quibus Hieremias dicit. c.
7. Hęc dicit dominus exercituum deus Israel. Holocaustomata
vestra addite victimis vestris & comedite carnes, quia non sum
locutus cum patribus vestris & non p̄cepi eis in die qua eduxi
eos de terra Aegypti, de verbo holocaustomatum & victimarū,
sed hoc verbū p̄cepi eis, dicens. Audite vocem meam, & ero
vobis deus, & eritis vos mihi populus. Hoc est, audite nō quod
vobis rectū & iustum videtur, sed quod ego vobis impero, &
ambulate ī omni via quam ego mandauī vobis, ut bene sit vo-
bis. Et Deutero. 12. Quod p̄cipio tibi hoc tantum facito, dño,
nec addas quicquam, nec minuas. Hęc & eiusmodi innūterabiles
sententię

sententiae scripturae, dictae sunt ad auellendum hominem non solum a peccatis, sed etiam ab operibus ipsorum opinione bonis & iustis, & tantum adducendum eos simplici mente ad dei precepta, ut ea sola semper sola summo opere curent & obseruent, ut est Exodi. 17. Et erit quasi signum in manu tua, & quasi monumentum ante oculos tuos, ut lex domini semper sit in ore tuo. Et psal. 1. Et in lege eius meditabitur die ac nocte. Nam nobis satis, & plusquam satis est occupationum, satis facturis dei preceptis. Dedit enim nobis eiusmodi precepta, quae si intelligeremus, certe ne momento quidem ociari possemus, omnium aliorum operum facile obliui. Verum malus spiritus, qui non quiescit, dum non potest nos ad sinistram in mala trahere opera, respicit dextram ad electicia speciosa bona opera, contra quae deus precepit. Deu. 28. Iosue. 23. Tamen confortamini & estote solliciti, ut custodiatis cuncta quae scripta sunt in volumine legis Mosi, & non declinetis ab eis, neque ad dexteram, neque ad sinistram.

VIGESIMOQ VINTO.

¶ Tertium opus huius precepti est, dei nomen inuocare in omnibus calamitatibus. Nam hoc iudicat deus nomen suum sanctificatum, & magni factum & cultum, si ipsum nominemus & inuocemus in persecutionibus & necessitatibus. Est enim breuiter haec causa, quare nobis multas necessitates, passiones, persecuciones, & mortem etiam infligit sed & in multis nos malis peccatricibus affectibus quibus viuere permittit, ut per eas hominem impellat ad currendum ad deum, clamandum, nomen eius sanctum inuocandum, & ita ad implendum hoc opus secundi precepti. Ut dixit Psal. xlix. Inuoca me in die tribulationis, erua te, & honorificabis me. Immola deo sacrificium laudis, & honorificabis me. Atque haec est via qua possis venire ad salutem. Nam per hoc opus homo intelligit & experitur quid dei nomen sit, & quam potens & efficax sit adiuuandi inuocantibus id ipsum. Per quod nascitur mirum immodum fiducia & fides, qua primum & summum preceptum impletur. Quod expertus Dauid dixit psal. 43. Voluntarie sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo domine, quoniam bonum est. Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me, & super inimicos meos despexit oculus meus. Et psal. xc. ait deus. Quoniam in me sperauit liberabo eum, protegam eum, quoniam cognouit nomen meum. Ergo nunc vide quisnam hominum in terris tota vita sua non satis habeat negotij vel in hoc vno opere? Quis enim etiam horae spacio careat tentationibus? Ut preteream interrim tentationes calamitatum quae sunt infinitae. Ad haec periculum

Cœci p ope
rib⁹ a deo p
ceptis, nra es
lecticia opus
cula facim⁹.

Quae laus no
minis dei, &
summum cul
tus. Inuoca
re eum in tribu
latione.

D

Viles calamitates.

lofissima omnium tentationum est hec, vbi nulla sit tentatio & calamitas, sed omnia ex animi sententia procedunt, ne tū homo dei oblitus ferocior factus, abutatur rebus & temporibus secundis & prosperis. Imo hic decies magis eget inuocatione diuini nominis, quam in rebus aduersis. Legitur em̄ in psal. xc. Cadent a latere tuo mille, & decem millia a dextris tuis. Iam vero etiā luce clara quotidiana in hominibus experientia videmus immaniora vitia & peccata in pace, rerum vilitate, & secundis temporibus, quam bello, peste, morbis, & omni modis calamitatib. admitti. Adeo, vt Moses populū suum nulla alia causa timeret dei precepta deserturū, quā quod plenior, saturior, quietior iusto esset. Sicut ipse dixit Deutero. 33. Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit, incrassatus, impinguatus, dilatatus. Dereliquit deum factore suum, & recessit a deo salutari suo. Quocirca etiam deus eidem permisit multos esse reliquos hostes & inimicos, quos nolebat depellere, ne requiem haberent, sed sese exercerēt ad mandata dei seruanda, vt Iudicū. 3. legitur. Sic & nobis facit, omnigenas aduersitates inferens. Adeo sollicitus est in nos, vt nos agat & doceat ad nomen ipsius colendum & inuocandum ad impetrandā fidē & fiduciā erga ip̄m, & ita ad implēda prima duo ip̄i⁹ p̄cepta.

VIGESIMOSEXTO.

Contra eos qui se contra aduersitates superstitionibus armant.

¶ Hic igitur stulti homines periculose agunt, & præsertim sancti proprie operarij, & quicumq; aliquid sibi singularitatis adrogāt. Hic discit se benedicere, ille sese literis tuetur. Hic currit ad incantatores diuinaculos & prædictores. Ille hoc, hic aliud requirit, vt tantū aduersitates euadētes, tuto sint. Neq; enim numerari potest, quam diabolicæ in hoc prestigie imperent, incantando, adiurando, superstitionibus, quæ omnia ideo fiunt, vt nomine dei non egeant. Quibus plurimum irreuerentiæ primis duobus habetur præceptis, quod hoc apud diabolū, hominē, vel creaturam queritur, quod tantum apud deum plura, simplici, & nuda fide, fiducia, hilari audacia & inuocatione eius sancti nominis querendum & inueniēdum erat. Tu igitur ipse rem manibus attrectes, an non hoc magnæ & stultæ peruersitatis sit. Diabolo, homini & creature oportet eos credere, & optima ab ipsis expectare, & sine eiusmodi fide & fiducia nihil neq; cōstat, neq; prodest. Quid ergo bono & fideli deo fraudi fuerit, quid obfuerit, quod ei non adeo, vel plus & vehementius creditur & confiditur, quam homini & diabolo: quū tamen deus non solum promittat auxiliū & certā opem, sed etiam præcipiat sibi cōfidei & omnigenas

causas prebeat & agat ad eiusmodi fidē & fiduciā in eū ponendā. Nonne hoc conquerendū & miserabile est, diabolū vel hominem, nihil precipientē aut nihil cogentem, sed tantū promittentē & pollicentem, supra deū collocari, qui promittit, cogit, & precipit credi, & tamen plus diabolo q̄ deo tribui? Merito em̄ pudore afficiamur, exempla fumentes ab in diabolū vel hominem confidentibus. Nam si diabolus, quāuis malus & mendax spiritus, fidē seruat, omnibus societate cum eo ineuntibus, quomō non multo amplius, imo solus mansuetissimus & veracissimus Deus fidem seruabit, in se confidentibus: Diues cōfidit & nititur suis pecunijs & opibus, idq̄ ipsi prodest. Et nos nolumus confidere & niti viuo Deo, vt nos & velit & possit adiuuare. Proverbio dicitur, Opes faciūt animū. Idq̄ verū est. Vt scribit Baruch 3. Qui argentū & aurū thesaurizant, in quo confidunt homines, & non est finis acquisitionis eius. Sed multo maior est animus, quem facit summū eternūq̄ bonū: quo non homines, sed tantū filij Dei nituntur & in illud confidunt.

VIGESIMOSEPTIMO.

¶ Quod si nihil eiusmodi aduersitatū atq̄ calamitatū nos cogeret ad dei nomen inuocandū, eiq̄ fidendū, tamen vel solum peccatum sufficiat in hoc opere nos exercere & agere. Nam peccatū nos triplici forti exercitu obsedit. Quorū primus est, nostra propria caro, secundus mundus, tertius malus spiritus, quibus perpetuo vrgemur, agimur, & grauamur. Ita nobis causam ministrante continenter deo opera faciēdi, hoc est, cum n̄sdē hostibus & peccatis depugnandi. Siquidem caro querit voluptatem & requiem, mundus querit opes, fauorem, potentiam, & honores. Malus spiritus querit superbiam, iactantiā, & sui ipsius amorem, & aliorum hominū contemptum. Quæ omnia tam potentia sunt vt singulis satis sit virium ad oppugnandum supandūq̄ hominē. Quæ nos quidem vincere nequaq̄ possumus, nisi inuocatiōe sancti nominis dei in firma fide. Vt Salomon prover. 18. ait. Turris fortissima nomen domini, ad ipsam currit iustus & exaltabitur. Sic Dauid psal. cxv. Calicem salutaris accipiam, & nomē dñi inuocabo. Itē psal. 17. Laudās inuocabo dñm & ab inimicis meis salu⁹ ero. Hęc opera, sed & virtus diuini noīs nobis ignota est facta, ideo quod non assueuimus eo, neq̄ vnq̄ serio cum peccatis pugnauimus, eius nomine non egentes. Quod inde fit, quod exercitati sumus dūtaxat nostris proprijs operib⁹, quæ nostris viribus facere possumus.

Peccatū quā
varie nos op
pugnet.

D ij

VIGESIMOOCTAVO.

¶ Ad hæc huius præcepti opera sunt, ne iuremur, execremur, mentiamur, decipiamus, incantemus, sancto nomine dei, non reliquos exerceamus abusus. Quæ tam grandia sunt, quàm omnibus in vniuersum notissima. Hæc enim peccata fere sola in hoc præcepto sunt & prædicata & nunciata. In quibus etiam comprehensum est, vt prohibeamus etiam alijs mētiri, iurare, decipere, execrari, incantare & alijs modis nomine dei peccare. Quibus etiã multæ dantur causæ vt ad facienda bona, ita ad inhibenda mala. Sed maximum & grauissimum omnium operum huius præcepti est, sanctum nomē dei cōtra oēs eius spirituales abusus tueri, idq; pmouere iter oēs. Neq; em̄ satis fuerit, vt p̄ me ip̄o & in me ip̄o, nomen diuinum laudem & inuocem tam in aduersis, quam in secundis rebus. Necesse enim est vt prodeam, pro dei gloria & nomine me ipsum onerans inimicitijs omnium hoīm. Sicut Christus suis discipulis aiebat. Odio eritis propter nomen meum omnibus hominibus. Hic oportet nos patrem, matrem, & optimos amicorum offendere. Hic oportet nos magistratibus & sacris & prophanis, & superioribus spiritualibus & temporalibus repugnare, & contumaces & inobedientes reprehendi. Hic oportet in nos cōmoueri diuites, doctos, sanctos, & quicquid est in mūdo. Et quauis id præsertim debeant quibus officium prædicandi verbum dei commissum est, ad id tamen & vnusquisq; Christianorum postulante & tempore & loco obligatur. Nam pro dei nomine tradendum & reddendum est, quicquid habemus & possumus, & re ipsa probare nobis dei nomen, honorem, & laudem omnibus rebus esse chariora, & in ipsum super omnia confidere, ab eo omnia bona expectantes. Ita profitentes eum a nobis haberi pro summo bono, cuius nomine parati simus omnia reliqua bona relinquere & dimittere.

Defendere
gloriã nōis
diuini.

VIGESIMONONO.

¶ Hic oportet nos repugnare omnibus iniurijs & iniquitatibus, vbi vel veritas vel iusticia laborat, & vel vim vel necessitatē patitur. Nec est vt hic personarum rationem habeamus, vt nonnulli faciunt summopere pugnantes pro iniuria, diuitibus potentibus, & amicis illata. Vbi aut̄ tale quidpiã fit pauperibus, abiectis, & inimicis facile conualescunt patientes. Tales enim non inspiciunt nomen dei in seipso, sed per fenestram depictam, metientes veritatem vel iusticiam secundum personas. Nunquam inuenientes oculum suum falsum, magis personam quam causam respicientem.

Hi em̄ intercutanei sunt assentatores & hypocritæ, nihil nisi fucū
& colorem habentes defendendi veritatem. Optime em̄ sciunt,
extra periculū esse diuitibus, potentib⁹, doctis, & amicis adesse,
& ab ipsis vicissim recipi gratiam, defendi & honorari. Pari faci-
litate repugnaris iniuriæ pontificibus, regibus, principibus, ep̄is
& reliquis proceribus illatę. Hic enim vnusquisq; conatur esse
probissimus. O quam occultus est fallax Adam cum suo inge-
nio, quam pulchre sui commodi auaritiā nomine veritatis, iusti-
tię, & diuini nominis regens. Vbi vero quid egeno & humili ac-
cidit homini, tum falsus ocul⁹ non multum inuenit commodi,
quamuis bene videns odium potentium. Ideo relinquit paupes-
rem, nihil minus curans q̄ vt laborantem adiuuet. Quis enim
multitudinem huius criminis in Christiano orbe dinūterare pos-
sit? Ita dicit deus psal. 81. Usquequo iudicatis iniquitatē, & fa-
cies peccatorum sumitis? Iudicate egeno & pupillo, humilem &
pauperem iustificate. Eripite pauperem, & egenum de manu pec-
catoris liberate. Sed cum nihil horum fiat, sequitur, vt nihil etiā
neq; sciant neq; intelligant, tantum herētes in respectu & perso-
na magnorū q̄ iniusti sint, neq; agnoscūt pauperes q̄ iusti sint.

TRIGESIMO.

¶ Ecce hic multum esset bonorum operum. Nam maior pars
potentium, diuitum & amicorum iniuriam faciūt, vim & tyrā-
nidem in egenos, humiles, & aduersarios exercentes. Et q̄ maior,
eo peior. Vbi ergo vi non possis prohibere, & veritatem iuuare,
fac tamen vt hoc ipsū fatearis verbis, neq; iniustis subscribas &
faueas, veritatem libere loquens. Quid em̄ queso profit homini
omnigena bona opera facienti? Romam & ad omnia sancta lo-
ca currenti, oēs indulgentias impetranti, omnia templa & colle-
gia condenti fundantiq; hic se culpabilem in nomine & honore
dei iueniēti? quod eo tacito & suppresso pluris suas ipsius opes,
honores, fauorem, & amicos fecerit, quā veritatem (quę dei no-
men & honor ipse est). Imo quis est hominū, cui non cottidie
hominum bona opera ad fores & edes ipsius veniant? Vt ipsi non
sit opus de bonis operib. vel longe currere, vel interrogare. Nā
inuententes hominum viam, quam & hic & ubiq; temere & leui-
ter fiant, exclamare cum propheta cogimur. Omnis homo mē-
dax. Sunt em̄ omnes homines fallaces, omnes mentiūtur & de-
cipiūt. Nam veris & principalib. bonis operibus relictis, ornāt
& colorant sese minimis & vilissimis, interim tamen volētes p-
bi esse, & securo otio & tranquillitate in cœlum ascēdere. Quod
si dixeris, Cur ergo deus non solus & ipse facit, cum tamen bene

Hic se princi-
pes contem-
plentur.

& sciat & possit vnūquemq; iuuare? Quinimo, scit quidem & potest, sed non vult solus id ipsum facere. Vult em̄ vna nobiscū operari, nobis illud habēs honoris, vt vna nobiscum & per nos sua velit opera operari. Nobis igitur hoc honoris reuuentibus, nihilo secius ipse perficiet, pauperes adiuuans, cum iniustis, eos qui ipsi noluerūt esse adiumento, honorē magnū sui operis cōtemnentes, damnaturus, tanq̄ eos qui cum iniustis senserūt. Sicut ipse quidem solus beatus est, sed qui nobis hunc tribuat honorem, & nolit solus esse beatus, sed nos vna secum beatos habere. Pręterea si hęc solus faceret deus, essent pręcepta eius frustra data, vt nemine habente causam sese exercendi in magnis operibus p̄ceptorum eius. Neq; quisquam obseruaret, an deum & eius nomen p̄ summo bono iudicaret, & p̄pter eū oīa piculis obijceret.

TRIGESIMOPRIMO.

Auersā dū
impijs doc-
toribus.

Non audiē-
di Pontifices
nisi doceant
verbū dei.

Huiusmodi operis etiā est, resistere omnibus falsis, peruersis, seductorijs, errabundis, & hereticis doctrinis, sed & omnib. abusibus spiritualis & ecclesiasticę potestatis. Quod multo est sublimius. Nam hi recta nomen dei nomine dei oppugnāt. Quare magnę speciei, & magni periculi videtur illis ipsis resistere, dum prętexunt deo & oībus eius sanctis quorū vices gerūt, & quorū potestate vtantur, resistere quicunq; ipsis resistūt, dicentes de ipsis a Christo dictum esse. Qui vos audit me audit, qui vos spernit me spernit. Quibus verbis fortiter subnixi, feroces & audentes fiunt, dicendi, faciendi, dimittendi, quodcunq; volūt, excōiscandi, maledicendi, rapiendi, occidendi, & omnes suas iniquitates, omnia sua p̄bra & dedecora vtuncq; eorum fert voluptas, & qualiacunq; possunt excogitare, nullo patrandi impedimento. Verum Christus non putauit eos in omnibus quę & loquūtur & faciunt audiendos, sed tantum quando ipsius verbum Evangelicum, non propriū ipsorū verbū, sua opera non propria nobis proponūt. Quomō em̄ alioquin sciremus an eorum mēdatia & peccata fuerint vitanda? Necessē em̄ est habere regulam quatenus & audiendi & imitandi sint, non ab ipsis, sed a deo super ipsos positā, ad quā nos dirigam⁹ & ducam⁹. Sicut ī quarto p̄cepto audiem⁹. Sic ergo oportet esse, vt in spirituali quoq; statu maior pars sit falsa doctrina, cōciones, & abus⁹ ecclesiasticę potestatis, vt nobis causa & occasio dentur ad huius p̄cepti opera faciendā, & nostentemur, quid nos erga eiusmodi impios & dei blasphematores pro honore & gloria dei velimus vel facere vel dimittere, O vtinam hic probi essemus. Quotiens offi-

ciales, nebulones suam tum Papalem tum Episcopalem excom-
municationem frustra inferrent. Quam vehementer languesce-
rent & deficerent Romanensia tonitrua, Quotiens obmutescen-
dum esset, ei quem nūc mundus cogitur audire. Quam parum
inueniretur prædicatorum & cōcionatorum in orbe Christiano.
Sed ita malum illud inualuit, vt iustum rectumq; sit quicquid
ipsi proponant sibi. Hic nemo est mortalium, qui pro dei noīe
& gloria pugnet. Equidem crediderim neq; maius neq; frequē-
tius peccatum admitti in exterioribus operibus, quā in hoc præ-
cepto. Est enim altius q̄ vt multi intelligant, & assequantur, atq;
adeo etiam dei nomine & potestate sic ornatum, vt periculosum
sit attingere. Verū prophetę olim in hoc magistri artifices fuere,
sed & Apostoli, potissimum diuus Paulus, qui nihil morati, ni-
hil curantes, siue summus, siue infimus sacerdos dixisset, siue in
dei siue suo ipsius nomine fecisset. Obseruabant em̄ & verba &
opera, conferentes ea cū dei præceptis, non respicientes siue mag-
nus Ioann. siue paruus Nicolaus vel in dei vel in hominis noīe
id fecisset. Itaq; mori cogebātur. De qua re nra etate plura essent
dicēda, vt qua oīa longe peius agātur. Sed Chr̄m Petrū & Pau-
oportet hæc suis sanctis nominibus ita tegere, vt nullū magis pu-
dendū pudoris & dedecoris operculum in terras venerit, quam
sanctissimū & super benedictū nomen Ihesu Christi. Possis igitur
tur abominari vitā, tantū propter abusum & blasphemīā sancti
nominis dei. In ter quæ, si id diuti⁹ substiterit, vereor futurum,
vt Satanā p̄ deo adorent. Tanta & tā immoderata impudentia
& sacri siue spirituales & docti omnia agunt. Summe igitur tem-
pestiuum est, vt deum oremus ex animo, vt nomē suum sanctifi-
ciet. Sed hoc sanguine constabit, & eos qui in bonis martyrum
sedent, & qui eorum sanguine acquisiti & seruati sunt, oportet
vt ipsi rursus martyres faciant. De qua re alias plura.

DE TERTIO PRÆCEPTO DEI. PRIMO.

¶ Iam vidimus quantū sit honorū operū in secūdo dei præcepto,
eque tamē per se non sunt bona, nisi in fide, & fiducia diuini erga
nos amoris progrediantur. Vtinam igitur vel hoc solum obser-
uarem præceptum, interim tantum occupati, interim pro dolo-
lor tot alijs operibus negociosi, huius operis prorsus imperiti.
Nunc ergo sequitur tertium præceptum. Sabbata sanctifices.

Prima tabu-
la Mofi.

In primo est præceptum quomodo sese cor nostrum erga deum cogitationibus habere debeat. In secundo quemadmodum os verbis. In hoc vero tertio præcipitur, quales nos exhibere oporteat deo operibus. Et hæc est prior & dextera tabula Mofi, in qua hæc tria præcepta sunt scripta, hominem in dextero latere regentia, hoc est, in eiusmodi rebus quæ ad deum attinent, & in quibus deus cum eo, & ipse cum deo habet cõmerciũ & consuetudinẽ, sine medio vllius creaturæ. Prima igitur huius præcepti opera sunt crassa, & sensibilia, quæ vere seruitutem diuinã appellam⁹. Vt sunt missas audire, orare, sermones audire diebus festis. Secundum hanc opinionem per pauca sunt in hoc præcepto bona opa. Ad hæc, nisi in dei amore, gratia, fiducia, & fide proficiuntur, nihil sunt penitus, sicut supra dictũ est. Quapropter bene esset, minus esse dierum festorum, quando eorum opera nostris temporib. pene plerq; deteriora sunt operib. profestorũ, & cõmuniũ, ociãdo, deuorãdo, potãdo ludẽdo, & alijs malis factis. Præterea & missæ & sermones sine omni meliore fruge audiuntur, & orationes sine fide dicuntur. Fere em̃ sic fit, vt putemus satis factũ, vbi missam oculis vidimus, & orationem ore diximus, ita exterius primoribus quod dicitur digitis transeuntes, non cogitam⁹ aliquid ex missa in cor concipiendũ, aliquid doctrine ex sermone mutandum, aliquid oratione petendum, flagitandum, & expectandũ. Quamq; hic maxima culpa est episcoporũ & sacerdotum, vel eorum quibus prædicandi mun⁹ est iniunctũ, quod Euangeliũ non prædicant, quod homines non docent quõ missas videre, sermones audire, & orare debeãt. Quare hæc tria opera paucis interpretabimur.

SECUNDO.

Vsus missæ.

¶ In missa opus est, vt ibi corde intersimus. Tunc aut̃ ibi corde intersumus, quando fidem in corde exercemus. Hic oportet a nobis numerari & pōderari verba Christi, quibus missam instituit, dicens: Accipite & comedite, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. Similiter & super calicem. Accipite & bibite ex eo omnes. Hic est calix noui & eterni testamenti in meo sanguine, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionẽ peccatorum. Hoc facite quotienscunq; feceritis in meam cõmemorationem. His enim verbis Christus exequias vel anniuersarium instituit, sibi cottidie seruandum in tota Christianitate. Atq; adeo fecit solẽne, legitimum, opulentum, & grande testamentũ, quo legauit & ordinauit non census, pecunias, & bona temporalia, sed remissionem omniũ peccatorũ, gratiam, & misericordiam, & vitam

& vitam eternā. Vt quicumq; ad has veniunt exequias, hoc testa-
mentum habeant, & super hoc obiit, per quod id testamentum
firmum & irrevocabile factum est. In cuius signum & annuncia-
tionem, loco litterarum & sigilli reliquit hic suum propriū cor-
pus sub pane & vino. Hic ergo nunc opus est, vt homo primū
opus huius p̄cepti bene exerceat, ne quid dubitet id sic certo esse,
& sinat hoc testamētum sibi certum esse, ne Christum faciat mē-
dacem. Nam quid aliud est si ad missam stans, neq; cogites, neq;
credas, tibi Christum per suum testamentum legasse & dedisse
remissionem omnium peccatorū, quam ac si diceres, Nescio,
vel non credo verum esse, mihi remissionem peccatorū meorū
hic legatam & datam esse? O quantum iam est missarū in mun-
do? Quam pauci autem audientes eas eiusmodi & fide & vsu?
Quo deus grauer offenditur. Itaq; nemo potest vtiliter interesse
officio missæ, nisi sit vel in aduersitatibus, tentationibus & desi-
derio diuinę gratiæ: vel qui libenter peccatis suis velit liberari, v̄
si in malo est proposito, vt tamen sub missa sese cōmotet, & des-
ideriū assequatur huius testamenti. Ideoq; olim publici & no-
torij peccatores non permittebantur interesse missæ. Hac ergo fi-
de recte procedente, non potest fieri quin cor hominis hoc testa-
mento exhilaratum in amore dei caleat & liquatur. Tum sequit-
ur laus & gratiarum actio dulci corde. Vnde Missa græce
εὐχαριστία Eucharistia, hoc est gratiarum actio siue gratitudo
dicitur, quod deum laudamus gratias agentes pro tali cōsolato-
rio, diuine, & beato testamento. Quemadmodum laudat, gratias
agit, & letatur, cui insignis & fidus amic⁹ mille vel plures aureos
legauit. Quamquam Christo sepe numero accidit quod legato-
ribus, facientibus aliquot suo testamēto diuites, qui ipsorū vicif-
sim ne meminerint quidem vnq;, neq; laudantes, neq; gratias a-
gentes. Sic fiunt hodie nostrę missę, vt tantum fiant, nobis inte-
rim incertis & ignorātib; ad quid prosint, vel quare fiant. Que-
res facit vt neq; gratias agentes, neq; diligentes, neq; laudantes, ad
missas aridi & duri perseueremus, nostris preculis & oratiunculis
contenti. De qua re & alias plura.

TERTIO.

¶ Sermones nihil aliud esse conueniebat quam annunciatio-
nem huius testamenti. Sed quis possit audire nemine p̄dicāte?
Nunc enim ne hi quidem intelligunt hoc testamentum quorum
est officium p̄dicare. Itaq; sermones exspaciantur & diuagan-
tur in fabulas nihili & nugatorias, sicq; Christo ī obliuionē ve-
niente, accidit nobis perinde atq; illis. 4. Regum. 7. Videbis &
E

Adnūciatio
testamenti in
missa.

inde non comedes, quod nostrum bonum videntes eo non fruimur. De quo etiam Ecclesiastes dicit, Hoc magnū est malū, vbi deus cuiusdam diuitias largitur, quib⁹ eum non permittit vti. Sic videmus innumerabiliter multas missas, ignari tamen interea testamentum ne sit an vero quidpiam aliud, perinde ac si sit cōmune bonum opus per se. O deus quā prorsus excecati sum⁹. Vbi autem id ipsum bene predicatur, fit necessario vt diligenter audiatur, excipiatur, seruetur, sepe illius fiat mētio, & ita fides cōfirmetur contra omnes tentationes peccatorum, p̄teritorum, p̄sentium, futurorum. Ecce hęc est vnica cerimonía, vnica exercitatio, a Christo instituta, in qua debemus congregari, cōuenire, exerceri, & concordēs agere. Quam tamen non vt reliquas cerimonias reliquit nudas esse cerimonias. Sed imposuit in eā sup̄ excellenter opiparum thesaurum, omnibus tradendum & dandum quicumq; in hoc testamentum crediderint. Huiusmodi sermone prouocandus esset peccator, vt de peccatis suis contritus, accenderetur desiderio huius thesauri. Ergo magnum necesse est esse peccatum eorum qui Euangelium non audiunt, & qui eiusmodi thesauros & conuiuīū opulentum ad quod vocantur cōtemnunt. Verū multo maius peccatū est, non predicare Euangelium, & tantum populorū Euangelij audiendī cupidissimorum permittere perire, q̄uis tam seueriter precipiente Christo Euangelium & hoc testamentum predicare, vt etiā missam noluerit fieri nisi simul & Euangelium predicaretur. Sicut ipse dixit. Quociescunq; feceritis in mei memoriam facietis. Quare abominabile est nostris temporibus esse Episcopum, pastorem siue parochū, & cōcionatorem siue predicatorem. Nemo em̄ amplius hoc nouit testamentū, taceo vt sint qui id p̄dicent. Cum tamen hoc summum & vnicū eorū sit & officiū & debitū. Quā difficile igitur reddent rationem pro tot animabus, defectu talium sermonum necessario pereuntibus.

Q V A R T O.

Quid oratio
& quomodo
orandū.

¶ Orandū est, nō vt sit, numerādo multa folia, & baccas, sed p̄sentes aliquot calamitates in manus sumere, easq; toto tractare desiderio, & in his fidem & fiduciam erga deum sic exercere, vt non dubitemus fore vt exaudiamur a deo. Sic S. Bernardus suos fratres docebat, dicens. Charissimi fratres, orationes vestras ne contemnatis. Vere em̄ vobis dico, priusquam verba perficieris, orationem vestrā in coelis inscriptam esse. Et horū vnū certe vobis de deo psuadere, hoc est, vel futurū vt oratio vestra adime

pleatur, vel si non impleatur, vobis non fuisse futurū vtile si impleta esset. Sic est oratio singularis exercitatio fidei, certo orationē deo ita acceptā faciētis, vt vel certo impleatur, vel melius petito vicissim nobis deaur. Ita & S. Iacobus dixit. Si quis vestrū indiget sapientia postulet a deo, qui dat oībus affluenter, & non immeritat & dabitur ei. Postulet autē in fide nihil hesitās. Qui em hesitat similis est fluctui maris qui a vento mouet & circūfertur. Non ergo estimet homo ille q̄ accipiat aliquid a dño. Nonne hæc clara est sententia, aperte vt promittēs, ita negās non confidentē nihil consequi, neq; quod petit, neq; melius. Ad quā fidem excitandā Christus Marci. ii. ipse dixit. Dico vobis, omnia quecunq; orātes petitis, credite, quia accipietis, & eueniēt vobis. Et Luce. ii. Petite & dabitur vobis, querite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis. Omnis em qui petit accipit, qui querit inuenit, & pulsanti aperietur. Quis autē ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidē dabit illi? aut piscem, nunquid pro pisce serpentem dabit illi? Aut si petierit ouē, nunquid porriget illi scorpionem? Si ergo vos cum sitis mali nostris bona dare filijs vestris, quāto magis pater vester cœlestis de cœlo dabit spiritū bonum petentibus se.

Fides orationis anima & vita.

QVINTO.

¶ Quis ita durus, ita saxeus est, quē non tam potētia & efficacitā verba mouerint, cū omī fiducia hilarit̄ & libētē orandi? Sed quā multas orationes necesse esset reformari, si recte orandū sit? Nūc quidē omīa & tēpla & monasteria referta & plena sunt orationib. & cāticis. Sed quomō fit vt parū īde nascatur bonę ferugis & commodi, imo vt indies peius agat? Nihil aliud causę est, quam q̄d S. Iacobus ostendit, dicens. Petitis & non accipitis, eo q̄d male petatis. Nā si hæc fiducia & fides orationi desit, oratio ē mortua, & nihil aliud prorsus quā grauis labor & fatigatio, pro qua si quid tribuitur, nihil tamen est aliud nisi temporale commodū, sine omībus bonis & auxilijs animarū. Imo grā dia incōmoda & excecationes animarū. In quibus procedunt, ore multū demurmurātes, nihil respiciētes id ne cōsequātur siue cupiāt, siue cōfidāt. Et ita permanēt in eiusmodi incredulitate peruicaces, vt in pessima consuetudine, contra vsū fidei, & naturam orationis. Ex quo sequitur, vere orantem nunq̄ dubitare, suam orationem certo esse acceptam & exauditam, etiam si id ipsum non impetret quod orauerit. Nam deo proponenda est calamitas in oratione, non tamen modum, mensuram, rationem,

Promissiones excitent nos ad orandum.

E ij

Ad dextram
ad sinistram
huius præ-
cepti peccare

Opus primi
precepti vita
oim operū
aliorum præ-
ceptorum.

Vel primū
coarguat
nos semper
peccare.

scopum, metam, vel locum ponēdo deo, sed an meliora & alia nobis dare velit, quam nos cogitare possumus ipsi permittere. Sicut S. Paulus ad Ro. 8. dicit. Et deus altius & melius operatur & dat quam nos assequimur & intelligimus. Vt ad Ephesios. 3. dicit. Ita vt nulla sit dubitatio orationem esse acceptam, & exauditam, vt tamen deo tempus, locus, modus, & scopus liber sit. Quippe qui rem optime conficiet & conuenit. Hi em̄ veri sunt adoratores, eum in spiritu & veritate adorantes. Nam quicumq; non credunt se exaudiri peccant ad sinistram, cōtra hoc præceptum, nimium inde desectentes incredulitate. Qui autē deo scopū & metam præfigunt peccant ad dexteram, nimium accedentes tentatione dei. Deus autem vtrumq; prohibuit, ne in peccato ipsius, neq; ad dexteram neq; ad sinistram desecteremus, hoc est, vt neq; incredulitate neq; tentatione dei peccantes, simplici fide in via recta manētes ipsi confidamus, non tamen metā ponētes.

SEXTO.

¶ Sic videmus sicut secundum præceptum, ita hoc nihil aliud esse debere, quam exercitationem & agitationem primi præcepti, hoc est fidei, fiducię confidentię, spei & amoris erga deum. Ita vt primum præceptum in omnibus sit imperator & capitaneus, & fides primum op⁹ & vita omnium aliorū operum, sine qua, vt dictum est, bona esse non possunt. Si autem dixeris, quid si credere nequeo orationem meam exauditam & acceptam esse? Respondeo. Eo etiam præcipue nomine fides, orare, & omnia reliqua bona opera præcepta sunt, vt cognoscas quid possis, & quid non possis. Quod si inuenis te non posse sic credere & facere, tum cura vt te humiliter coram deo, hoc ei conquerens, et sic infirma fidei scintilla incipiens, eam indies vsu eius magis & magis in omni vita & cunctis operibus confirmando & confortando. Nemo enim est in terris qui non egregiam partem defectus fidei, hoc est primi & summi præcepti, habeat. Nam & sancti Apostoli in Euangelio & præsertim S. Petrus, erant infirme in fide, sic vt Christum orarent, dicentes. Domine adauge in nobis fidē. Ipse quoq; eos sepe increpuit, quod infirmam fidem haberent. Ideo non est vt desperes, non manus & pedes relinquens, vbi sentis te non ita fortiter credere in oratione, vel alijs operibus, vt & deberes & velis. Imo tum agere debes deo gratias ex animo, quod tibi tuam infirmitatē ostendit, per eam te docens & admonens quam tibi necessarium sit, vt te exerceas, teq; quotidie confirmes in fide. Nam q̄ multos videas, orantes, cantantes, legētes, operantes, fulgentes, tanq; magni essent sancti, nunq; tamen eo

procedentes, vt cognoscant quomodo in sese opus primarium fides habeat, quo excecati & alios & seipso se ducunt, arbitantes secum bene agi, & interim struentes & edificantes super arenam suorum operum, sine omni fide, non super gratiam & promissionem dei, per firmam & puram fidem. Itaq; habemus, donec viuimus quantumcunq; id est, satis & manibus & pedibus agendi, vt primi precepti & fidei omnibus vt operibus, ita passionibus discipuli maneamus, non cessantes discere. Nemo enim mortalium nouit quanta res sit deo soli confidere, nisi incipiens & operibus inchoans.

SEPTIMO.

¶ Nunc iterum vide, si etiam nullum aliud bonum opus preceptum esset, nonne orationem solam satisfuerit, toto vitæ humane tempore in fide exercere? Ad quod precipue instituti sunt sacri ordines. Sicut olim aliqui sanctorum patrum dies noctesq; orauerunt. Imo nemo prorsus mortalium est qui non habeat sine intermissione tempus quo oret. Ego vero loquor de spirituali oratione. Hoc est, Nemo suo labore, si velit, adeo pregrauatur, quin simul possit in corde suo etiam cum deo loqui, eiq; vel suis, vel aliorum calamitates proponere, auxilium orare, obsecrare, & in his omnibus fidem suam exercere & confirmare. Hoc enim voluit dominus, Luce. 11. dicens. Sine intermissione orandum. quibus Matt. 6. prohibens multa verba, & longas orationes. In quo phariseos & hypocritas reprehendit. Non quod vocalis & longa oratio mala sit, sed quod non sit vera oratio, quæ semper fieri possit, & quæ sine interna oratione fidei nihil penitus sit. Nam oratio quoq; exterior suis temporibus exercenda est, præsertim in missa, sicut hoc precepto exigitur, & vbi ad internam fidem & orationem profuerit, siue domi siue ruri, in hoc vel alijs sit operibus. De quo non est huius temporis plura loqui. Hoc enim attinet ad orationem dominicam, in qua omnes petitiones, & vocales orationes breuibus verbis comprehensæ sunt.

OCTAVO.

¶ Vbi ergo nunc sunt bona opera cupientes & nosse & facere? Proponant enim sibi solam orationem, & inuenient verum hoc esse quod sancti patres dixerunt. Non esse laborem vt est orare. Ore quidem obmurmurare facile est, vel saltem facile videtur. Sed serio & corde verba exequi interiore pietate & deuotione, hoc est desiderio & fide, vt cor serio petat quod verba habent, nihil dubitans se exauditum iri, hoc certe magnum est opus coram oculis

E ij

Semper
orandum.

dei. Hic repugnat & reluctatur diabolus omnibus viribus. O quotiens hic voluptatem orandi impedit, & tempus & locum non permissurus. Imo sepe numero etiam desperationem facturus, an homo sit dignus qui talē tantamq̄ maiestatem, quę deus est, oret, & ita irretitur⁹ vt homo nesciat, serium ne sit quod oret, an vero minime, an possibile sit vt eius oratio sit accepta, id gen⁹ mirabilium cogitationū multas ingerens. Scit em̄ quam potens, quā efficax, quā om̄ibus hominibus utilis sit vel vn̄ius hominis fidelis oratio. Quamobrem eam non libenter permittit oriri. Hic sane oportet hominē esse sapientē, neq; hoc desperare, & se & suam orationē indignam esse, ante eiusmodi immensam maiestatem, & nequaquā sua niti dignitate, neq; ppter suam rursū indignitatem quid omittere. Sed oportet præceptū dei obseruare, idq; ei obijcere, & Satane occurrere, dicendo: Sicut ob meam dignitatem nihil incipiam, ita ob meam indignitatem nihil omitam. Ego em̄ ob id solum & oro & operor, quod deus ex pura sua misericordia & bonitate omnibus indignis exauditionem & gratiam promisit. Imo non solum promisit, sed etiā seuerissime sub sua sempiterna indignatione & ira præcepit orandum, confidendum, & accipiendum. Si ergo summæ maiestati nimium non fuit eiusmodi suos indignos vermiculos tam vehementer obstringere ad orandum, confidendum, & ab eo accipiendum, quō mihi sit nimium, tale præceptum cum omni gaudio accipere, siue dignus siue indignus sum? Ira subuertenda est diaboli suggestio dei præcepto. Sic enim desinit, & alioquin nunquā.

NONO.

Quæ petenda, siue pro quibus orandum sit.

¶ Quæ sunt autē causæ & necessitates deo omnipotentī in oratione proponendæ & conquerendæ ad exercendā fidem? Responsio. Primo sunt priuatę vn̄ius cuiusq; calamitatis, tērationes, & aduersitates. De quibus Dauid psal. 31. Tu es refugium meū a tribulatione quæ circumdedit me, exultatio mea erue me a circumstantibus me. Item psal. cxli. Voce mea ad dominum clamaui, voce mea dominū deprecatus sum. Effundo in cōspectu eius orationem meam, & tribulationem meam ante ipsum pronuncio. Ita debet Christianus homo sibi sub missa proponere, quod sentit sibi deesse, aut nimium habere, idq; totum libere corā deo effundere, lachrymando, gemendo, suspirando, & vt potest miserabilissime tanq̄ coram patre suo fidissimo, parato ipsi subuenire. Quod si tuas necessitates vel nescis vel nō cognoscis, aut

si carere tentationibus & persecutionibus, scias tum tecum pessime agi. Nam hæc est persecutio maxima, si te sentias tam stupidum, tam durum, tam insensatum, ut nullis mouere persecutionibus. Sed nullum est melius speculum, in quo tuam necessitatem conspicerere possis, quam decem dei præcepta, in quibus inuenis quid tibi desit, & quid querere debeas. Itaque inueniens in te infirmam fidem, tenuem spem, & paruum erga deum amorē, sed & deum abs te non laudari, neque coli, sed propriam laudem & iactantiam diligi, hominum fauorem magni fieri, non libenter missam & sermones audiri, pigrum esse ad orandum, in quibus rebus nemo non deficit & errat, huiusmodi defectus debes pluris facere, quam omnia corporalia damna, in bonis temporalibus, fama, honore & corpore, ita ut etiam morte ipsa deteriores sint, & omnibus mortalibus morbis. Quæ omnia debes deo cum gratitudine & religione proponere, conqueri, & auxilium petere, cum omni fiducia, hoc ipsum expectare, te exauditum esse, teque opem & gratiam impetraturum esse. Sic pergens ulterius in secunda præceptorum dei tabula, vide quæ inobediens fueris & adhuc sis patri & matri, & omnibus magistratibus siue superioribus quomodo proximum tuum ira, odio, conuiuijs offenderis, quomodo te impudicitia, auaritia, & iniusticia, sed & verba & facta contra tuum proximum tentent. Tum enim haud dubie inuenies te omnium calamitatum & miseriarum plenum esse, & satis causarum habere, etiam guttas sanguineas lachrymari, si posses.

DECIMO.

¶ Sed scio, multos esse tam stultos, ut talia nolint orare & petere, nisi prius se inuenerint puros, existimantes neminem in peccatis iacentem a deo exaudiri. Id quod totum faciunt falsi prædicatores, qui docent non a dei gratia & fide, sed a proprijs operibus incipiendum. En tu miser homo, fracto tibi crure, vel in discrimen aliquod corporalis mortis adductus, inuocas deum, hunc vel illum sanctum, non expectans donec conualescat crur tuum, vel periculum desierit. Neque adeo stultus es, ut cogites a deo neminem exaudiri, cui vel crur fractum sit, vel qui in periculum mortis venerit. Imo existimas, a deo te tum potissimum exaudiri, quando in maximo es discrimine & calamitate. Quare ergo hic tam stultus es, ubi inestimabiliter magis necessarium est, & sempiternum damnum, ut nolis prius pro fide, spe, amore, humilitate, obedientia, pudicitia, mansuetudine, pace, & iustitia petere, quam sis sine omni incredulitate, dubitatione,

Stultissima opinio diffidere in oratione propter nostra peccata, cum ipse sua veritatis causa exaudiat non ullius iustitiæ nostre respectu.

desperatione, superbia, inobedientia, impudicitia, auaritia, in
iustitia, quum tamen quo magis te peccatorem in his rebus inue
nis, eo magis & impensius orare & clamare debeas. Adeo coeci
sumus. In corporalibus calamitatibus & morbis currimus ad
deum, in animarum vero morbis procurrimus a deo, nolentes ad
eum redire, nisi prius sancti, integri. Quasi vero vsq[ue] alius possit esse
deus qui corpori, & alius qui spiritui medeatur. Aut nos nobis
ipsis in spiritali calamitate, quæ maior est corporali, adiuuans
esse velimus. Hoc diabolicum est consilium & propositum.
Non ergo sic mi homo. Volens enim a peccatis sanari non est vt
te a deo subtrahas, sed multo confidentius ad eum curras, & ores,
quam si te corporalis calamitas & persecutio inuasisset. Deus enim
non est inimicus peccatoribus, nisi infidelibus, hoc est sua peccas
ta non agnoscētib[us], conquerentibus, neq[ue] auxilium in ea apud
deum querentibus, sed sua ipsorum arrogantia & presumptione
sepe prius purgantes, eius gratia nolūt indigere, non permittentes
eum esse deum, omnibus tribuentē, & nihil vicissim accipientē.

VNDECIMO.

Missarum
orationes.

¶ Hæc omnia dicta sunt, de oratione & propriæ & publicæ ca
lamitatis. Sed oratio ad hoc præceptum proprie pertinens, & o
pus diei festi appellata, est multo melior & maior soluenda pro
vniuersitate totius Christiani orbis, pro omnibus calamitatibus
omnium hominum inimicorum & amicorū, præcipue in vni
uscuiusq[ue] parrochia vel diocesi degentium. Sic enim S. Pau. S.
Timotheo discipulo suo committebat, dicens. Obsecro igitur
primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes,
gratiarum actiones, pro oībus hominibus, pro regibus & om
nibus qui in sublimitate constituti sunt, vt quietam & tranquilla
m vitam agamus, in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum
est & acceptum coram saluatore nostro deo. Similiter Hierem.
29. præcipiebat populo Israhel, orandum esse deum pro ciuitate
& regione Babylonia, ideo quod ciuitatis pax etiam ipsorū pax
esset. Vnde Baruch. 1. Orate pro vita Nabuchodonosor regis
Babylonis, & pro vita Balthasar filij eius, vt sint dies eorum sicut
dies cæli super terram, & vt det dominus virtutem nobis, & il
luminet oculos nostros, vt viuamus sub vmbra Nabuchodo
nosor regis Babylonia, & sub vmbra Balthasar filij eius, & serui
amus eis multis diebus, & inueniamus gratiam in conspectu eo
rum. Hæc communis & publica oratio est præciosa, & efficacis
sima, propter quam etiam conuenimus. Vnde etiam templum
domus orationis vocatur, vt ibi agminatim & nostras & oīma
hominum

hominum calamitates ob oculos ponentes, eas deo exhibeamus, pro gratia inuocantes. Sed oportet hoc fieri serio & cū vera cōmiseratione, vt eiusmodi omnium mortalium calamitatibus & malis cōmōū, & syncera compassione super eos vera fide & fiducia oremus. Vbi ergo eiusmodi oratio sub missa non fieret, sati⁹ & melius esset, missam omitti. Nam quomodo conueniat nos corporaliter in dōmo orationis conuenire, quo significatur, inuocandum & orandum esse publice pro tota omnium fidelium vniuersitate, & iterim orationes ita dispergere & partiri, vt vnusquisq; pro seipso tantum oret, nemine pro alijs curante & sollicito, & alienis malis miserente? Quomodo ergo possit hęc oratio, vtilis, bona, accepta, communis, aut opus dici festi diei & cōuentus? sicut faciunt, proprias orationes suas seruantes, hic pro hoc, ille pro illo, nihil habentes, nisi orationes proprię & priuare vtilitati seruientes, quas deus odio habet.

DVODECIMO.

¶ Huius publicę orationis ex antiqua consuetudine veluti reliquię remanserunt, & argumentum, quando in fine concionis siue sermonis confessio recēsetur, & pro tota Christiana republica pro concione oratur. Sed hic non esset subsistendum tanq̄ confecto negotio, vt nūc mos & vsus est, sed deberet esse admonitio per totam missam pro talibus calamitatibus orandi, ad qđ nos concionatur exhortatur. Et vt digne oremus, nos nostrorum peccatorum p̄monet, per hoc humilians. Quod paucissimis fieri decet, vt deinde populus agminatim deo sua peccata per se conqueratur, pro vniuersis vt ex animo, ita cum fide orans. O vniuersam agmen vsquam aliquod secundū hanc rationē missam audiret & oraret, vt publice & in concione syncerus & ex animo natus clamor ad deum ascenderet, quam inestimabilis virtus & auxiliū ex huiusmodi oratione sequeretur. Quid terribilius posset omnibus malis spiritib. accidere? Quod maius opus in terris posset fieri? Per quod tam multi probi homines conseruentur, tam multi peccatores conuertantur. Nā Ecclesia Christiana certe in terris maiorē potestātē, & maius op⁹ nō habet, quam eiusmodi orationem publicam & cōmunem, contra omnia quę ei aduersa accidere possunt. Hoc malus spiritus bene nouit, hoc noīe nihil non moliēs vt hanc orationem impediat. Hic permittit nos pulchra extruere templa, multa fundare, inflare, organa pulsare, legere, cantare, multas missas celebrare, & id genus ceremonias innumerabiles exercere, quas nihil metuit, imo eas sic adiuuat, vt talia iudicantes optima, putem⁹ eiusmodi cultura rem optime cō-

Publica orō

F

festam. Sed inter hæc hanc publicam, fortem, & vtilem orationem subuerti, & sub hac specie omitti, hic habet quod requirit. Nam iacente & profligata oratione, nemo quidpiam malo spiritui adimet, nemo repugnabit. Observaturus autem, nos huiusmodi oratione vsuros etiam si sub tugurio & tecto stramentitio, vel hara esset, nimirum non permetteret eam procedere, sed eam longe vehementi⁹ timeret quã omnia sublimia, magna, & pulchra templa, turres, campanas, vbicunq; gentium esse possunt, si in eis eiusmodi oratio non esset. Certe nihil prorsus refert in quibus vel locis, vel struaturis conueniamus, sed momentũ est tantum in hac oratione inuicta, vt eam omnes vniuersum bene faciamus, eamq; ad deum venire curemus.

DECIMOTERTIO.

Vires & potentia orationis.

¶ Vires autem & potentiam huius orationis vel hinc conficimus, quod olim Abrahã pro quinque ciuitatibus Sodoma, Gommorra &c. deprecatus, eo promouit, vt si decem iusti in illis fuissent, hoc est duo in singulis, deus eas non deleuisset. Quid ergo fieret vbi multi in vna congregatione ex animo & vere deo confisi inuocarent? Ita dicit Iacobus. Orate pro inuicẽ vt saluemini. Multum enim valet deprecatio iusti assidua, hoc est, non deficiens magis & magis orare, etiã nõ statim assecuta quod rogat, vt nõnulli faciunt pusillanimes. Cuius rei exemplũ afferens ait: Helias homo erat similis nobis passibilis, & oratione orauit vt nõ plueret super terram, & non pluit annos tres & menses sex. Et rursus orauit, & cœlum dedit pluuiã, & terra dedit fructũ suum. Eiusmodi sententiarum & exemplorũ nos agentium sunt in scriptura permulta. Ita tamen vt fiat cum grauitate, fide, & ex animo. Vt David dicit. Oculi dñi super iustos, & aures eius in preces eorũ. Item. Dñs prope est inuocantibus eũ, omnibus inuocantibus eum in veritate. Cur addit inuocantibus eum in veritate? Quod neq; oratum, neq; inuocatum dicitur, vbi os solum demurmurat. Quid igitur deus faceret, te cũ tuo ora, siue libro, siue baccis oratoris ita adueniente, vt nihil aliud cogites nisi vt orationem perficias, & numerum impleas. Vt interrogatus, quid causæ esset aut quid instituisses orandum, tu ipse ignorares. Neq; enim tu considerasti & perpendisti deo vel hoc vel illud proponendi, vel petendi. Tua sola & vnica est causa, tibi hoc & tantum orationũ esse impositum. Hoc vis seruare & perficere. Quid ergo miraris sæpe cœlitus fulguribus & tonitribus incendi templa? nobis ex domo orationis domum delusoriam facientibus. Nos ne dicamus oratum vbi nihil neq; proponimus neq; petimus. Verum

esset perinde nobis faciendum, atq; sit a magnis principibus aliquid petituris, sibi proponentibus non solum aliquem numerum verborum gariendum. Alioquin enim princeps existimaret se derideri, vel petitores insanire. Sed principes adituri prius re bene concepta calamitatem suam bene & diligenter exponunt, id tamen totum eius gratia permittentes, cum bona fiducia fore ut exaudiantur. Sic agendum est nobis cum deo certa & indubitata actione, aliquas calamitates nominatim exprimendo, eas ipsius gratiae & bonae voluntati offerentes, nihilque minus dubitantes quam nos exauditum esse. Nam ipse promisit se eiusmodi orationem exauditurum, quod non deus aliquis terrenus fecit.

DECIMOQ VARTO.

¶ Huiusmodi rationem orandi affabre scimus, corporalibus calamitatibus impediti. Nam morbis correpti, hic S. Christophoro, illic S. Barbaram inuocamus, hic vouetur ad S. Iacobum, illic alio. Tum ex animo & corde oratur, tum bona est fiducia, & omnes bonae orationis condiciones. Sed in templum ad missam ingressi, instar simulachrorum stamus, nihil scientes comminisci, nihil proferre, nihil conqueri. Ibi strepunt baculae, ibi sonant folia, ibi os demurmurat. Neque aliud supra. Si vero interrogas, quid abs te sit vel proponendum vel conquerendum in oratione. Si parum doctus es, aperi oculos, respiciens ut tuam ita aliorum Christianorum vitam, praesertim sacrorum conditionem. Tum enim inuenies, quam fides, spes, charitas, obedientia, castitas, & omnes breuiter virtutes profligatae sunt, nunc vitis omnigenis regnantibus. Quantus sit bonorum praedicatorum & prelatorum defectus: Quam nulli nisi nebulones, foeminae, pueri, & stulti, imperent. Tum inuenies necessarium esse tam immanem dei indignationem sanguineis lachrymis omnibus horis per totum mundum indefinenter deprecari. Verum enim est, nunquam magis fuisse opus oratione quam his temporibus, & in posterum, usque in finem mundi. Tantis igitur calamitatibus & miserijs te non mouentibus ad commiserationem & querimoniam, ne te corrumpat & seducat tua conditio, tuus status, tuus ordo, tuum bonum opus, vel tua oratio. Nihil enim in te erit Christianae vel venae, vel conditionis, quamlibet probus fueris. Sed haec omnia praenunciata sunt, fore ut deo maxime irascente, & Christiana republica plurimum calamitatum passura, defuturos intercessores & deprecatores erga deum. Sicut Esaias flens dicit. lxiij. Ecce tu iratus es. Non est qui inuocet nomen tuum, qui consurgat & teneat te. Item Ezechielis. xxij.

F ij

Et quesui de eis virum qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me pro terra ne dissiparem eam, & non inueni. Et effudi super eos indignationem meam, & in igne irae meae consumpsi eos. Quibus verbis deus ostendit, se velle quomodo nos ipsi resistere debeamus, & eius irae pro nobis mutuo occurrere. Sicut de propheta Mose saepe scriptum legitur, ab eo deum esse retentum, ne iram suam super populum Israhel effunderet.

DECIMOQVINTO.

Duri, quos non miseret calamitatis Ecclesie.

Similis latroni sinistro in Cruce ridei Christum.

¶ Vbi autem manebunt, qui non solum eiusmodi calamitates ecclesie non curant, non deprecantur, verum etiam rident, in hoc sibi placentes, iudicant obloquuntur, detrahunt, cantantes & loquentes de suorum proximorum peccatis, interim tamen ita intrepidi & impudentes, vt ne templum quidem ingredi, missas audire, orare, sese pro bonis Christianis & habere & haberi dubitent. Hi certe egeant, pro quibus duplex fiat oratio, vbi simpliciter oratur pro his quos iudicant, derident, condemnant. Qui & ipsi preiudicati sunt futuri, per sinistram latronem, qui Christum in sua passione, defectu, & calamitate incessit, & per omnes qui Christum ita cruci affixum blasphemabant, quo tempore maxime eum adiuuare debebant. O deus quam caeci, imo quam amentes sumus facti omnes Christiani! Quando finis erit istius irae o pater coelestis! calamitates Christianae reipublicae pro quibus deprecandis in templo & ad missam conuenimus & congregamur deridendi, blasphemandi, & iudicandi! Hoc enim nostra facit infamia sensibilitas. Turca vrbes, regiones, & homines depopulante, templa diripiente, putamus Christianae reipublicae ingentem illata esse iacturam, hic deplangimus, hic in arma & reges & principes vocamus. Sed quod fides interit, quod charitas refrigescit, quod verbum dei omittitur quod omnia breuiter peccatorum genera inualescunt, ibi nemo penitus pugnae meminit. Quin potius Pontifex, episcopi, sacerdotes, monachi, multo deteriores Turcae, quos contra hos spirituales hostes decebat esse duces signiferos, & imperatores huius spiritualis prelij, ipsimet sunt eiusmodi Turcarum, & diabolici exercitus principes & antesignani. Sicut Iudas Iudeorum Christum capientium. Oportebat Apostolum Episcopum, sacerdotem, & vnum ex optimis esse qui aggrediretur Christum opprimere. Ita oportet Christianam reipublicam ab iis a quibus defendenda erat, subverti, ipsis tamen interim semper opinione sua ita fortibus ita magnanimis, ita prudentibus, vt Turcas deuorare velint, & sic caula & domo domi a se incen-

sa, & ardente relicta, vna cum ouibus & quicquid in ea est, nihilominus lupum in frutetis latentem persequi. Hoc igitur est tempus, hæc merces merita & digna ingratitude nostra pro gratia, quam nobis Christus gratis suo precioso sanguine, anxio labore, & acerbissima morte affectus est.

DECIMOSEXTO.

¶ Ecce ubi nunc sunt ociosi isti, nescientes quomodo bona operari facere debeant. Vbi sunt qui Rhomam, qui ad S. Iacobum cursitant. Proponet tibi hoc vnicum bonum opus missam, respiciens proximi tui calamitatem & miseriam miserere eius vicem, conquerere hoc deo, ora pro eo, id ipsum pro omnibus totius reipublice Christiane calamitatibus faciens, presertim pro principibus, praelatis, & potestatibus, quas deus nobis omnibus pro intolerabili poena & plaga patitur tam culpabiliter & insigniter lasbi & corrumpi. Hoc enim diligenter & ex animo faciens, certus esto te esse ex optimis bellatoribus & ducibus, non solum contra Turcas, sed etiam aduersus malos demones & potestates inferorum. Hoc vero non facienti, quid queso profit, omnia omnium sanctorum miracula facere, & omnes Turcas trucidare, interim tamen culpabili & reo inuento, & qui sui proximi calamitates non curarit, per hoc contra charitatem peccans. Nam Christus in extremo iudicio non interrogabit, quantum pro te oraueris, ieiunaueris, peregrinatus sis, hoc vel illud feceris, sed quantum alijs vel infimis boni feceris. Sunt autem proculdubio inter infimos etiam qui peccatis, & spiritali egestate, carcere & inopia premuntur, quorum nunc multo plures sunt quam qui corporali calamitate laborant. Itaque caue tibi. Nostra enim electitia opera & peculiariter nobis proposita abducunt nos super & in nos ipsos, ita ut nostram tantum & utilitatem & salutem queramus. Sed dei precepta cogunt nos ad nostrum proximum, ut nos per ea aliorum tantum saluti subseruiamus, exemplo Christi in cruce, non pro se tantum, sed magis pro nobis oranti, quum diceret: Pater ignosce illis, quoniam nesciunt quid faciunt. Ita oportet & nos invicem alium pro alio orare. Ex quo vnusquisque cognoscere possit quam peruersus & improbus populus sit, detractores, temerarii iudices, & contemptores aliorum, nihil aliud facientes quam contemnentes eos pro quibus orare debeant. In quo vitio nemo adeo profunde heret ut facientes proprie electa bona opera, peculiariter coram hominibus speciosi & apparentes, propter eorum pulchram & speciosam vitam in multiplicibus bonis operibus.

Precepta dei
adigunt nos
ad curam pro
proximo.

DECIMOSEPTIMO.

Spiritualis
intellectus
præcepti de
Sabbato.

Verus Sab-
batus.

¶ Habet hoc præceptum secundum spiritualem intellectum multo sublimius opus, complectens naturam totius hominis. Hic ergo nosse oportet. Sabbatum secundum linguæ Hebraicæ proprietatem significare festum vel quietem, ideo quod deus septimo die quieuerit & cessauerit ab omnibus suis operibus creatis. Gene. 2. Ideo præcepit deus etiam septimum diem sanctificandum, & cessandum a nostris operibus, quæ sex diebus operamur. Quod sabbatum nunc in diem dominicam est mutatum, & reliqui dies appellantur dies profesti, siue operarij; dies vero dñica dies ocij, siue quietis siue sanctus dies. Atque utinam in Christiana religione nullus sit dies festus, præter dñicum, Item ut beatissimæ virginis Mariæ, & reliquorum diuorū festa omnia in diem dñicum transpenderentur. Sic enim multum vitaretur & omitteretur vitiorum per dies operarios. Neque regiones adeo inopia premerentur. Sed hodie onerati sumus multitudinem festorum in perniciem animarum, corporum, & opum. De quibus multa possint dici. Hæc autem requies ab operibus est duplex, corporalis & spiritualis. Itaque præceptum quoque hic dupliciter intelligitur. Corporalis enim sabbatismus vel requies est, de qua superius dictum est, ut intermissio nostro opificio & labore, in templo conuenientes, missam videamus, verbum dei audiamus, & pro publica omnium salute concorditer oremus. Qui sabbatissimus quis corporalis sit, & deinceps in Christiana repub. non præceptus a deo, ut Apostolus ad Colof. 2. dicit. Nemo ergo vos iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei feste, aut neomenie, aut sabbatorum quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi. Nunc vero impleta est veritas, ita ut omnes dies sint festi. Sicut Esaias dicit lxvi. Et erit mensis ex mense, & sabbatum ex sabbato. Et rursus omnes dies sunt profesti & operarij. Attamen sabbatismus est necessarius, & a Christiana repub. institutus, propter imperfectos prophanos siue laicos, & opifices & operarios seu mercenarios, ut & ipsi possint ad verbum dei conuenire. Nam sicut videmus, sacerdotes & monachi, quotidie sacrificant & celebrant, orant omnibus horis, & sese exercent in verbo dei, studendo, legendo, audiendo. Quo nomine etiam præ alijs immunes sunt a laboribus, prouentibus & pensionibus aucti & prouisi, habentes quotidie dies festos, quotidie facientes opera diei festi, ex parte omnium dierum professorum, ut quibus dies sint indifferentes. Quod si omnes essemus profesti, & sciremus Euāgelium, possemus quædie vel operari & laborare, si vellemus, vel requiescere & sabbatismum agere, si possemus. Nā.

sabbatismus iam non est necessarius, neq; p̄ceptus, nisi ad verbum dei discendū & orandū. DECIMOSEPTIMO.

¶ Spiritualis sabbatismus, quem deus in hoc p̄cepto p̄cipue putavit, est, vt non solum labores & opificia omittam⁹, sed multo magis vt permittamus dumtaxat deum in nobis operari, nihil proprij in omnibus nostris viribus opantes. Quō aut̄ hoc fit: sic fit. Homo p̄t̄s corrupt⁹, habet m̄tū mali amoris & studej ad oīa peccata, & vt scriptura ait. Gen. 8. cuncta cogitatio cordis intenta est ad malū om̄i tempore, hoc est ad superbiam, inobediētiam, irā, odiū, auaritiā, impudicitiam, & in summa summarū, in oībus quæ vel agit vel omittit magis q̄rit suā cōmoditatē & volūtātē q̄ dei gloriā, & sui p̄ximī. Ideo oīa eius opa, oēs eius cogitationes, oīe eius vita est mala & nō diuina. Vt igitur deus in eo operet̄, oportet oīa hęc vicia & malitias perdi & euelli, vt hic nascatur requies & cessatio oīm operū n̄orū, cogitationū, & bonorum, & vitē, vt in posterū in nobis, vt Paulus ad Gal. 1. dicit, nō nos, sed Christus in nobis viuat, operetur, & loquatur. Id vero non fit delicatis diebus, sed hic visfacienda est naturē, & permittendū vt ei vis fiat. Hic enī incipit pugna inter spiritū & carnem, hic spiritus reluctatur iræ, voluptati, superbię. Carne volente in voluptate, honoribus & ocio & tranquillitate diffluere. De quo Pau. ad Gal. 5. Qui Christi sunt carnē suā crucifixerunt cū vitijs & concupiscentijs. Hic ergo sequitur bona opera, ieiunare, vigilare, laborare, de quibus nonnulli adeo multa dicunt & scribunt, interea tamen neq; p̄cipium neq; finem eorum scientes. Ideoq; & nos in penitentia de his dicemus.

DECIMOCTAVO.

¶ Sabbatismus aut̄ vt operibus nostris cessantibus, deus solus in nobis operetur, perficitur duobus modis. Primo per nostram propriā exercitationē. Secūdo per alienā externāq; exercitationē vel agitationē. Nostrā igitur exercitationē sic oportet esse institutam & istructā, vt primo vidētes q̄ sit n̄ra caro intēta, n̄ricq; sensus, volūtas, & cogitationes nos irritēt, eis resistētes nō obsequamur. Sicut Sapiēs dixit. Eccles. Post cōcupiscentias tuas ne eas. Et Deut. 12. Quod p̄cipio tibi hoc tm̄ facito, dño, nec addas quicq; nec minuas. Hic oportet hoīem oīones habere in vsu p̄petuo, quas Dauid orauit, dicēs: Dñe deduc me ī via m̄datorū tuorū, & nō in auaritiā. Itē. Vias tuas demōstra mihi, & semitas tuas edoce me. Item. Perfice gressus meos in semitis tuis, vt non moueantur vestigia mea. Et eiusme di multas, quas omnes hęc oratio complectitur, Adueniat regnum tuum. Nam concupiscentiarum sunt tam multe, tam multiplices, interdū suggestione mali

Sabbatism⁹
vocatio ope
rum naturæ
nostræ, & di
uina opera
pati.

Columna,
Nubis,
& ignis.

spiritus, ita subtiles, & speciosae, ut impossibile sit homini seipsum regere in sua via. Relinquat igitur homo manus & pedes, sese dei imperio permittens, sua ratione nihil confusus, ut Hieremi. dicit. Domine scio quod via hominis non est in manu eius. Hoc enim figuratum est, quando filius Israel egressus Aegypto, nulla via, nullus cibus, nullus potus, nullum fuit auxilium. Ideo deus eos precedebat die nube clara, noctu vero columna ignea, alens eos caelitus manna, ita conseruans eorum calceamenta & vestes ut non attererentur, sicut legitur in libris Mosi. Itaque oramus: Adueniat regnum tuum, ut tu nos regas, & non nos nosipsos. Neque enim quicquam in nobis est periculosius propria nostra & voluntate & ratione. Et hoc est primum & summum dei in nobis opus, & optima exercitatio nostra opera omittendi, vacuos, liberos & ociosos, & a voluntate & a ratione, feriari, & sese deo in omnibus committere, praesertim ubi spiritualia & bona apparent.

DECIMONONO.

Exercitia
carnis.

¶ Hoc sequuntur exercitationes carnis, ad interimendas eius voluptates malas & crassas, ad ocium & quietem faciendam. Quas oportet a nobis ieiunijs, vigilijs, & laboribus, occidi & sedari. Ex quo fundamento discimus quantum & quare ieiunare, vigilare, & laborare debeamus. Sunt enim proci dolor multi caecorum hominum, suas abstinentias, ieiunia, vigilias, labores, hoc tantum nomine exercentium, quod existimant esse bona opera, & illis sese multa promereri. Ideo procedentes eiusmodi interdum tam multa faciunt, ut interim sicut corpora sua perdunt, ita capita in dementiam agunt. At longe caeciores sunt hi, qui ieiunia non solum ut illi secundum multitudinem vel longitudinem metiuntur, sed etiam secundum cibos, rati multo melius esse si non vescantur carne quadrupedum, ovis aut butyro. Hos vincunt qui ieiunia secundum sanctos indicant, & iuxta dies eligunt, hic feria quarta, ille sabbato, hic S. Barbarae, ille diuo Sebastiano, & deinceps. Hi omnes in ieiunio nihil aliud querunt nisi opus in seipso, quo facto, arbitrantur benefactum. Hic enim prudens pretereo, non nullos sic ieiunare, ut tamen ad ebrietatem potent, nonnullos vero ita opulenter piscibus, & alijs epulis vescetes ieiunare, ut multo minoris carne quadrupedum, ovis, & butyro vescerentur. Nam eiusmodi ieiunare, non est ieiunare, sed & ieiunium & deum derisui habere. Ideo permiserim eligi a quoque dies, cibos, multitudinem ieiunandi, pro suo arbitrio, modo ne ibi subsistat. Sed obseruet suam carnem, cui pro eius ferocia & petulantia ieiunia, vigilias, & labores imponat, neque plura, siue Pontifex, ecclesia, Episcopus,

Episcopus, confessor, siue quisquis alius præceperit. Nam ieiuniorum, vigiliarum, & laborum modus & regula a nemine secundum ciborum multitudinem die suæ, sed pro incremento vel decreto carnalis concupiscentiæ & ferocitatis accipiendæ est, ad quas tantum occidendas & opprimendas, & non ob alia, ieiunia, vigiliæ, & labores instituti sunt. Quod si eiusmodi voluptates non essent, idem valeret comedere quod ieiunare, idem dormire quod vigilare, idem ociari quod laborare, & vnun tam bonum esset quæ alterum, sine omni discrimine.

VIGESIMO.

¶ Si igitur quispiam sentiret & inuineret plus ferocitatis in carne sua ex piscibus quæ ex ouis & carne quadrupedum nasci, debet carne quadrupedum, & non piscibus vesci. Rursum sentiens caput corrumpi & infatuari, corpus & stomachum corrumpi ieiunio, vel non opus esse opprimere ferocitatem carnis suæ, ieiunium prorsus relinquat, comedens, dormiens, ocians, quantum sibi opus est ad sanitatem, nihil respiciendo id contra vel Ecclesiæ præcepta vel ordinis & status leges sit. Neque enim vel vlla Ecclesiæ præcepta, vel vllæ vllius ordinis constitutiones possunt ieiunia, vigiliæ & labores arctius instituere & præscribere quam quatenus profunt, carni & eius voluptatibus & cupiditatibus edomandis atque mortificandis. Vbiuncumque autem hoc scopo præterito, ieiunia, cibos, somnium, vigiliæ, seuerius præcipiunt quam caro perferre possit, vel interimendæ cupiditati opus sit, & ita natura corrumpitur, caput perditur, tum nemo sibi proponat a se opus bonum esse factum, sese vel ecclesiæ præceptis, vel ordinis constitutionibus excusans. Videbitur enim sibi ipse deesse, & quantum in ipso fuit, sui ipsius homicida & percussor factus. Nam corpus non est datum, ad mortificandam eius naturalem vitam vel opus, sed tantum ad opprimendam eius ferocitatem. Nisi vero ferocitas tanta fuerit ut ei sine pernicie & iactura naturalis vitæ satis non possit resisti. Sicut enim dictum est, in exercitationibus ieiunij, vigiliarum, & laborum, oculus habendus est non ad opus in seipso, non ad dies, non ad multitudinem, non ad cibos, sed tantum ad ferocem & petulantem Adam, ut ita in eo petulantia & ferocitas tollatur.

VIGESIMOPRIMO.

¶ Ex his possumus perpendere quæ prudenter vel stulte faciant nonnullæ mulieres grauidæ, & quomodo egroti sint habendi. Nam stultæ mulierculæ ieiunijs adeo nituntur, ut prius tam partus quæ sui ipsius periculum subeant, quam non equaliter vna cum alijs ieiunent, facientes sibi conscientiam, vbi nulla est, & nullam rursus facientes, vbi sit. Cuius rei causa sunt concionatores, ita temere, ita imprudenter ieiunium prædicantes, ut verum eius usum, modum, fructum, causam, & finem nunquam

Modus &
ratio ieiuniorum.

G

Cur, quo cō
silio, in quē
finem ieiunā
nandum.

ostendant. Ita permittendū esset egrotis & esse & bibere quotidie quicquid vellent. Et breuiter, ferocitate carnis cessante, statim cessauit & oīs causa ieiunandi, vigilandi, laborandi, hoc vel illud edendi. Neq; vllū est amplius præceptum alligans & obstringens. Rursum cauendum est, ne ex hac libertate desidiosa pigritia noscatur ferocitatem carnis mortificandi. Nam improbus Adam callidus est sibi ipsi veniam querendi, pretextens vel corporis vel capitis perniciem. Vt sunt nonnulli effutiētes, non esse necessarium vt ieiunemus & abstinemus, volentes hoc & illo sine timore vesci, quasi diu multumq; ieiunijs exercitati, id tamen ne gustarent quidem. Non minus a nobis vitanda sunt scandala, apud eos qui vt non satis instructi & prudentes pro magno existimant peccato, si non vna cum ipsis ipsorum more & instituto ieiunatur & comeditur. Hic enim suauiter instruendi & docendi sunt, non ferociter contemnēdi, neq; in eorum fastidium & odium vel hoc vel illo vescendum. Sed ostendēda ratio, quare hoc merito & legitime fiat, & ipsi quoq; ita paulatim in eiusmodi intellectu ducendi. Si vero ita contumaciter fuerint pertinaces, vt nullos audiant, relictis ipsis nos faciamus quod bonum iustumq; esse scimus.

VIGESIMOSECVNDO.

Spiritualis
sabbatismus

¶ Posterior exercitatio quæ nobis ab alijs accidit, est quando vel ab hominibus vel a satana offendimur, quando bonis siue opibus exuimur, quando corpus egrotat, quando honor nobis adimitur, & quicquid nos ad iram, impatientiam, & inquietudinem commouet. Nam dei opus sicut in nobis secundum suam sapientiam, non nostram rationem imperat, secundum suam puritatem non nostræ carnis ferocitatem. (Dei enim opus est sapientia & castitas, nostrum vero opus stultitia & impudicitia, quæ feriri debent) Sic in nobis quoq; debet regere secundum suam pacem, & non nostra ira, impatientia, & bellum. Nam pax etiam est dei opus, impatientia vero nostræ carnis opus, quod feriri debet, & mortuum esse. Vt ita prorsus spirituales sabbatismum celebremus vacantes a nostris operibus, & permittentes deum in nobis operari. Quapropter ad huiusmodi nostra opera & Adam mortificandum, immittit deus nostris ceruicibus multas aduersitates, nos ad iram commouentes, multas passiones ad impatientiam prouocantes, tandem & mortem & infamiam seculi, eo nihil aliud querēs, quam vt ira, impatientia, & bello a nobis expulso, ad suum op⁹, id est ad pacem in nobis veniat. Ita dicit Esaias. 28. Alienum opus eius vt operetur opus suum. Quid hoc est? Immittit nobis passiones & bellum & discordiam, vt nos erudiat pacientiam & pacem habere. Iubet mori vt viuificet, donec homo exercitatus ita pacificus, ita tranquillus fiat, vt nihil moueatur rebus neq; prosperis neq; aduersis, siue viuat siue moriatur, siue honoretur siue in-

fanetur. Tum ibi solus operatur deus, Tum ibi nihil est humani operis. Hoc tum vocatur sabbatimum vere seruasse & sanctificasse. Tum homo a seipso non ducitur. Tum non per seipsum voluptate afficitur, tum nulla re turbatur, sed deus ipse eum ducit, ibi tū plane diuinæ sunt voluptates, pax, & leticia, vna cum alijs bonis operibus, & virtutibus.

VIGESIMOTERTIO.

¶ Hæc opera deus tanti facit, vt iubeat sabbatum non solum seruari, sed etiam sanctificari seu sanctum iudicari, ita ostendens, nihil esse melius, nihil præciosius, quam mori, pati, & omnes breuiter calamitates. Sunt enim reliquæ imo sacra consecrantia siue sanctificantia hominem a suis operibus, ad opera dei, sicut templum a naturalibus operibus consecratur ad dei culturam. Itaq; recognoscat eas homo pro reliquijs venerabilibus, gaudens & deo gratias agens si veniant. Nam aduenientes eum ita sanctificant, vt hoc præceptum perficiat, & saluus fiat, liberatus ab omnibus suis peccatis. Sic Dauid dicit. Preciosa in conspectu dñi mors sanctorum eius. Atq; vt nos ad hæc confirmet & animet, non solum nobis sabbatimum præcepit (natura enim valde inuita moritur & patitur, & est amarus sabbatimus, ociosam a suo opere & mortuā esse) sed multiplicibus nos verbis in scripturis consolatus est, nobis dicens. Psal. 90. Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum & glorificabo eū. Item psal. 33. Iuxta est dominus his qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabit. Neq; illis contentus, dedit nobis efficax & forte exemplum, vnicum suum filium IHESVM dñm vstrum, qui sabbato toto die festo iacuit vacuus & inanis omnium suorum operum & primus omnium hoc præceptum impleuit, quamq; nulla necessitate pro seipso, sed tantum ad nostram consolationem, vt nos in omnibus nostris passionibus, atq; adeo etiam morte tranquillī, & quieti simus, & pacem habeamus, respicientes CHRISTVM post suam requiem & sabbatimum resuscitatum, deinceps tantum in deo, & deum in illo viuentem. Sic & nos per mortificationem nostri Adæ (quod perfecte non fit nisi per mortem nature, & sepulturam) erigimur in deum, vt deus in nobis perpetuo & viuat & operetur. Ecce hæc sunt tres partes hominis, ratio, voluptas, & molestia, in quibus omnia eius opera proficiscuntur, per has tres exercitationes, dei imperium siue regimen, nostras castimonias, & externas offensiones, mortificanda, vt ita spiritualem sabbatimum celebrantes, dei operibus locum concedamus.

VIGESIMOQ VARTO.

¶ Verū eiusmōi opa & passiōes oportet in fide & bona fiducia diuinæ amoris fieri, vt sicut dictum est, omnia opera in primo præcepto & fide

Ideo præceptum de sanctificando sabbato vt iudicaretur, res sanctus esse, afflictionē.

Anacepha-
leolis trium
præceptorū.

māeant, & fides ī eisdem sese exerceat & confirmet, propter quod omnia reliqua & opera & præcepta posita sunt. Ideo vide quam pulcher aureus annulus ex his tribus præceptis & eorum operibus seipsum fabrefaciat, & quomodo ex primo præcepto & fide fluat secundum vsq; in tertium, & rursus tertium per secundum in primum penetret. Nam primum opus est, credere, & bonum cor & fiduciam ad deum habere. Ex eo defluit secundum bonum opus, dei nomē laudare, gratiam eius confiteri, ipsi soli omnem gloriam transcribere & tribuere. Deinde sequitur tertium, dei culturam siue seruitutem, orationibus, auditione sermonum, meditatione beneficiorum dei exercere, ad hæc se castigare & suam carnem edomare. Satanas igitur videns eiusmodi fidem, dei gloriam & culturam, insanit, incipiens persecutiones, adortus corpus, bona, honorem, & vitam, infligit nobis morbos, ignominiam, & mortem, ita permittente & ordinante deo. Ecce tum incipit secundum opus, siue secundus sabbatismus tertij præcepti, per quem fides mirum in modum probatur, velut aurum in fornace. Nam magna res est, bonā fiduciam ad deum seruare, etiam mortem, ignominiam, morbum, inopiam immitentem, & in tam horribili imagine mortis eum nihilo secius promittissimo patre habere. Quod fieri oportet in hoc opere tertij præcepti, vbi passio cogit fidem ad inuocandum nomen dei, & laudandum in eiusmodi passionibus, & ita iterum venit tertium præceptum in secundum. Et per inuocationem & laudem nominis diuini, nascitur fides, rediens in seipsam & confirmans seipsam, per duo opera tertij & secundi præcepti. Ita fides egressa in opera, redit per opera in seipsam. Sicut sol oritur vsq; in occidentē, post hac ad orientem reuertens. Qua de re in sanctis scripturis dies proprie tribuitur pacificæ & tranquillæ vitæ in operibus: Nox autem patienti vitæ & calamitatibus obrute, in aduersitatibus. Et sic fides in vtraq; vita viuit & operatur, egreditur & ingreditur. Vt Christus Iohannis .6. dicit.

VIGESIMOQ VINTO.

Collatio præ-
ceptorū ad
orationem
dominicā.

¶ Hunc bonorum operum ordinem oramus in oratione dominica. In qua primum est quod dicimus, Pater noster qui es in cœlis. Quæ verba sunt primi operis fidei, quod tenore primi præcepti nihil dubitat sese habere propitium deum & patrem in cœlo. Secundum, Sanctificetur nomen tuum. Quo fides petit, dei nomen, laudes, & gloriam prædicari, dei nomen in omnibus aduersitatibus inuocans, tenore secundi præcepti. Tertium: Adueniat regnum tuum. Quo verum & legitimum sabbatum & ocium nostrorum operum oramus, vt in nobis tantum dei sit opus, & ita deus in nobis vt in suo regno regnet, vt ipse dixit. Amen dico vobis, Regnum dei nusquam, nisi intra vos est. Quarta petitio est: Fiat voluntas tua. Qua oramus vt septem præcepta secun-

dæ tabulæ seruire & exequi possimus, in quibus & ipsis fides exercetur erga proximum, sicut & in his tribus exercitata est, in operibus tantum erga deum. Et hæc sunt orationes in quibus pronomina, Tu, tuum, tuū, tua, sunt, vt nihil aliud querentes quam ad deum pertinentia. Reliquæ enim omnes dicunt noster, nobis, nostris &c. Ibi enim nos nostra bona, nostramq; salutem oramus. Hæc igitur hætenus sint de priore Moysi tabula dicta, & quidem crassius, ad demonstranda simplicibus summe bona opera. Sequitur igitur secunda tabula.

PRIMUM PRAECEPTVM SECVNDAE TABVLAE.
HONORA PATREM TVVM ET MATREM TVAM.

¶ Ex hoc præcepto discimus, post sublimia opera trium primorum præceptorum, nullum esse melius opus quam obedientiam & seruitutem omnium eorum qui nobis pro superioribus positi sunt. Quapropter etiam inobedientia maius est peccatum homicidio, impudicitia, furto, deceptione, & quicquid in ea comprehendere potest. Nam differentia peccatorum quod alio maius sit, non possumus melius internoscere quam ex ordine præceptorum dei. Quamuis & vnumquodq; præceptum per se in suo opere differentias habet. Quis enim nesciat execrari & detestari grauius esse quam irasci, ferire maius quam detestari, ferire patrem & matrem maius quam plebeium & quemlibet hominem. Docent ergo nos hæc septem præcepta, quomodo nos bonis operibus erga deum exercere debeamus, & primo erga nostros superiores. Primum opus est, Honorare corporalem patrem & matrem. Qui honor non solum in hoc est, vt gestibus nos exhibeamus pios, sed vt eis obtemperemus & obediamus, eorum verba & opera reuerenter in oculis habentes, magni faciamus & curemus, ipsis obsequentes, tacentes & patientes quomocumq; nos tractent vbi non sit contra tria prima præcepta. Ad hæc vt si opus habeant, eos victu, cultu, & domo prouideamus. Neq; enim frustra dixit deus, Honora eos. Non dixit, Dilige eos. Quamquam & hoc exigitur. Sed honor sublimior est simplici amore, habens comitem quendam timorem, coalescentem cum amore, facientem vt homo eos magis metuat offendere quam penam. Quemadmodum reliquias timore veneramus, non tamen fugientes eas, vt supplicium, sed multo magis eas penetramus. Talis timor amori intermixtus verus est honor. Alter enim timor sine amore est erga ea quæ contemnimus fugimusue, vt carnifices vel supplicia timemus. Vbi nihil est honoris. Est enim metus expers omnis amoris,

Præceptum
quartum,
Honora patrem & matrem.

Honor timore constat & amore.

imo metus odii & inimicijs coniunctus. De quo prouerbiū est S. Hieronymi. Quod timemus etiam odimus. Huiusmodi timore deus vult neq; timeri neq; honorari, sed ne parentes quidem, sed priore, cui amor & fiducia mixta est.

SECUNDO.

¶ Hoc autem opus leue quidem & facile videtur, sed pauci dignè estimant. Nam vbi parentes probi sunt, liberos suos non carnali amore diligentes, sed, vt debent, ad religionem & dei culturam, in primis tribus præceptis ducunt & docēt, ibi perpetuo frangitur puero voluntas ipsi. Ita vt cogatur omittere & pati quod natura ipsius nolit, per quod causam assequitur parentes suos contemnendi, contra eos murmurandi, vlt peiora moliendi & faciendi. Ibi tum amor & timor egrediuntur, nisi gratia dei adsit. Similiter parentibus corrigentibus & castigantibus, vt par est, interdum etiā immeritos, quod tamen salutis animæ nihil obest, tum mala natura castigationem cum indignatione suscipit. Præterea sunt nonnulli tam improbo ingenio, vt ipsos pudeat inopiæ, ignobilitatis, deformitatis vel infamiae suorum parentum, patientes se eiusmodi rebus magis moueri quam sublimè hoc dei præceptum, qui super omnia est, & qui ipsis eiusmodi parentes magno dedit consilio, ad eos tentandos exercendosq; in suo præcepto. Sed hoc longe fortius est, vbi filijs rursus sunt liberi. Tum enim amor descendenti multum adimitur amor erga parentes. Quicquid autem de parentibus præcipitur & dicitur, intelligendum est & de his qui vel mortuis vel absentibus parentibus in vicem parentum successerunt, vt sunt propinqui, agnati, compatres, principes prophani, & spirituales patres. Oportet enim vnumquemq; ab alijs hominibus regi & eis subijci. Quamobrè & hic quoq; videmus quantum doceatur bonorum operum in hoc præcepto, quando omnis nostra vita alijs hominibus subiecta est. Hinc fit quod obedientia tantis celebratur præconijs, vt oēs virtutes, oia bona opera in sese complectatur.

TERTIO.

¶ Est & alia ignominia in parentes, multo & subtilior & periculosior priore, sese adornans & apprens pro iusto & vero honore, quæ est, quæ puer suo viuit arbitrio & voluntate permittentibus hoc parentibus. Hi honoratur, hic diligitur, & q̄ omnia sunt vtrinq; bella. Hic pater & mater placent, & vicissim puer parentibus placet. Hæc plaga adeo vulgaris, adeo comunis est, vt prioris ignominia exempla perraro videantur. Quod ideo fit quod parentes excæcati, deum in tribus primis præceptis neq; cognoscunt neq; venerantur. Ideo non possunt videre quid desit filijs, & quomodo sint docendi & educandi. Quo fit, vt eos educant ad prophanos & seculares honores, voluptates, & opes, vt tantum

Præceptum
da parentib.
honorādis,
ad magistrat-
us extendit.

Parentes
ignorantia
præceptorū
dei, malæ
educant so-
bolem.

hominibus placeant, & modis omnibus subuehantur & magni euadant. Hoc pueris cordi est, in hoc citra omnem oblocutionem obedientibus. Sic dei præceptum sub specie boni penitus id pessum, & impletur, quod a prophetis Esaia & Iheremia scriptum legitur, fore, ut filij proprijs parentibus consummantur. Sic faciunt parentes, exemplo regis Manassæ, qui puerum suum Idolo Moloch offerebat, immolabat, & exurebat. Quid enim queso hoc sit aliud, quam filium suum Idolo immolare & concremare, ubi parentes filios suos magis ad amorem mundi quàm dei educant: permittentes eos ferri suo arbitrio, & in mundi voluptatibus, amore, leticia, bonis, & honoribus comburi, & in eis dei amorem, gloriam, & eternorum bonorum voluptatem extinguere. O quanti discriminis est, patrem & matrem esse, ubi nihil præter carnem & sanguinẽ regnat. Siquidem in hoc præcepto prorsus pendet, ut tria prima, & sex vltima dei præcepta cognoscantur & obseruentur. Quando parentibus mandatum est, hæc liberos suos docere. Ut est in psal. 27. Quanta mandauit patribus nostris, nota facere ea filijs suis, ut cognoscat generatio altera. Filij qui nascuntur & exurgent, enarrabunt filijs suis. Atque hæc est causa, quare deus præcepit parentes honorari, hoc est cum timore diligere. Nam in amore sine timore, plus est ignominia quam honoris. Nunc igitur vide, an non omnes satis habeant honorum operum faciendum, siue patres sint siue filij. Sed nos cæci his omissis querimus diuersa & multiplicia opera non præcepta.

Q VARTO.

¶ Vbi ergo parentes tam stulti sunt, ut filios populariter & seculariter educant, nequaquam ipsis a filijs est obtemperandum. Etenim deus in tribus primis præceptis est pluris faciendus quam parentes. Populariter vero & seculariter educare appello, quando non plus docent deum querere & sequi, quam voluptates, honores, opes & potestatem huius seculi. Legitimum mundum & ornatum gestare, & honestas facultates querere, necessitas est, non peccatum. Ita tamen, ut puer sic sit in corde instructus, vel saltem ita sese adornet & assuefaciat, ut dolenter ferat, miseram hanc in terris vitam, non bene posse inchoari vel transmitti, nisi plus intercurrat & admisceatur ornamentorum & opum quam exigat necessitas tegendi & vestiendi corporis, ad arcendum frigus, & pariendam alimoniam, ita ut cogatur vel inuitus in gratiam mundi simul stultum agere, & id mali perferre, propter melius bonum, ad deuirandum deterius. Sic regina Hester regiam suam coronam gestabat, ad deum dicens: Tu scis necessitatem meam, quod abominor signum superbiae & gloriae meae quod est super caput meum, in diebus ostentationis meae,

In parentes qui filiorum educatione & mores temperant ex mundi iudicio,

Hester.

& detestor illud quasi p̄num menstruatę, & quod non portem in diebus silentij mei. Quodcunq; igitur cor sic animatum est, sine periculo gestat ornamenta. Gestat enim & non gestat, choreas agit & non agit, splendide viuit & non splendide viuit. Et hæ sunt occultæ animæ, & arcana Christi sponse, sed rare. Est em̄ difficile, non delectari ornatu & ostentatione. Sic diua Cecilia præcepto parentum suorum attalicas siue auratas vestes gerebat, intrus cilicio induta. Hic aut̄ sunt qui dicant: Imo vero quomodo ego filiam meam locem & nuptui tradam honorifice? Cogor em̄ ita me ostentare. Tu vero mihi dicas, an non ista sint verba cordis de deo desperantis, & plus suæ ipsius & ppriæ sollicitudini, quã dei curę & prouidentia confidentis, quamuis docente & dicente sancto Petro. Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum. Quoniam ipsi cura est de vobis. Est em̄ signum eos pro filijs suis deo nunq; egisse gratias, neq; vere orasse, nec eos ipsi commendasse. Alioquin scirent & experti essent quō etiam a deo petendum & expectandum sit vt filias pie collocent. Ideo deus permittit eos eorum sensui, sollicitudini, & anxietati, neq; tamen id negotij digne conficere.

Q V I N T O .

¶ Ita verum est, quod dicitur, Parentes posse, etiam si nihil aliud habeant negotij, salutem in proprijs suis liberis assequi. In quibus certe si eos ad culturã dei educant, habent quę vtriusq; manibus, vt dicitur, agant bona opera. Nam quid sunt famelici, sitibundi, nudi, captiui, egroti, externi, nisi tuorum filiorum animæ, ex quibus deus tuam domum facit Xenodochium siue hospitale, eiste præficiens tanq̄ Xenodochij magistrum, vt tu eos custodias, pascas, cibes & potes, bonis operib. & v̄bis. Vt discant deo confidere, credere, timere, & spem suam in eo ponere, nomen eius venerantes, non iurantes, neq; execrantes, se castigantes, orando, ieiunando, vigilando, laborando, deo & eius verbo seruire, & sabbatum eius obseruare. Vt discant temporalia contemnere, aduersa leniter ferre, mortem non timere, & hanc vitam non amare. Ecce quã magnæ sunt hæ lectiones, quam multum habeas bonorum operum domitua, in tuo puero, huiusmodi rerum omnium indigenti vt animæ esuriienti, sitiendi, nude, pauperi, captiue, & egrote. O quam beatum matrimonium, o quam beatas edes in quibus eiusmodi parentes habitent, vipote quæ verum essent templum, & selectum cenobium, imo poti⁹ paradysus quidam. De quo psal. 127. Beati omnes qui timēt dominū, qui ambulant in vijs eius. Labores manuum tuarum manducabis, beatus es & bene tibi erit. Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domitua. Filij tui sicut nouellę oliuarum in circuitu mensæ tue. Ecce sic benedicetur homo qui timet dominum, Benedicat tibi dominus ex syon, & videas bona Hierusalem omnibus diebus vitæ tuæ. Et videas filios filiorum

Cura familie
Xenodochium

filiorum tuorum, pacem super Israel. Vbi autem sunt eiusmodi parentes? Vbi sunt de bonis operibus interrogantes? Huc enim nemo contēdit. Quare? Deus hoc ipsum pręcepit, a quo diabolus abstrahit, & carnem & sanguinem. Non est speciosum. Ideo nihil valet. Hic cursitat ad S. Iacobum. Ille se vouet ad diuam virginem. Nemo vouet se ad gloriam dei & sese & suos liberos bene rectorum & eruditurum. Relictis quos dei mandato accepit in corpore & anima custodiendos, nititur & vult deo alibi vbi ei mandatū non est, seruire. Huiusmōi peruersis moribus nullus resistit Episcopus, hęc nullus reprehendit cōcionator. Imo propter auaritiam talia confirmant, indies plures peregrinationes, relationes sanctorum in diuos siue Canonizationes, indulgentias, nundinas, cōminiscentes. Deus igitur huiusmodi cęcitatibus misereatur.

SEXTO.

¶ Rursum parētes citius infernum non merentur q̄ in proprijs filijs, quā domi sue, quando eis defunt, eos non docētes, quę superius dicta sunt. Quid em̄ ipsis profit si ieiunando, orando, peregrinando, & omnibus alijs operibus faciendis moriantur? Neq̄ em̄ deus eos de illiusmodi rebus, vel in morte vel in extremo iudicio interrogabit, sed exiget liberos ipsis commendatos. Hoc probat verbum Christi Lucę 23. Filie Hierusalē, nolite flere super me, sed flete super vosipsas, & super filios vestros. Quoniam ecce venient dies in quibus dicent: Beatę steriles & ventres qui non genuerunt, & vbera quę non lactauerunt. Quare autē sic conquerentur, nisi quod tota damnatio sua a filijs suis ipsis cōtingit, quibus si caruissent fortassis beati essent facti. Nimirum hęc verba merito parentibus oculos aperirent, ad intuendos filios suos spiritaliter, ne miseri pueri falso carnali parentum amore deciperentur, tanq̄ parentes vere honorassent, quod ipsis non irascuntur, vel quod ipsis in populari ostentatione obtemperant. Quibus rebus eorum liberum arbitrium confirmatur & inualescit, cum tamen dei pręceptum ideo iubeat parentes honorari, vt pueri destructo ipsorum libero arbitrio, humiles, modesti, & mites fiant. Sicut ergo dictum est in alijs pręceptis, sic obseruanda, vt in primario opere proficiantur, sic & hic nemo sibi persuadeat suam institutionem & educationem liberorum per seipsam satis esse, nisi fiat fiducia gratię & fauoris diuini, ita vt homo de eo nihil dubitet, se in eiusmodi operibus placere deo. Ergo sint homini hęc opa nihil aliud nisi monumenta & exercitationes eius fidei, ad confidendum in deo, & ad habendam fiduciam ad eius gratiam & voluntatem benignam. Etenim sine hac fide, nullum opus neq̄ viuut, neq̄ bonum vel acceptum est. Nam multi ethnicorum siue gentiliū liberos suos bene educauerunt, Sed eis id nihil profuit, propter incredulitatem suam.

Exercitium
fidei in hoc
pręcepto.

H

SEPTIMO.

Ecclesiastica
obedientia.

¶ Secundum opus huius præcepti est, honorem habere & obedire spiritali matri sanctæ Ecclesiæ catholicæ, Ecclesiasticæ potestati, præcipienti, prohibenti, constituenti, ordinanti, excommunicanti, absoluenti, ut nos ei obtemperemus, & sicut corporales parētes honoramus, timeamus, & diligimus, ita etiā spiritali superioritati in omnibus rebus quæ tribus primis præceptis dei non sunt contrariæ, obsequamur. At qui in hoc opere multo deterius res agitur quam in priore. Nam Ecclesiasticam potestatem deceret peccata excommunicatione, anathemate, & legibus punire, & suos spiritalis filios cogere ad bonitatem, ut causam haberent hæc opera faciendi, & se in obedientia exercendi, sed & honore erga ipsam. Nos vero videmus ab ea nullam dari operam, ut suos in officio cōtineat, sed sic agere erga populares & subiectos suos, tanquam matres se quentes suos amatores, ut Osee 2. dicitur. Non prædicant, non docent, non resistunt, non reprehendunt, non puniunt, & breuiter, nullum est reliquum regimen Ecclesiasticum in tota Christiana republica. Quid ergo possem de hoc opere dicere? Reliqui sunt adhuc aliquot pauci dies ieiuniales & festi, quos præstitit abrogare. At hoc nemo curat. Ita nihil hodie fleret, nisi excommunicatio, propter pecuniam exercitata, quæ ne ipsa quidem esse deberet. Sed Ecclesiasticæ potestati præstandum esset, ut adulterium, impudicitia, gula, ostentatio popularis, immoderata rerum luxuria, & id genus alia peccata & probra seuerissime punirentur & coercerentur. Sed & ut collegia sacerdotum, cenobia, parochiæ, scholæ, probe instituerentur, & in ijs dei cultura religiose conseruaretur, iuuentus, masculi & puellæ in scholis & monasterijs bonis & doctis viris prouiderentur, ut optime educarentur. Ut senes bonis exemplis prodesse, & Christiana republica egregia iuuentute impleretur & onaretur. Sic enim sanctus Paulus docet discipulum suum Titum, ut omnes ordines siue status, iuuenes & senes, viros & feminas probe doceat & regat. Hodie vero suo quisque viuimus arbitrio. Qui seipsum docet habet. Imo vero eo proch dolor res recidit, ut loca in quibus probitas sit docenda, scholæ nebulonum facta sint. Ita ut ferocientis iuuentutis curam nemo habeat.

OCTAVO.

Officium
Ecclesiasticæ
potestatis.

¶ Si ergo hoc ordine res agerentur, dici posset quomodo honor & obedientia fieri deberet. Sed nunc fit, sicut cum corporalibus parētib⁹, nimium arbitrij & voluntatis permittentibus suis liberis. Nam Ecclesiastica potestas nunc permittit, dispensat, & accepta pecunia vicissim indulget plus quam possit indulgere. Hic omittam plura dicere. Plura enim videmus quam bene sit. Auaritia sedet in regimine. Et quod prohibendum erat ab Ecclesiastica potestate docet. Ad hæc est ob oculos omni-

um expositum, sacrorum siue spiritualium statum, multo prophanior
rem & populariorem esse quam prophanorum siue secularium. Quare
necesse est rempublicam Christianam perire, & hoc p̄ceptum subuerti.
Vbi enim talis aliquis Episcopus esset qui tanta diligentia & opera om-
nes ordines siue stat⁹ curare deberet, inspectare, visitare, conari, vt debet,
certe vel vna sola ciuitas ei fieret nimia. Nam & Apostolorum tempo-
ribus, quum Ecclesia florentissima esset, singulis ciuitatibus singuli erāt
episcopi, etsi tum minima pars mundi Christiana esset. Quomodo ergo
foeliciter cum rebus humanis agatur, vno Episcopo tantum, altero
tantum, hoc totum, illo dimidium orbem terrarum sibi vendicante &
volente? Temporis igitur huius est, deum obsecrare pro gratia. Eccle-
siasticę enim potestatis habemus satis, sed ecclesiastici regiminis vel nihil
vel minimum. Interim poterit adiuuare qui scit, vt collegia sacerdotū,
cenobia, parrochię, & scholę bene curentur & regantur. Nam & hoc
quoq; esset officij Ecclesiasticę potestatis, vt minus collegiorū, monas-
teriorum, scholarum faceret, vbi non possent prouentibus ornari. Mul-
to enim melius est nullum monasterium vel collegium, quam malum
regimen, mala administratio in illis, qua deustantiū grauius offenditur.

NONO.

¶ Quando igitur superioritas suum officium & opus adeo permittit
concidere, & adeo peruersa est, necessario sequitur vt sua potestate abusa-
tatur, sibi proponēs externa mala opera, non secus atq; parentes, si quid
p̄cipiant quod contra deum sit. Hic enim oportet nos sapere. Nam
Apostolus p̄dixit, ea tempora periculosa futura, in quibus huiusmōi
superiores siue magistratus imperarent. Habet enim hanc speciem qua-
si repugnetur eorum potestati, quando vel non fit, vel impeditur quic-
quid statuunt. Tum ergo sumamus in manus tria prima p̄cepta dei,
& dexteram tabulam, certū, neminem mortalium neq; Episcopum, &
Papam, neq; Angelos posse quippiam statuere vel p̄cipere, his tribus
p̄ceptis & eorum operibus contrarium, diuersum, repugnans, & non
auxiliare. Quod si contra moluntur, nihil neq; valet, neq; obligat.
Nos quoq; peccamus eiusmodi p̄ceptis & constitutionibus obtem-
perantes, vel ea patientes & conuiuētes. Ex quo facile est intelligere, quā
non cōprehēdantur egroti p̄ceptis ieiunijs, sed ne grauidę quidē mulie-
res, & qui alioq; citra iacturā ieiunare nō possūt. Atq; vt alti⁹ ferantur,
nra etate ex Roma nihil aliud p̄ficiscit, nisi emporiū & nūdinariorum rerū
Ecclesiasticarū, q̄ publicę & ipudēter emūtur & vēdūtur, remissiones si-
ue indulgētię, parrochię, cenobia, dioceses, p̄positure, sacerdotia siue bñz
ficia Ecclesiastica, & quicquid vnq; passim cōditū siue fūdātū ē ad dei cultu-
ram, p̄ que nō solū oēs opes, facultates, & pecunię orbis terrarū Romā
aguntur & trahuntur, quę minima fuerit iactura, sed etiam parrochię

Quatenus
obligem ho-
minum nas-
ditiones.

H ij

dioceses, prelaturę conuelluntur, relinquuntur, deuantur ita vt neglecto & perditio populo, dei verbo, nomine & gloria pessum eunte, fides quę intereat, vt tandem eiusmodi collegia & officia non modo indoctis, ineptis & indignis, verum etiam plerę Romanistis maximis & primoribus omnium nebulonum in toto orbe terrarum contingant. Itaque ad dei culturam, ad predicandum populo, regendum, & corrigendum fundata sunt, oportet nunc equisonibus, stabularijs, mulionibus, imo ne quid impudentius dicam, Romanensibus scortis & scortatoribus seruire, vnde tamen non plus gratitudinis ad nos redit, quam quod nos vicissim vt fatuos derident.

DECIMO.

¶ Postquam ergo hæ intolerabiles ineptiæ omnes sub nomine dei & S. Petri fiunt, quali vero dei nomen & Ecclesiastica potestas instituta sit ad dei gloriam dedecori & ludibrio habendam, Christianam rempublicam in corpore & anima perdendam, debemus certe quantum a nobis fieri potest, resistere. Hic enim oportet nos facere ad exemplum proborum filiorum, quorum parentes mente capti sunt, & primo omnium dispicere, vnde hoc ius natum sit, vt ad dei culturam vel alendos nostros filios fundata & instituta permittenda sint. Rome degentibus contingere & seruire, & hic vbi esse conuenit ommittere. Cur ita insanimus? Episcopis igitur & Ecclesiasticis primoribus hic adeo cessantibus, vt non solum non resistent, sed etiam timeant & Christianam rempublicam ita perire permittant, primum inuocato humiliter deo ad repugnandum his malis, deinde manu rem aggressi, interdista Romanensibus tabellarijs viam in suete & ciuilitate renunciemus, si velint sacerdotijs siue beneficijs ecclesiasticis bene & fideliter preesse, vt ea coram possideant, populū concionibus & bonis exemplis docentes. Quod si nolint, siue Romæ siue alibi degant, templa deuantur & diripientur, permittantur Pontifici Rho. cui seruiunt, alendi. Neque enim decet vt Pont. Rho. eius ministros, eius vulgus, imo eius scortatores & scorta nutriamus, cum iactura & pernicie nostrarum animarum. Ecce hi veri essent Turcæ, primi omnium a regibus, principibus, & nobilitate inuadendi, non cum spe & cogitatione privati commodi, sed amore soli reipublice Christiane, & ad impedienda scandala & offendicula, & blasphemie diuini nominis. Ita ergo illiusmodi sacri siue spirituales a nobis fuerint tractandi & habendi, vt pater furiosus, qui nisi (cum timore tamen & reuerentia) caperetur & coerceatur posset & filios & patrimonium & omnia perdere. Sic habenda est quidem a nobis Romana potestas honorifice, vt summus noster pater, sed tamen quia insanunt & furiant a proposito suo ita arcendi, ne per id Christiana respublica pessum eat.

VNDECIMO.

¶ Sunt nonnulli quibus videtur id ipsum ad Concilium generale referendum. Ego autem dico id minime faciendum. Habuimus enim multa concilia, in quibus id actum est, præsertim Constātiense, Basiliense, & nouissimum Romanum. Sed adeo nihil absolutum est, vt semper res ad deteriora sit prolapsa. Neq; eiusmodi concilia quicq; profunt, postq; Romanensis prudentia hoc inuentum commēta est, vt prius reges & principes iuramento adigantur, se ipsos permissuros incolumes & possidere vt sunt vt possident. Ita veluti obice opposito, ad resistendum omnibus reformationibus, & ad conseruandam tuendamq; tutelam & licētiam omnium improbitatum. Quamuis eiusmodi iuramentum contra deum & iura vifactum, sancto spiritui, qui concilijs præesse dicitur, viam præcludit. Verum hoc fuerit optimum, idq; vnicū quod sit reliquum, si reges, principes, nobilitas, ciuitates, & vniuersitates, perferem aggressæ, hoc agerent, vt episcopi, & sacri siue spirituales, sibi nūc timentes, occasionem haberent sequendi. Hic enim nihil aliud spectandum est, quam prima dei præcepta, contra quæ neq; Roma, neq; cœlum, neq; terra, quicq; vel inhibere vel præcipere potest. Nec quippiam momenti est vel in anathemate, vel in minis, quibus conantur id ipsum impedire. Quemadmodum nihil impediāt, si pater furiosus vehementer comminetur filio ipsum vel cohibenti vel capienti.

DVODECIMO.

¶ Tertium opus huius præcepti est, tēporali siue seculari potestati obedire. Sicut Pau. ad Ro. 13. & ad Titum. 1. docet, & S. Petrus. 1. Pet. 2. Subiecti estote omni humane creature propter deū, siue regi, quasi præcellenti, siue ducibus tanq; ab eo missis, ad vindictam malefactorum, laudem vero benefactorum. Temporalis autem siue secularis potestatis opus est, populares siue subiectos defendere, furta, rapinas, adulteria, punire. Vt dicit S. Paulus ad Ro. 13. Non enim potestas sine causa gladium portat. Nam dei minister est, malis ad timorē, bonis vero in bonum. Hic ergo duobus modis peccatur. Primo, quando secularis potestas vel mēdacio vel fraude vel infidelitate offenditur, quādo ei quicq; mandanti vel præcipienti non obtemperatur, siue corpore siue opib. id fiat. Nam quamuis iniusta facientibus, vt rex Babylonie filijs Israhel faciebat, tamen vult deus obedientiam prestari, sine omni fraude & dolo malo. Secundo quando eis detrahitur, & vbi vlcisci nequeas eos, obmurmurando vel malis verbis siue aperte siue clanculum offendere. In quibus omnibus a nobis spectandum est, quod S. Petrus spectari iubet, præsertim eorum potestatem animabus nostris obesse non posse, sed tantū corpori & opibus, Nisi publice cogere vellent vel contra deū

Concilia
Papistica vix
de quomō
obstrinxerūt
principes.

Temporalis
potestas, gla
dij adminis
tratio non
obest anīæ.

H iij

vel aduersus hominem iniusta facere, vt olim priusq̃ ad Christi religio-
nem venissent, hodieq̃ Turca facere dicitur. Nam iniusta pati neminis
animæ officit, imo animam reddat meliorem, quamuis corpori & opib̃
bus aliquid adimat. Sed iniusta operatio perdit animam, vel toti⁹ mū-
di bona conferens.

DECIMOTERTIO.

Ecclesiastica
potestas præ-
ter q̃ quod
tyrannis est,
nocet etiam.

¶ Atq̃ hæc est causa, quod non sit tantum discriminis in seculari potestate, male faciente, atq̃ in sacra siue spiritali & Ecclesiastica. Nam secularis siue prophana potestas non potest officere, quando nihil habet cōmerij cum concionibus siue sermonibus, & fide, & tribus primis dei præceptis. Sed Ecclesiastica potestas, nocet non solum iniusta faciēs, sed etiam quando omisso officio suo, facit quidpiam aliud, etiam si melius esset omnibus vel optimis operibus secularis potestatis. Itaq̃ oportet eiusmodi hominibus resisti, iniusta faciētibus, & non prophanis, quāuis contra officium & male viuētib̃. Nam miserum vulgus Ecclesiasticam potestatem ita sequitur & credēdo & viuendo, vt nihil vidēs & ipsum nihil vel credat vel faciat. Ecclesiastica enim potestas ob nihil aliud est instituta, quam ad populum in fide ad deum ducendū. Quæ omnia non sunt in seculari siue prophana potestate. Siquidem ea siue faciente siue omittente pro suo arbitrio, procedit nihilo secius fides mea sua via, operans per se, vt non coacta credere eius exemplo. Itaq̃ prophana potestas apud deum res valde exigua est, & multo inferioris existimationis, & ponderis quam vt propter eam vel male vel bene viuētem seditio, inobedientia, vel dissentio sit excitanda. Rursum sacra siue Ecclesiastica potestas est res mirum in modum bona, magna & præclara, & summi apud deum honoris, & multo maioris momenti quam vt vel infimo omnium Christianorum patiendum tacendumue sit, ea vel pili latitudine ab officio discedente. Vt taceam si prorsus contra officium suum progrediatur, sicut nunc cotidie videmus.

DECIMOQ VARTO.

Abus⁹ pef-
tilentes rebus
publicis in
mūdana po-
testate.

¶ In hæc prophana siue seculari potestate & ipsa sunt multiplices abusus. Primo. Qñ adultores seq̃tur, quæ cōis est & mire noxia eius calamitas & pestis. Quā nemo satis vel impedire vel vitare possit. Hic em̃ naso quod aiūt, ducit, piculo & malo misere plebis. Tum fit eiusmodi impium, quē admodū Ethnicus dixit: Vt sicut araneæ muscas capiunt, molaribus perripētibus, sic legibus, cōstitutionibus, & scitis, teneri humiles, euadentibus & liberis magnis. Vbi ergo dñs siue princeps ipse p se non ita prudens, ita cordatus est, vt suorū consilio non egeat, vel nisi eum vereantur & timeant, necessario fit, nisi deus peculiarē faciat miraculū, vt puerile sit impiū & regimē. Ideoq̃ deus inter alias plagas & ca-

Iamitates malos & in eptos magistratus, principes & rectores maximam
oim duxit & iudicauit, quibus cominat⁹ est Esaie. 3. Dabo pueros prin-
cipes eoru, & effceminati dominabuntur eis. Deus em in scripturis quat-
tuor plagas siue calamitates nominauit Ezechielis. 14. Primam vilissimam
pestilentiam etiam a Dauid se lectam. Secundam, famem. Tertiam gladium
siue bellum. Quartam malas bestias & leones, lupos, serpentes, dracones,
qui sunt mali rectores. Vbicunq; em eiusmodi sunt habet regio perniciem
& excidium, non solum in corporibus & bonis siue opibus, vt in reliquis,
sed etiam in fama, honore, disciplina, virtutibus, & salute animaru. Et
em pestilentia & fames reddunt probos & iustos homines. Bella vero &
mali principes perdunt & excindunt & temporalia & perpetua omnia.

DECIMOQ VINTO.

¶ Est etiam principi opus vel singulari prudentia, ita vt quantulibet
bonam, iustam, imo vero etiam optimam causam habes, tm non capite qd
dicitur sibi semper pponat perripere. Est em multo nobilioris virtutis
facere damnu & iacturam pati iuris, qm vel opum vel corporis, si id vtile
sit popularibus siue subiectis. Cu prophana iura tantum rebus tempo-
ralibus prospiciant. Itaq; miru immodu stultum est verbu. Ius habeo
in re illa, ideoq; impetu & vi eam vendicabo, & seruabo, etiam si oes reli-
qui ob id periculo & malis sint inuoluendi. Legimus em Cesarē Octa-
uianu nunq voluisse bella mouere, vtunq; iusta, nisi certu maiore com-
modo qm damno vel saltem tolerabili iactura sese bellaturu esse. Adeo,
vt dicitaret, bellatores similes esse aureo piscantibus hamo, qui amiss⁹
nunq posset repensari captura piscium. Nam vectabulu ducenti, mul-
to secus proficiscendum est quam per se eunti. Hic enim potest ire pede-
bus, saltare, facere vt velit, Sed & vectori siue aurigae nunc huc nuc illuc
vertendum est, prout vel currus vel equi procedentem sequi possunt,
quibus plus obsequendum est qua suae ipsius voluntati. Sic princeps
vel dominus ducens agmen, necesse est vt non pro suo arbitrio sed ag-
minis viribus & comoditate procedat, plus agminis comodum, neces-
sitate, & commoditate qm suam ipsius voluntatem & voluptatem
respiciens. Nam princeps siue dominus pro arbitrio & libidine sui ce-
rebrofi & stulti capitis imperans & regens, similis est vectori vel aurigae
furibudo, equis & vectabulo precipitanter p virgulta, frutecta, fossas, lac-
cunas, aquas motes & valles agitati, & neq; vias neq; pontes spectanti.
Eiusmodi em auriga non diu vectabit, vectabulo frustillatim cocidente.
Quapropter vtilissimu esset principib. & regulis, vt a puero vl legeret, vel
legedas sibi curaret historias ta ecclesiasticor; qm gentiliu libror;. In illis em
pl⁹ & eruditiois & exeplo; iperadi & regedi inueniret qua in oib. iuris
& legu libris. Quoadmodu legim⁹ i regno regis Persaru factu Hester. 6.

Tolerantiam
Principi nec
cessariam.

Quoniam exemplis & historijs semper magis docemur, quam legibus, iuribus, & constitutionibus. Illic enim instituit certissima experientia, hic nuda erudiunt verba.

DECIMOSEXTO.

Opera principum necessaria.

¶ Omnes principes, proceres, & domini nostra græte haberent tria præcipua opera quæ faciant, præferim in nostris regionibus. Primo vt abrogarent horribilem abusum edendi & potandi, nõ solum propter immoderationem, sed etiam ob præciositatẽ & charitatem. Nam per aromata, & condimenta, & id genus alia, sine quibus bene viui potest, non paruum detrimentum temporalium bonorum in has terras irrepfit, & cotidie penetrat. Quibus duabus magnis iacturis tollendis prophana siue secularis potestas sane satis haberet negotij. Mira enim altitudine radices egerunt. Quomodo autem melius principes & deo seruiant, & suas ipsorum regiones auctiores facere possent? Secundo. Tollere immoderatos sumptus, cultus & amictus, quibus tantum facultatum absumitur, & tamen dumtaxat ad mundi carnisq; seruitutem, vt terribile sit cogitatu, eiusmodi abusus apud populum inueniri Christo crucifixo deuotum & iuratum, baptizatum, & dicatum, ad crucem suam cum eo ferendam, & quotidiana præparatione ad mortem. Imprudentia enim id factum tolerabilius esset. Sed tam licenter, tam impune, tam impudenter, & tam nullo impediẽte & occurrente & resistente hoc fieri, imo inde gloriam & laudem requiri, res est vere impia, irreligiosa, & Christianis indigna. Tertio. Antiquare & eijcere pensiones & nundinas vsurarias & feneratorias, quibus in toto terrarum orbe omnes regiones, homines, & ciuitates corrumpuntur, absumuntur, deuorantur, & deuastantur, specie eius improba, qua facit ne sit vsura, cum tamen reuera eo sit peior & improbior vsura, ideo quod non vt antea p vsura vitatur. Ecce hi sunt tres Iudei, vt dicitur, totum orbem terrarum exsugentes & exhaurientes. Hic ergo principibus, proceribus & dominis neq; dormiendum, neq; desidendum esset, volentibus deo bonam officij sui reddere rationem.

DECIMOSEPTINO.

Imposturæ Ecclesiasticorum prelatorum.

Lupanaria.

¶ Hic quoq; cõmonstrandæ fuerint improbitates & officia officialibus, & reliquis Episcopalibus & ecclesiasticis magistratibus familiares, qui miseram plebem magnis oneribus & molestijs excomunicant, ciuant, agunt, & vexant, donec vel assẽm vnã habeant reliquum. Talia essent seculari coercenda gladio, quum hic nullum aliud est vel medium vel auxilium. O vtinam aliquando eiusmodi respublica instituatur, quæ tollat etiã lupanaria, quemadmodum in populo Israhelico erat. Est etiã

Est enim imago irreligiosa & i christiana domum publicis peccatis desinatam habere Christianos, quod olim inauditum fuit. Deceret enim esse constitutionem & ordinationem, ut mares puellis mature collocarentur, ad eiusmodi vitia vitanda. In quod nitendum esset tam sacris quam prophanis magistratibus, tam spiritualibus quam secularibus officialibus. Si enim hoc apud Iudeos possibile fuit, quare hoc non & apud Christianos sit possibile? Quin potius si in vicis, castellis, & aliquibus oppidis & urbibus possibile est, ut ob oculos habemus, quare non sit ubique possibile? Sed hoc impedit, quod nullum est in seculo & orbeterrarum regimen. Nemo vult laborare. Ideo coguntur opifices suis ministris ferias permittere. Quos tum ita licentiosos nemo potest cohibere. Verum si constitutio & ordinatio esset eiusmodi, ut cogerentur obtemperare & obedire, & ne alibi a quoquam receptarentur, esset huius mali magni foramen obturatum. O deum auxiliatorem, vereor hic votum esse maximum. Spes enim est exigua, & tamen per hoc non sumus excusati. Nunc vide, haec pauca opera principibus, dominis, & magistratibus sunt demonstrata, sed tamen tam bona, & tam multa, ut satis superque habeant bonorum operum, quibus deo omnibus horis seruiant. Atqui haec quoque opera non minus quam reliqua oportet in fide fieri, imo fidem exercere. Ne quispian mortalium sibi presumat operibus deo placere, sed ut fiducia erga deum, eiusmodi opera suo propitio & clementi deo tantum ad honorem & gloriam faciat, ita proxime seruiendi & commodandi.

DECIMO OCTAVO.

¶ Quartum opus huius praeccepti est, obedientia famulium, & opificum erga suos dominos, dominas, magistros, & magistras. De quibus S. Paulus ad Titum. 2. dicit. Seruos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes, sed in omnibus fide bonam ostendentes, ut doctrinam saluatoris nostri ornent in omnibus. Ut is qui ex aduerso est vereatur nihil habens malum dicere de nobis. Sanctus quoque Petrus dixit. Serui subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis. Haec est enim gratia si propter dei conscientiam sustinet quis tristitias paciens iniuste. Nunc enim maxima in seculo querimonia est contra famulitum, & operarios, tam contumaces, infideles, nihil educatos, tam lucri cupidos esse. Quae calamitas diuinitus missa est. Est enim hoc vnicum famulium opus, quo beatum fieri potest. Neque egent vel peregrinationibus ad diuos, vel hoc vel illo facto, si tantum eorum cor eo tendit, ut & omittere & facere sint parati, quicquid intelligant suis dominis & eorum vxoribus placere. Idque totum in simplici fide. Non quod vellent magna operibus promereri, sed ut ea faciant omnia in fiducia ad dei gratiam & amorem (in quo oia

Quid deceat subditos.

Fidei exercitium.

stant merita) pure & gratis ex amore & favore ad deum, ex eiusmodi fiducia nata. Ita, ut sinant eiusmodi opera omnia esse exercitationem & admonitionem talis fidei & fiduciae magis & magis confirmandae. Nam sicut dictum est sepe numero, haec fides omnia opera facit bona. Imo a fide oportet opera fieri, ita ut fides magister sit operum.

DECIMONONO.

Quid vicissim dominos deceat.

¶ E diuerso dominorum & matronarum est, regere ministros, ancillas, & operarios suos non tyrannice. Non omnia ad viuum querere, sed interdum aliquid permittere, & pro tranquillitate & concordia coniuere. Nam quando in hac vita terrestri in imperfecta viuitur, in nullo vno ordine & statu possunt omnia ad perpendicularum exigi. De quo S. Paulus ad Colloisenses, 4. Domini quod iustum & aequum est, seruis prestare, scientes quoniam & vos dominum habetis in caelo. Ideoque sicut domini nolunt a deo cum ipsis agi seuerissime, sed multa ipsis ex gratia remitti, ita vicissim debent eorum mitiores erga suum esse famulitium, remittentes non nihil, data tamen interim opera ut bene viuant & discant deum timere. Hic iterum vides quid honorum operum possit & pater & mater familias facere. Quam pulchre nobis omnihus bona opera, quam prope, quam multipliciter, quam frequenter admoueat & proponat, ut non cogamur de bonis operibus interrogare. Imo bene possimus obliuisci reliquorum eleganter apparentium & fulegentium, longe ascitorum, & humanius inuentorum operum. Ut sunt peregrinari, templa exstruere, indulgentias querere, & id genus similia. Hic quoque a me dicendum esset quomodo vxor marito suo ut suo superiori siue principi obedire, subesse, cedere, tacere, permittere debeat, vbi non sit contra deum. Rursum ut maritus vxorem diligat, ei non nihil indulgeat, non omnia ad amissum exigens, ut S. Petrus & Paulus multa in hanc rem dixerunt. Sed haec res conuenit longiori decem praceptorum enarrationi, & potest ex his capitibus facile agnosci.

VIGESIMO.

Obedientia
solicitude.

¶ Verum quicquid dictum est de his operibus comprehenditur his duobus, obedientia & sollicitudine. Obedientia enim decet populares siue subiectos, sollicitudo dominos siue superiores, ut curam habeant suos subiectos bene regendi, eos comiter & humaniter tractandi, & omnia faciendi, quibus ipsis vsui sint & auxilio. Haec enim ipsorum est via ad caelum, haec ipsorum optima opera quae facere possunt in terris, quibus deo sunt acceptiores quam si alioqui mera facerent miracula. Ita dicit S. Pau. Ro. xij. Qui praest in sollicitudine. Quasi diceret. Ne moueatur quid reliquum vel homines vel ordines faciant. Neque spectet vel hoc vel illud opus, siue luceat siue obscurum videatur. Sed obseruet suam conditionem

suumque statum, cogitans tantum quomodo subiectis suis profit. Ibi consistat, non permittens sese inde diuelli, etiam si coelum sibi immineat, neque hinc fugam cogitet etiam si infernus ipsum persequeretur. Hoc enim est compendiaria via eum ad coelum ferens. O si quispiam sic se & suum statum obseruaret, idque vnum ageret, quam diues bonorum operum homo breui fieret, ita occulte, ita tacite, ut praeter deum nemo hoc mortalium resciret atque cognosceret. Sed hodie his omnibus omissis, cursitat alius in Carthaginiam, alius huc, alius illuc. Quasi vero bona opera & dei precepta sint disiecta & in angulos abstrusa, quum tamen scriptum sit, Prouerbio. i. diuisam sapientiam precepta sua predicare foris, in plateis, in capite turbarum, & in foribus portarum urbis. Quo significatur in omnibus locis, statibus, conditionibus, & temporibus affatum, abunde superque adesse. Sed nos excoecati non videntes ea, alibi alia querimus. Quod Christus pronunciauit Math. xxiii. Si quis vobis dixerit, Ecce hic est Christus, aut illic, nolite credere. Si dixerint vobis, Ecce in deserto est, nolite exire. Ecce in penetralibus, nolite credere. Surgent enim pseudo Christi & pseudo prophetae.

VIGESIMOPRIMO.

¶ Rursum conuenit subiectis obedientia, ut omnem suam operam & obseruantiam eo conuertant & omitendo, & faciendo, quod eorum superiores exigunt, non permittentes sese inde vel pelli vel diuelli, non respicientes quid alij fecerint. Neque persuadeant sibi se vel bene viuere, vel bona opera facere, siue orare id sit, siue ieiunare, siue quodcumque habere possit nomen, si se in hoc non summo opere exerceant. Si vero, ut saepe fit, a seculari siue prophana potestate quidpiam iuberentur, quod diuinis preceptis vel contrarium vel impeditorium sit, ibi tum obedientia finitur, ibi debitum est antiquatum. Hic enim oportet dici quod S. Petrus principibus Iudeorum dixit. Oportet deo plus obedire quam hominibus. Non dixit, non oportet hominibus obedire, id enim falsum esset, sed oportet deo plus obedire quam hominibus. Ita principi apte iniustam causam habenti, bellum gesturo, non est neque auxiliandum, neque parendum. Praecipit enim deus ne proximum nostrum vel occideremus, vel iniuria afficeremus, & iniuste offenderemus. Item. Potestate prophana precipiente falsum testimonium ferendum, rapiendum, mentiendum, decipiendum, & id genus alia, hic potius contemnenda sunt bona, honor, corpus & vita, ut praecipit dei sit saluum & incolume.

DE QUINTO DEI PRECEPTO.

¶ Quatuor priora precepta habent sua opera in ratione, hoc est, quod

Quintum
præceptum.
Ne occidas.

Expositio
præcepti.

hominem capiunt, regunt, moderantur, & subijciunt sibi, ut non se ipse regat, non sibi probus videatur, nihil magni de seipso sentiat, sed se modestum & humilem agnoscat, permittens duci. Quo superbiæ occurritur & resistitur. Hæc autem sequentia præcepta agunt cum cupiditatibus & voluptatibus hominis, ad eas quoque occidendas. Primo irascibilem & vindictæ studiosam, de qua quintum præceptum dicit, Ne occidas. Quod præceptum habet opus, sed multa complectens, multa vitia propellens, & appellatur mansuetudo, siue suauitas. Quæ duplex est. Quarum altera valde pulchra & speciosa apparet, sed nihil in recessu habens, quâ habemus vel erga amicos, & qui nobis vsi sunt, in opibus, fama, dignitate, & studio atque favore. Vel in eos qui nobis non officiant vel nocent, neque verbis neque factis. Qualis mansuetudo est etiam mutis animantibus, leonibus, & serpentibus: Ethnicis, Iudeis, Turcis, nebulonibus, homicidis, scortis. Hi enim omnes placabiles sunt & quieti si eorum voluntati obsequaris, vel eos non offendas. Et tamen non parum illiusmodi nugatoria mansuetudine decepti, suam iram detegentes, sic excusant. Non irascerer si mihi per alios liceret. Imo mi homo. Sic & Satanas esset mansuetus & placabilis, si ei omnia ex animi sententia succederent. Sed dissentio & offensio ideo te inuadunt, ut te tibi ipsi commo- nstrent, quâ plenus sis iræ & malitiæ, ut sic admonitus, pro mansuetudine & suauitate, & ad erigendam iracundiam labores. Altera autem mansuetudo est radicitus & a fundamentis bona, quæ se ostendit erga aduersarios & inimicos, eisdem non nocens, non iudicans, non detestans, non execrans, non detrahens, non maledicens, nihil de ipsis mali cogitans, etiâ si opes, famam, corp⁹, amicos, & breuiter omnia nobis ademissent. Imo ubicunque potest, ipsis bona pro malis reddit, optime de ipsis loquitur, optime de ipsis cogitat, pro ipsis orat. De quo Christus dixit Mathei. 6. Bene facite vobis male facientibus, orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Et sanctus Paulus ad Roma. 12. Benedicite & non male dicite, nulli malum pro malo reddentes.

SECUNDO.

Bella,
Lites,
Odia.

¶ Nunc vide quod hoc eximie magnum & sublime opus inter Christianos pessimum ierit, iam non nisi litibus, iurgiis, bellis, ira, odio, inuidia, destructionibus, execrationibus, detestationibus, damnis, vltione, & omni iugis iræ & indignationis tum operibus tum verbis plena potestate ubique regnantibus. Et tamen nihilo secius nos interim procedimus cum multis festis, audiendis missis, orationibus de murmuratione, fundatione templorum Ecclesiasticis ornamentis, a deo non preceptis, adeo immoderate fulgentibus, tanquam essemus sanctissimi omnium Christianorum, qui unquam fuissent, permittentes sub his speculis, personis, & laruis dei p^o

cepta interire & labefactari, adeo, vt ne sit quidem qui vel cogitet vel p̄pendat q̄ propinquus vel admotus sit mansuetudini & placabilitati, & impleioni huius p̄cepti diuini. Quū tamen deus non dixerit, qui hęc opera fecerit, sed qui p̄cepta sua seruauerit, in regnū cœlorū intrauit. Postquā ergo nemo mortalī in terris uiuit cui non deus subornet demonstratorē proprię ipsius irę & malitię, hoc est hostem & aduersariū eius, eum in opibus, dignitate, honore, & amicis offendentē, ita probās an adhuc ibi sit ira reliqua, an possit inimicū diligere, bene de eo loqui, bene de eo mereri, ei benefacere, nihil mali contra eum cogitans. Nunc accedat interrogans, quid sibi faciendum sit vt bona opera faciat, vt deo grata, sic sibi salutaria. Proponat sibi hostē suum, habeat eum perpetuo in imagine & oculo cordis sui, in hunc vsū, vt ita seipsum vincat, cor suum assuefaciens, amice de eo cogitare, ei optima queq; fauere, pro eo curare & orare, de inde vbi occasio & tempus fuerit, bene de eo etiā loqui, sed & bene ei facere. Probet hoc quisquis velit. Nisi enim inueniat satis quod omnibus diebus vite suę agat, mendaciū me coarguat, & dicat hunc sermonem falsum fuisse. Deo aut̄ hoc ita volente, neq; aliam solutionem admittēte & exigente, quid obsecro prodest nos alijs magnis operibus occupari, hisq; non p̄ceptis, & hęc non relinquere? Ideo dicit Mathei. 5. Ego aut̄ dico vobis, omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui aut̄ dixerit fratri suo Racha (hoc est qui abominabile, iratum, & immane signū dat) reus erit consilio. Qui aut̄ dixerit fatue, hoc est, omniūga conuicia, detestationes, detractiones, execrationes, reus erit gehennę ignis. Vbi aut̄ manet violenta iniectio manuum: vt ferire, percutere, vulnerare, occidere, damnum inferre, si cogitationes & verba irę tam grauius damnata sunt?

TERTIO.

¶ Vbi autem interior cordis est mansuetudo & suauitas, miseret cor hominis omnium calamitatum quę hosti suo accidunt. Et huiusmodi Inimici diligendi.
sunt veri & filij & heredes dei, & fratres Christi, qui pro nobis omnibus sic fecit in sancta Cruce. Ita videmus a probo iudice cum dolore ferri sententiā i reum & noxium, & egre illi esse mortem huic a iure inflictā. Hic est species in opere, tanq; sit ira, indignatio, & inclementia. Adeo intime bona est mansuetudo, vt etiam sub eiusmodi iratis operibus maneat. Imo acerrime & viuacissime in corde tum scaturit quādo sic irasci & seueritatem exercere cogitur. At tamen hic nobis cauendū est, ne simus mansueti & placabiles, contra dei gloriam & p̄cepta. Scriptū est em̄, Ceuēda mā suetudo contra dei p̄cepta.
Mosen mitissimum omnium fuisse mortalium, & tamen quum Iudei vituli aurei adoratione deum prouocassent & commouissent, multos eorum ab ipso interemptos, & ita deum ab eo reconciliatum. Sic non

debet magistratus & superiores feriari, & pati peccata regnare, & interina
tacere. Meas opes, meum honorem, meam iacturam & damnum con-
temnere debeo, neq; si quid his accidit aduersi ob id irasci. Sed dei glo-
riam, honorem, & precepta, atq; adeo etiã proximi nostri damnũ & in-
iuriam oportet nos auertere, cauere, & propulsare, magistratus & supe-
riores ultore gladio, reliquos vero hoc est priuatos, verbis & increpatiõẽ.
Et tamen hæc omnia debet fieri cum commiseratione erga eos qui sup-
plicium meruerũt. Hoc em̄ sublime, pulchrum & suaue opus, sese pa-
tietur facile addisci, si i. ipsum in fide faciam⁹, & eam in hoc exerceam⁹.
Nam fide in gratia & favore dei non dubitante, se habere propitium &
clementem deum, erit ipsi q̄ facile, etiam proximo suo se propitium &
fauorabilem prestare, quantumlibet ab eo grauitè sit offensus. Nos em̄
longe grauius & atrocius deum offendimus. Ecce q̄ breue preceptũ est
hoc, sed longa & magna exercitatio bonorum operum & fidei, in hoc
proposita est.

DE SEXTO PRAECEPTO. NON SIS ADVLTER.

Sextum præ-
ceptum.
Non mecha-
beris.

¶ In hoc quoq; præcepto bonũ opus præcipitur, multa cõplectens,
& multa vitia ppulsans, idq; vocatur Pudicitia vel castitas, de qua mul-
ta sunt scripta, prædicata, & admodũ omnibus cognita. Nisi quod non
tam bene obseruatur, & excercetur, vt fit in reliquis operibus non præ-
ceptis. Adeo parati sumus omnes facere quod non est præceptum, &
omittere quod est præceptum. Cernimus mundũ esse plenum turpium
operum, impudicitie, impudẽtium verborum, fabularum, & cantium-
cularum. Ad hæc augetur indies irritatio immoderatione cibi & potus,
ocio & nimio cultu. Et tamen interim pergimus quasi essemus Christi-
ani, quod templum ingressi, nostras oratiũculas, ieiunia, & ferias absol-
uimus. Quibus modis rem totam volumus perfectam esse. Quod si
non plura opera essent præcepta q̄ sola castitas, satis omnes haberemus
negociorum. Adeo periculosum, adeo furibundum hoc vitium est.
Furit em̄ in omnibus membris, in corde cogitationibus, in oculis visu,
in auribus auditu, in ore v̄bis, in manibus, pedibus & toto corpore ip-
so opere. Ad hæc omnia edomanda opus est labore & fatione. Ita
docent nos præcepta dei, quam magna sint, & quam vere & synceriter
huiusmodi bona opera. Imo impossibile esse ex nostris viribus bonũ
aliquid cogitare, vt taceam vel incipere vel perficere. Dicit em̄ sanct.
Augustinus, inter omnes pugnas Christianorum pugnam castitatis esse
maximam, tantum ob id quod quotidie fit sine intermissione & cessa-
tione, & quod castitas raro superat. Hoc enim omnes sancti sunt con-

Augustini
sententia.
Pugna casti-
tatis maxima.

questi, hoc omnes diui deplorauerunt. Vt S. Paulus ad Romanos. 7.
Scio enim quod non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum.

SECUNDO.

¶ Vt hoc castitatis opus vincat, agit nos ad multa alia bona opera, ad
ieiunia, & temperantiam contra gulam & ebrietatem, ad vigiliis & ma-
tutinam surrectionem, contra pigritiam & immoderatum somnū, ad
laborem & fatigationem contra ocium. Nam comedere, potare, multū
dormire, desiderare, & ociari, sunt arma impudicitiae, quibus castitas sta-
tim superatur. Rursum diuus Apostolus Paul⁹ ieiunium, vigiliis, la-
bores, diuinam nominat armaturam, qua impudicitia in ordinem redi-
gitur & domatur. Sed ita vt superius dictum est, ne illiusmodi exercita-
tiones vltius procedant quam ad opprimendam impudicitiam, non
ad perdendam naturam. Præter hæc omnia, armatura robustissima est
oratio & verbum dei. Vt titillante mala voluptate & concupiscentia,
homo ad orationem confugiat, dei gratiam & auxilium inuocans, Euā-
gelium legat & meditetur, in eo Christi passionem inspectans. Ita dicit
psalmo 137. Filia Babylonis misera. Beatus qui tenebit & allidet par-
tuolos suos ad petram. Hoc est, Dum cor cum malis cogitationibus
adhuc teneris & iter initia ad dñm Christum currit, qui petra est, in qua
allise & attrite pereunt. Ecce hic vnusquisq; se ipso oneratus satis nego-
ciorū inueniet in seipso multa bona opera consecuturus. Verū nunc sic
fit, vt nemo oratione, ieiunio, vigilijs, labore, ad hoc vtatur, sed illis per
se relictis, in hoc destinandis & ordinandis ad opus huius præcepti im-
plendū, & indies magis & magis purgandum. Ad hæc fuerunt, qui de-
monstrarint quomō impudicitia vitanda sit, vt reiectis mollib⁹ lectis,
cubilibus & vestimentis, vitauone immoderati ornamenti tam in viris
q̄ mulieribus, familiaritatis, colloquiū & aspectus, & quicquid aliud cō-
ducibile est seruandæ castitati. In quibus omnibus nemo possit certam
& regulam & mensuram ponere. Oportet em̄ vnumquemq; seipsum
obseruare. Quæ & q̄ multa, & quā diu ipsi ad castitatem sint vsui, a se
ipso deligenda & seruanda. Quod si ipse perse nesciat, permittat se ali-
quam diu alterius institutioni & doctrine, qui eum in hoc educet & in-
stituatur, donec ipse eo virium euaserit, vt sibi ipse possit imperare. Siqui-
dem cenobia siue monasteria olim ad hoc fundata sunt, vt pueri & iu-
venes in illis innocentiam & castitatem docerentur.

TERTIO.

¶ In hoc opere prodest bona & fortis fides sensibilius quam pene
in nullo alio. Adeo vt sanct. Esaias quinto dixerit, fidem esse cingulū
renum, hoc est, custodiam castitatis. Sic enim viuenti vt sibi de deo

Arma impu-
dicitiae.

Orationis
vis.

Cenobia ad
qd instituta.

Fides cingu- **castitas.** Ideo eo fortius potest resistere corporali impudicitie. Dicit em̄
lum renun- ei certo spiritus, in eiusmodi fide, quomodo vitare debeat malas cogita-
Fidei effica- **cut sine intermissione** viuit, omnia opera operans, ita non omittit suam
cia. admonitionem in omnibus rebus, deo vel gratis vel inuisis sicut sanctus.
 Iohannes in sua Epistola dicit. Non scripsi vobis quasi ignorantibus
 veritatem, sed quasi scientibus eam. Vos em̄ habetis vnctionē a sancto,
 & nostris omnia, hoc est, dei spiritus docet vos omnia. Neq; tamē nos
 desperare oportet, si non statim tentatione liberemur. Imo nobis non
 promittere vel proponere, requiē habituros prę ea, dum viuimus, neq;
 eam secus suscipere, quam veluti prouocationē & admonitionē ad orā-
 dum, ieiunandum, vigilandū, laborandū, & alias exercitationes domā-
 de carnis, & pręsertim meditando fidei ad deum obeundas habendasq;
 Neq; em̄ magna est castitas quę quietā tranquillitatē habeat, sed quę
 cum impudicitia in acie congressa pugnat, sine intermissione om̄ia ve-
 nena expellens, quę caro & malus spiritus iniiciunt. Ita dicit S. Petrus.
 Charissimi, obsecro vos tanq; aduenas & peregrinos abstinere vos a car-
 nalibus desiderijs quę militant aduersus animam. Et s. Paulus ad Ro.
 6. Non regnet peccatum in corpore vestro mortali, vt obediatis concu-
 piscentijs eius. In hac sententia & eiusmodi alijs, ostenditur neminē li-
 berum esse a malis concupiscentijs, vt quotidie cogamur cum eis puge-
 nare. Quāuis enim id molestiam, & inquietudinē afferat, est tamen deo-
 gratum opus, in quo vno oportet nobis nostrā sufficientiā, nostrūq;
 solatium esse. Nam arbitantes se obsequio repugnaturus huiusmodi
 tentationi, eam magis & magis accendunt & inflammant. Ita vt quam-
 uis aliquātiſper subsistat, tamen alias redeat fortior, inueniens naturā in-
 firmiorem q̄ antea.

DE SEPTIMO DEI PRAECEPTO. NON FVRTVM FACIAS.

Septimum
praeceptum,
Nō furabere.

¶ Et hoc praeceptū habet opus, valde multa in se bona opera cōpræ-
 hendens, multis vitijs contrarium, latine liberalitas siue beneficentia voca-
 tum. Quod eiusmodi est opus, vt quispiam propensū & paratus est
 de suis facultatibus omnibus prodesse & seruire, pugnans non tantum
 contra furtum & rapinam, sed etiam contra omnes imposturas & frau-
 des quę in bonis temporalibus vnus contra alterum fieri possunt, vt
 sunt auaritia, vsura, nimijs precijs, adulterinis mercibus, adulterina mē-
 sura, & adulterino pondere. Quis em̄ possit enumerare omnes nouas,
 fraudulentas, & callidas inuentūnculas, quę indies augentur, in omnib;
 negotiationibus,

negociationibus, in quibus omnes suum compendium, suam comoditatem cum aliorum incommodo querunt, oblitum interim legis dicens. **Negotiationis nū fraudes.** Mathei 7. Quaecumque vultis ut faciant vobis homines & vos facite illis. Hanc regulam si quisque ob oculos habens seruaret, in suo officio, suis negociis, & actionibus erga deum, inueniret, quomodo emere & vendere, accipere & dare debeat, mutuo dare & gratis tribuere, permittere & seruare, & id genus similia. Intuentes enim mundi negocia & artes, quam auaritia habeat in omnibus actionibus & negociationibus imperium, non modo satis habebimus occupationum, modo cum deo & honore alii volentes, verum etiam horrebimus & terribimur ab hac periculosa & miserabili vita, curis alimoniae temporalis & improbi questus eius adeo praegravata, deuincta, & capta.

SECUNDO.

¶ Quamobrem non abs re sapiens dixit: Beatus vir qui inuentus est sine macula, & post aurum non abiit, nec sperauit in thesauris pecuniae. Quis est hic? & laudabimus eum, mirabilia fecit in vita sua. Quasi diceret, nullus inuentus est, vel saltem perpauca. Imo & eorum pauci sunt, qui eiusmodi phylargyriam & studium & amorem pecuniae in se agnoscant & sentiant. Nam hic auaritia habet perpulchrum dedecoris & vitij operculum, quod appellatur corporis alimonia, & necessitas natura. Sub quo negociatur ita immoderate & insatiabiliter, ut se purum in hoc seruaturum, oporteat, ut ait Sapiens, in vita sua operari miracula. Nunc vide, non solum bona opera, sed etiam miracula facturo, quae deo placeant & laudentur, quid opus est alio cogitare & spectare? Obseruet se ipsum, & videat ne abeat post aurum, neque reponat spem suam in thesauris pecuniae, permittens, ut pecunia ipsum sequatur, ut pecunia ipsi gratiam, non ipse gratiam pecuniae expectet. Ut pecuniam non diligat, neque cor eius pecuniae inherescat. Sic est ipse vere liberalis, miraculorum operator, beatus vir, & sicut Iob. xxxi. dicit, Nunquam putavi aurum robur meum, & obrizo dixi fiducia mea. Et psalmo lxx. Diuitiae affluant, nolite cor apponere. Sic CHRISTVS docuit Mathei. 6. Nolite ergo esse solliciti dicentes, quid manducabimus? quid bibemus? aut quo operiemur? Haec enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater vester quia his omnibus indigetis: Ceterum sunt qui dicant: Imo tu hoc nixus, nihil cura, expectans donec tibi gallina affata in os inuolet. Ego vero non aio, nemini esse vel laborandum, vel alimoniam querendam, sed non curandum, non auare cupiendum, non desperandum se satis habiturum. Sumus enim in Adam omnes ad laborem damnati. Dixit

K.

Spiritualis
intellectus,
praeccepti dei
non furando.

Non labor,
sed cupiditas
prohibetur.

enim deus Genesis. 3 In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Et Job. 5. Homo nascitur ad laborem, & auis ad volatum. Atqui sicut aues volant sine cura, solitudine, & auaritia, ita nos decet laborare sine cura & cupiditate. Si vero curas, aues, & cupis vt tibi assatus gallinae pullus in os deuolet, cura & sollicitare, respiciens an dei praecipia implere, & beat⁹ fieri possis.

TERTIO.

Exercitium
fidei in hoc
praecipio.

¶ Hoc opus per se docet fides ipsa. Nam corde sibi persuadente se deum habere clementem & propitium, & eo nititur, quomodo est possibile vt ille sollicitus & auarus esse debeat? Necessse enim est vt a deo suscipiatur defendendus. Ideo in nulla heret pecunia. Sed ea vitur, hilariter liberalitate, ad proximi vtilitatem, sciens sese satis habiturum, quantumcunq; distribuat & elargiatur. Nam deus eius, cui confidit, ei non mentietur, eum non deseret. Vt est in psalmo. xxxvi. Etenim iuuenis fui, & senui, & nuncq; vidi iustum (id est fidelem & in deum confidentem) derelictum, nec semen eius querens panem. Ideo Apostolus nullum aliud peccatum nominat idololatriam qm auaritiam vt se ipsam crassissime prodentem, quod deo nihil confidat, plus sibi de pecunia sua qm de deo boni persuades, per quam fiduciam deus, vt dictum est, vere vel honoratur, vel ignominia afficitur. Et reuera in hoc praecipio clare potest deprehendi, quam omnia bona opera oportet in fide & proficisci & fieri. Nam hic vnusquisq; mira certitudine sentit, causam vt liberalitatis esse fiduciam, ita auaritia incredulitatem. Siquidem quod deo confidit liberalis est, nihil dubitans se satis semper habiturum. Et ediuerso ideo auarus & sollicitus est, quod deo non confidit. Sicut ergo fides in hoc praecipio, magister & agitator boni operis est liberalitatis, ita idem est opifex & in reliquis omnibus alijs praecipis. Adeo vt sine huiusmodi fide nulla possit liberalitas, sed magis temeraria sit profusio pecuniae.

QUARTO.

Bene facien-
tiam in inimicis.

¶ Circa haec etiam scitu dignum est, hanc liberalitatem & beneficentiam prorogandam & extendendam esse etiam vsq; ad hostes & aduersarios. Quid enim hoc sit beneficentiae, si tantum erga amicos simus liberales? vt CHRISTVS Lucae. 6. docuit. Vitur enim eadem etiam malus homo in suum amicum. Sed & muta animalia sui generis animalibus bene faciunt & liberalia sunt. Ergo homini Christiano sublimius cogitandum est, ita vt eius beneficentia & liberalitas etiam immeritis, malefactoribus, inimicis, & ingratis seruiat, & exemplo patris sui coe-

lestis, permittat solem oriri super bonos & malos, & pluerē super gratos
& ingratos. Hic quoq; inuenias quam difficile sit bona opera post dei
præcepta facere, quam hic sese natura obliquet, reflectat & insinuet, etsi
sua electitia bona opera facile & libenter faciens. Ita propone tibi tuos
inimicos & ingratos, bene de eis merens. Sic enim inuenies quam vel
vicinus vel semotus huic sis præcepto, & quantum sis negotiorum ha-
biturus perpetuo vitæ tuæ tempore, vel in huius vnus præcepti opere.
Nam nisi inimico siue hosti tuo te indigenti opem tuleris, nisi eum in
eius necessitate adiuueris, si possis, perinde ē ac si ei furatus fueris. Debu-
isti enim vt eum iuuares. Ita dicit sanctus Ambrosius. Ciba esuriē-
tem. Si enim eum non cibas, occidisti, quantum in te est. In hoc igitur
præcepto pendent opera misericordiæ, quæ CHRISTVS in die extre-
mo exiger. Curandum tamen esset principibus & ciuitatibus, vt diua-
gatores, fratres Iacobini, & id genus reliqui mendici peregrini tollerentur,
inhiberenturq; , vel saltem modo & moderatione & ordine aliquo
admitterentur, ne eiusmodi nebulonibus sub nomine mendicitatis er-
rores, offuciæ, & imposturæ, quarum iam multæ sunt, permitterentur.
Copiosus enim de operibus huius præcepti in sermone de Usura dixi.

Ambro. sen-
tentia. Non
cibes, occi-
disti.

K ij

DE OCTAVO PRAECEPTO.

FALSVM TESTIMONIUM CONTRA proximū tuū ne dicas.

Septimum
praecceptum.
Non esse di-
cēdū falsum
testimoniū.

Non aliud
pireatū vul-
garius, male
dicentia.

Impia sentē-
tia. Vigilati
iura subue-
niunt.

Veritatis tes-
timonium
contra pseus-
do Aposto-
los.

¶ Hoc vero praecceptū videatur parū, reuera tamē ita magnū, vt idē ipsum vere obseruato, periclitandū sit de corpore & vita, de opibus & fama, de amicis & quicquid habet, nihil tñ amplius cōplectens q̄ opus parui membri linguae, quod est veritatē dicere, & mendacio contra dicere, si necessitas ferat. Itaq; multa mala opera linguae hic prohibentur. Primo quae loquendo, deinde quae tacendo cōmittuntur. Loquendo, quādo malā causam habens in iudicio, eam nititur malo fundamento pbare & conseruare, dolo malo proximū suū capere, pponere quicquid suā causam ornat vel promouet, tacere & diminuerē quicquid sui pximi bonam causam adiuuet. In quo nō facit proximo suo quod sibi ab eo factū uelit. Hoc sunt qui faciunt partim ppter vilitatē aliquā, partim ad vitandā vel iacturā vel infamiā, qua re magis sua, quā dei querūt praecceptū, sese sic excusantes. Vigilanti iura subueniunt. Quasi vero ipsi non debeant vigilare in causa proximi, tanquā in ppria. Ita permittunt volentes proximi causam pessum ire, quāuis certū eam iustam esse. Quod malū hodie adeo cōmune est, vt timeā nullū vel iudiciū vel actū fieri, quin altera partiū contra hoc praecceptū faciat. Quod si etiā nō habeant vires perficiendi, malā tñ voluntatem & mentē id faciendi habent, qd vellent bonam proximi causam cadere, suam vero malā vincere. Possimū autē hī hoc peccatū, si aduersa pars magnus aliquis Iohannes vel inimicus sit. Sic enim volumus inimicum vlcisci, magnum Iohannem nolumus a nobis alienare. Ita inchoatur adulatio & assentatio, vel saltē suppressio & silentium veritatis. Hic enim nemo vult expectare indignationem, damnum, & pericula pro veritate. Sic pessumdari necesse est dei praecceptum. Atq; hoc fere est mundi imperium siue regimen. Qui enim hic cupiat & velit perseuerare, vtranq; manum habeat plenam bonorum operum, tantum lingua perficiendorum. Preterea IHESV bone, quot sunt qui donis & muneribus moti ad tacendum, a veritate depelluntur: vt profecto vbiq; sublime, magnum, & rarum opus sit, nō falsum testem esse aduersus proximū suū.

SECVNDO.

¶ Praeter haec est aliud veritatis testimonium, adhuc maius, quo cogimur aduersus malos spiritus pugnare. Haec autem pugna incipit non

pro rebus temporalibus, sed pro Euangelio, & veritate fidei, quam dia-
bolus nunq̄ ferre potuit, omnia ita moliens, vt principes populi veritas
tem fidei oppugnent & persequantur, quibus difficile repugnari potest.
De quo est in psalmo lxxxii. Eripite pauperem, & egenū de manu pec-
catoris liberate. Quāuis ergo hæc persecutio rara sit facta & desueuerit,
in culpa tamen sunt spiritualium prælati, Euangeliū non excitantes, sed
permittentes subuerti. Et ita profligauerunt eam causam, propter quam
cuiusmodi persecutio & testimonium excitari deberet, docētes nos vicis-
sim traditiones & constitutiones suas, & quicquid ipsis liber. Ideo & sa-
tan quiescit desidens quando Euangelio profligato etiam Christi fidem
profligauit. Ita omnia ex votis diaboli succedunt. Si autem Euange-
lium esset denuo resuscitandum, & audiendum, haud dubie totus orbis
terrarum commoueretur, concitans maiorem partem Regum, Princi-
pum, Episcoporum, Doctorum, Sacrorum siue Spiritualium, & quic-
quid est magni, contra hoc repugnans, sicut semper factum est, quoties
verbum dei in lucem prodijt. Non enim potest ferre mundus quod a
deo venit. Quod probatum est in CHRISTO, qui maximum, charis-
simum, & optimum illud fuit quod deus habet, & tamen tātum abfuit
vt eum mundus acciperet, vt etia atrotius persequeretur, quam omnia
alia quæ vnquam a deo venerunt. Itaq; sicut illius tempore, ita semper
pauci sunt qui faueant diuinæ veritati, in discrimen conijcientes corpus
& vitam, opes & famam, & quicquid possident. Sicut CHRISTVS
promisit. Eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. Item
Tunc scandalizabuntur multi. Imo si hanc veritatem persequerentur
agricolæ, pastores, stabularij, & sordidi homines, quis non vñ posset vel
vellet eam fateri & testari? Sed persequentibus eam Pontifice, Episco-
pis, vna cum Principibus & Regibus, oēs fugiunt omnes tacent, omnes
adulantur, ne sua bona, suum honorem, suum fauorem, suam deniq;
vitam perdant.

TERTIO.

¶ Quamobrem autem hoc faciūt? Ideo nempe, quod nihil fidei ha-
bent in deum, nihil boni sibi de deo persuadentes. Nam vbiq; hæc
fiducia & fides erga deum est, illic est animosum, minax, & impaudum
cor, quod veritati subscribit & adstat, siue capitis, siue pallij sit periculū,
siue contra Pontificē, siue contra reges sit. Sicut videmus a sanctis mar-
tyribus factum. Nam eiusmodi cor contentū propitio & clementi deo,
contemnit honorem, fauorem gratiam, & opes omnium mortalium, per-
mittens & abire & venire quicquid nolit durare & manere. Sicut legitur
in psalmo. xiiij. Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus,

K ij

Principes de
bent patrocini
um Euan:
gelio.

timentes autem dominum glorificant. Hoc est, tyrannos & potentes, qui
veritatem persequuntur, & deum contemnunt, non timet eos non respicit,
contemnit eos, rursus, qui persecutiones patiuntur propter veritatem,
& deum magis timent quam homines, eos sectatur, ab illis stat, illis
patrocinator, honore eos, displiceat cuicumque velit. Sicut de Mose
ad Hebreos. ii. legitur patrocinator fratribus suis, nihil veritum potest
tem regem Aegypti. Ecce in hoc praecepto iterum breuiter vides,
oportere fidem esse magistrum huius operis, quod sine ipso nemo aus
deat operari. Adeo omnia opera in fide sunt sita: Quemadmodum
hactenus saepe dictum est. Itaque extra fidem omnia opera sunt mor
tua, utcumque bona appareant, videantur, fulgeant & appellentur. Nam
sicut opus huius praecepti nemo facit, nisi firmus & stabilis, & interritus
sit in diuinae gratiae fiducia, sic nullum opus reliquorum facit praecep
torum, sine hac fide. Ita, ut ex hoc praecepto facile vnusquisque possit
specimen & pondus capere, Christianus ne sit, & an in CHRISTVM
vere credat, & sic bona ne opera faciat, an vero minime. Nunc
videmus, quomodo deus omnipotens nobis dominum nostrum
IHESVM CHRISTVM non solum posuerit, in quem eius
modi fiducia credamus, sed etiam quem pro eiusmodi fiduciae exem
plo haberemus, illiusmodi bona opera in eo nobis proponens, ut in
eum credamus, eum sequamur, in eo eternum maneamus. Ut dixit
Ioannis. 17. Ego sum via, veritas & vita: via, qua eum sequamur:
veritas, ut in eum credamus: vita, ut in eo perpetuo viuamus. Ex
quibus omnibus manifestum est, omnia reliqua opera non praecepta
periculosa esse, & facilia cognitu. Ut sunt templa extruere, ornare,
peregrinationes ad diuos, & quicquid in Pontificijs Decretis multipli
citer scriptum, mundum seducit, grauat, & perdit, inquietas conscien
tias facit, fidem silentio inuoluit & infirmauit. Postquam igitur
homini in praeceptis dei, etiam omnibus alijs relictis in omnibus suis
viribus, satis est negotiorum, ita ut nunquam omnia bona opera ipsi
praecepta facere possit, quare querit alia, quae ipsi neque necessaria, neque
praecepta sunt, relictis necessarijs & praeceptis? Ultima autem
duo praecepta, prohibentia malas cupiditates siue concupiscentias cor
poris, voluptates & amorem temporalium rerum, sunt in seipsis cla
ra & proximo innoxia. Ad haec durant vsque ad sepulchrum. Ma
net enim in nobis pugna contra eas vsque ad mortem. Ideo haec duo
praecepta a sancto Paulo sunt in vnum contracta, ad Romanos. 7.
& ad vnum scopum posita, quem assequi non possumus, sed tantum
eo destinamus & cogitamus, vsque ad mortem. Nemo enim vnquam
tam sanctus quispiam fuit, qui non malas concupiscentias in se sensisset.

set, præsertim si causa & occasio eorum adesset. Nam peccatum ori-
ginale nobis naturaliter est innatum, se permittens obrui, non tamen
penitus euelli, nisi per mortem corporalem, propter peccatum origi-
nale etiam vtilem & optabilem. Quod deus nos adiuuet, Amen.

VVITTEMBERGAE, APVD IOHAN/
NEM GRVNENBERGIUM,
ANNO DOMINI,
M. D. XXI.

Jb 4787 a
—

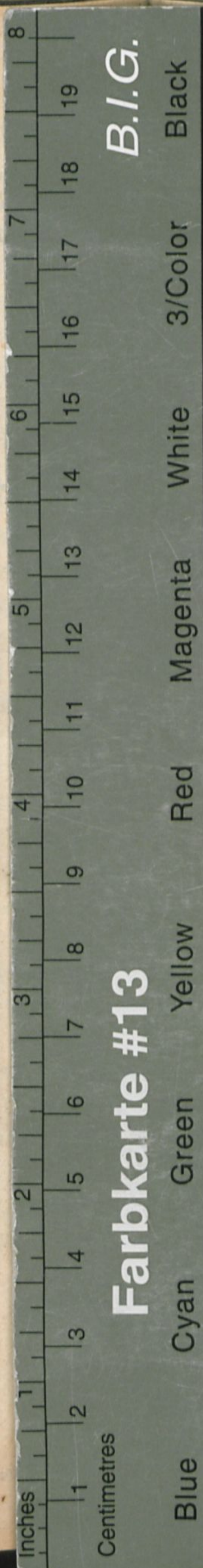
ULB Halle 3
003 732 096

56

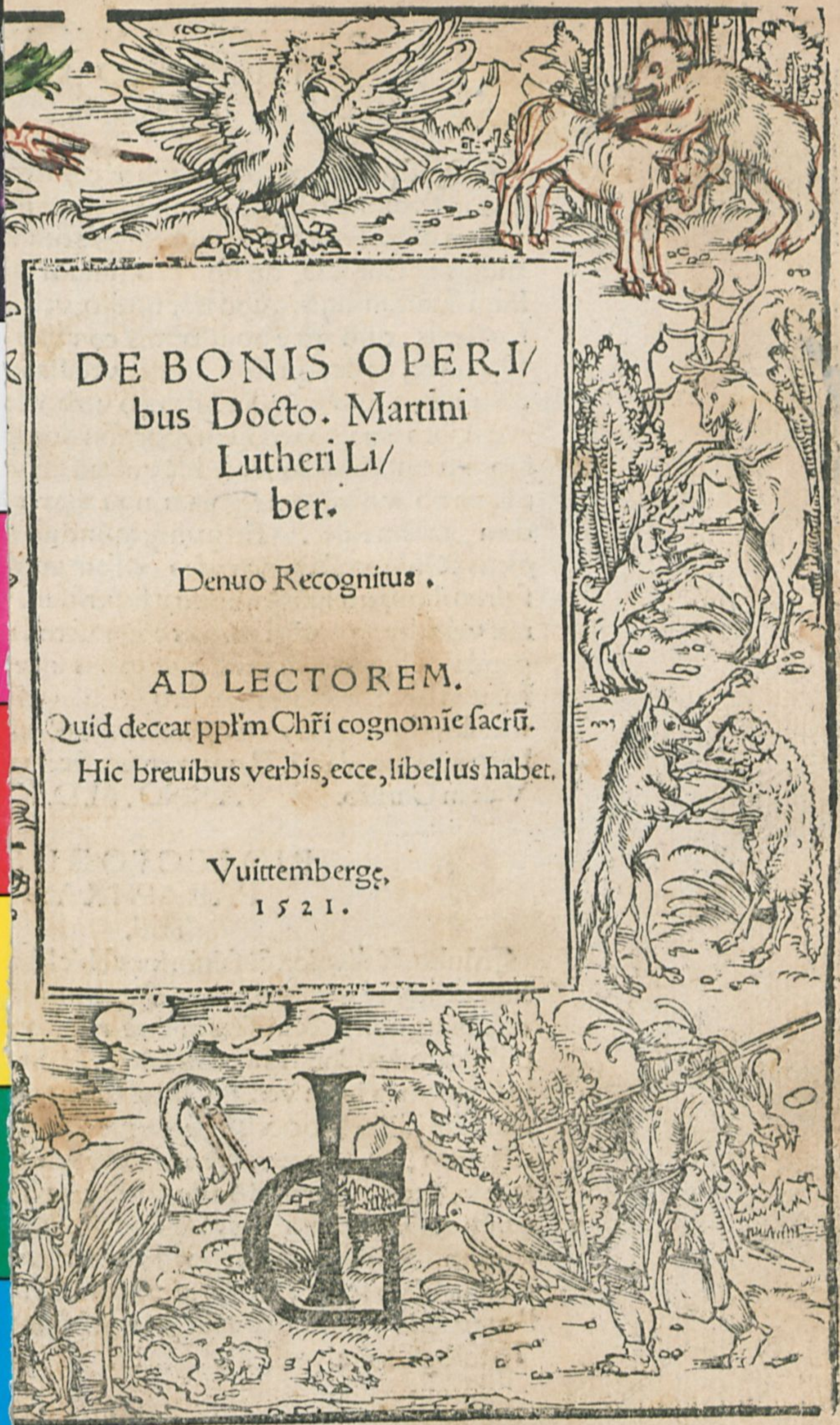

B.I.G.

Farbkarte #13

23.

DE BONIS OPERI/
bus Docto. Martini
Lutheri Li/
ber.

Denuo Recognitus .

AD LECTOREM.

Quid deceat ppl'm Chri cognomie sacri.
Hic breuibus verbis, ecce, libellus habet.

Vuittemberge,
1521.

